

Univerzita Hradec Králové

Filozofická Fakulta

Bakalářská práce

2016

Lucie Černochová

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

**Příčiny úmrtí pardubického obyvatelstva v letech
1908–1918 ve světle matričních záznamů**

Bakalářská práce

Autor: Lucie Černochová
Studijní program: B3928 Technická podpora humanitních věd
Studijní obor: Počítačová podpora v archivnictví
Vedoucí práce: PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Hradec Králové 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Lucie Černochová

Studium: F13326

Studijní program: B3928 Technická podpora humanitních věd

Studijní obor: Počítačová podpora v archivnictví

Název bakalářské práce: **Příčiny úmrtí pardubického obyvatelstva v letech 1908 - 1918 ve světle matričních záznamů.**

Název bakalářské práce AJ: Causes of Death of the Population in Pardubice from 1908 to 1918 in the Light of Parish Registers.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se zaměřuje na statistickou analýzu příčin úmrtí pardubického obyvatelstva v letech 1908 - 1918 za pomoci matričních záznamů. V úvodní části se zabývá historií a vývojem města Pardubic, jak vývojem hospodářským a demografickým, tak i vývojem zdravotní péče a hygieny. V další části následuje nástin informací o zdravotnictví a lékařské péči v českých zemích na počátku 20. století. Dále se věnuje stručnému popisu historie matrik a mezinárodní historii klasifikace nemocí a příčin smrti. Analytická část je založena na zpracování matričních záznamů za použití Bertillonovy klasifikace nemocí a příčin smrti z roku 1929. Výsledky výzkumu jsou prezentovány pomocí grafů a tabulek. Cílem práce je poukázat na rozdílné příčiny úmrtí v průběhu deseti let, hlavně v souvislosti s probíhající první světovou válkou, a také se zkvalitněním lékařské péče a hygienických podmínek v Pardubicích.

HORÁK, Petr, Vojenská karanténa v Pardubicích 1914 - 1918, Pardubice, 2009, Bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, Katedra historických věd. HUŇÁČEK, Miloslav, Válečná nemocnice karanténa, Pardubice 2007. MLADÁ FRONTA, Dějiny obyvatelstva českých zemí, Praha 1998. MAUR, Eduard, Základy historické demografie, Praha 1983. RAZSKAROV, Jiří, Pardubice v běhu staletí, Pardubice 2012. SOA Zámorsk, SMVK, FÚ PCE, Matrika zemřelých 1870 - 1921, inv. č. 7056, kn. č. 7056. SOA Zámorsk, SMVK, FÚ PCE, Matrika zemřelých 1870 - 1922, inv. č. 7066, kn. č. 7066. SRB, Vladimír, 1000 let obyvatelstva českých zemí, Praha 2004. SVOBODNÝ, Petr, Dějiny lékařství v českých zemích, Praha 2004. TICHÝ, Jiří, Pardubice v průběhu dějin: Nástin dějin města Pardubice, Pardubice 2013 VÁCHA, František, Pardubice za světové války: kronika současných událostí, Pardubice 1937. ZIKMUNDA, Vlastimil, Pardubice: 650 let, Pardubice 1990.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Oponent: PhDr. Zdeněk Zahradník

Datum zadání závěrečné práce: 13.3.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce PhDr. Jany Vojtíškové, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Pardubicích dne 11. července 2016

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Janě Vojtíškové, Ph.D., za vstřícný přístup a ochotu při poskytování cenných rad a zkušeností.

Anotace

Lucie ČERNOCHOVÁ, *Příčiny úmrtí pardubického obyvatelstva v letech 1908–1918 ve světle matričních záznamů*, Katedra pomocných věd historických a archivnictví Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2016.

Bakalářská práce.

Bakalářská práce si klade za cíl zmapovat příčiny úmrtí pardubického obyvatelstva v letech 1908–1918 na základě matričních záznamů. Teoretická část se zabývá historií města Pardubice s ohledem na hospodářský, demografický a zdravotní vývoj od poloviny 19. století do 20. let 20. století. Následuje nástin zdravotnické a lékařské péče v českých zemích. Další kapitoly se věnují stručnému popisu historie matrik a Mezinárodní klasifikaci nemocí a příčin smrti. Praktická část zpracovává matriční záznamy za použití Bertillonovy klasifikace nemocí a příčin smrti z roku 1929. Účelem práce je analyzovat příčiny úmrtí pardubického obyvatelstva v průběhu jedenácti let, v souvislosti s probíhající první světovou válkou.

Klíčová slova: příčina úmrtí, mortalita, Pardubice, matrika, statistika

Annotation

Lucie ČERNOCHOVÁ, *The Causes of Death of the Population in Pardubice in the Light of Parish Registers from 1908 to 1918*, Department of Auxiliary Historical Sciences and Archival Science. Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, Hradec Králové 2016.

Bachelor thesis.

Bachelor thesis aims to investigate the causes of death of the population in Pardubice in the years 1908–1918 on the basis of registry entries. The theoretical part deals with the history of the city of Pardubice, with respect to the economic, demographic and medical developments since the mid-19th century to the 20th years of the 20th century. The following is an outline of health and medical care in the Czech lands. Subsequent chapters are dedicated to brief description of the history registers and The International Classification of Diseases and Causes of Death. The practical part deals with the registry entries using the Bertillon Classification of Diseases and Causes of Death from 1929. The purpose of the bachelor thesis is to analyze the causes of death of population in Pardubice during eleven years, in the context of the ongoing First World War.

Keywords: cause of death, mortality, Pardubice, registry office, statistics

Obsah

ÚVOD	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	14
1. Historie města Pardubice	14
1.1 Vývoj města do počátku 20. století	14
1.2 Vývoj města od počátku 20. století	15
1.3 První světová válka v Pardubicích	17
1.4 Válečná nemocnice (Karanténa)	21
2. Historické mezníky českého lékařství	23
3. Demografický vývoj obyvatelstva českých zemí ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století	26
3.1 Sčítání obyvatel Pardubic ve sledovaném období	30
4. Vývoj matrik	31
5. Mezinárodní klasifikace nemocí a příčin smrti	34
II. PRAKTICKÁ ČÁST	37
6. Metodika zpracování	37
6.1 Metodika zpracování matričních údajů	37
6.2 Metodika zpracování výsledků	39
7. Interpretace výsledků	40
Rok 1908	40
Rok 1909	45
Rok 1910	50
Rok 1911	55
Rok 1912	59
Rok 1913	63

Rok 1914.....	67
Rok 1915.....	71
Rok 1916.....	75
Rok 1917.....	79
Rok 1918.....	83
Věková skupina 0–1 rok.....	87
Věková skupina 1–14 let.....	90
Věková skupina 15–44 let.....	93
Věková skupina 45–64 let.....	96
Věková skupina 65 a více let.....	99
Celkový počet zemřelých.....	102
ZÁVĚR.....	106
Seznam pramenů, literatury a internetových zdrojů.....	108
Seznam použitých zkratk.....	111
Seznam tabulek a grafů.....	112
Obrazové přílohy.....	116

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce si klade za cíl statisticky zmapovat a analyzovat příčiny úmrtí pardubického obyvatelstva v letech 1908–1918. Potřebné údaje pro zpracování byly vybrány z matrik zemřelých města Pardubice,¹ nacházející se ve sbírce Východočeského kraje,² uložené ve státním oblastním archivu v Zámrsku.

Město Pardubice je zvoleno cíleně, neboť se jedná o město s letitou historií a nebylo doposud v rámci statistické analýzy příčin úmrtí zpracováno. Časový úsek let 1908–1918 byl vybrán proto, že se Pardubice během první poloviny 20. století začaly plně rozvíjet jak po stránce hospodářské, tak po stránce zdravotnické péče, a zda se tyto faktory promítaly do mortality obyvatel města. Dále z důvodu porovnání příčin smrti před první světovou válkou a během světové války. Účelem je poukázat, jaký podíl měla válka na úmrtnost pardubického obyvatelstva.

Na základě bakalářské práce z roku 2015 Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve stejném časovém rozmezí, se naskytla možnost srovnání výsledků výzkumu s nedalekým městem Hradec Králové.³

Cílem práce je zodpovědět následující výzkumné otázky:

1. Jaké jsou nejčastější příčiny úmrtí pardubického obyvatelstva v letech 1908–1918;
2. Jaký je poměr mortality v rámci pohlaví a jeho vývoj v jednotlivých letech;

---

¹ Státní oblastní archiv v Zámrsku (dále SOA Zámorsk) fond Sbirka matrik Východočeského kraje (dále jen SMVK), Farní úřad Pardubice (dále FÚ PCE), Matrika zemřelých 1870–1921, inv.č. 7071, sign. 2658, kn. č. 510,891; Matrika zemřelých 1889-1912, inv. č. 7076, sign. 2660, kn. č. 511, 892; Matrika zemřelých 1888–1915, inv. č. 7078, sign. 2662, kn. č. 511, 893; Matrika zemřelých 1870–1922, inv. č. 7081, sign. 2663, kn. č. 512, 893.

² http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/files/2013/10/8700_Sb%C3%ADrka-matrik-V%C3%BDchodo%C4%8Desk%C3%A9ho-kraje-1587-1949_NAD_190-stav-2016-04-04_oprava.pdf [cit. 26. 6. 2016].

³ Sandra ZÁŇOVÁ, *Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1908–1918*, bakalářská práce na katedře pomocných věd historických a archivnictví (dále KPVHA), filozofický fakulta (dále FF), Univerzita Hradec Králové (dále UHK), Hradec Králové 2015.

3. Jaké jsou nejčastější příčiny úmrtí ve věkových skupinách 0–1, 1–14, 15–44, 45–64 a 65 a více let;
4. Ovlivnil pokrok lékařské péče úmrtnost jednotlivých věkových kategorií.

Autorka se domnívá, že zvolené téma přinese hodnotné informace o zdravotním stavu populace a příčinách úmrtí, jež postihly Pardubice ve sledovaném období.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V první kapitole teoretické části bude zmapován vývoj města Pardubice. Dojde k přiblížení dějin od počátku, kdy byla zjištěna první zmínka o vzniku města, po stručný přehled dějinných událostí do konce 19. století. Podrobněji se historií města zabývají následující podkapitoly, poukazující na rozvoj města v počátku 20. století až do 20. let 20. století. Popisovány jsou události první světové války, a jaký dopad měla probíhající válka na Pardubice. Velmi cenným zdrojem informací pro kapitolu je kronika města Pardubic z let 1895–1933⁴ a fond ze Státního okresního archivu města Pardubice.⁵ Literární díla od autorů Františka Vachy⁶ a Josefa Paroulka⁷ přispěla informacemi z období první světové války k ucelenému obrazu Pardubic.

Druhá kapitola má za úkol čtenáře seznámit s významnými mezníky historie lékařství v českých zemích. Pro zpracování byla použita především publikace od spisovatelů Ladislava Niklíčka a Karla Šteina.⁸ Důraz je kladen na nové lékařské objevy a léčbu datované od konce 19. století do počátku 20. století.

Další kapitola se věnuje demografickému vývoji obyvatelstva českých zemí ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století. Důležité je poukázat na nárůst populace související s ekonomickým rozvojem, zlepšujícími se životními podmínkami a pokrokem průmyslové výroby ve městech, a s tím spojený proces urbanizace. Kapitola

---

⁴ Státní oblastní archiv Pardubice (dále SOKA PCE), Kronika města Pardubice (1895–1933), inv. č. 500.

⁵ SOKA PCE, fond Okresní ústav národního zdraví, nemocnice Pardubice (1908–1973), inv. č. 632.

⁶ František VÁCHA, *Pardubice za světové války*, Pardubice 1937, s. 13–22.

⁷ Josef PAROULEK, *Barákové město C. a k. válečné nemocnice v Pardubicích*, Praha 1917, s. 4.

⁸ Ladislav NIKLÍČEK – Karel ŠTEIN, *Dějiny medicíny v datech a faktech*, Praha 1985, s. 219–222.

vznikla za pomoci děl Vladislava Srba,⁹ Ludmily Fialové a Pavly Horké.¹⁰ Podkapitola představuje populační vývoj pardubického obyvatelstva ve sledovaném období. Jako podklady sloužily výsledky sčítání lidu zjištěné z Českého statistického úřadu.¹¹

Stěžejním pramenem pro bakalářskou práci jsou matriky zemřelých, kapitola čtvrtá je věnovaná právě jim. Pro tvorbu byly využity mimo jiné odborné články od spisovatelů Eduarda Maura,¹² Vladimíry Hradecké¹³ a Václava Bartůňka,¹⁴ kteří sepsali historii matrik. Také genealogické příručky od Josefa Peterka¹⁵ a Marie Marečkové¹⁶ jsou použity k napsání kapitoly.

Mezinárodní klasifikaci příčin smrti stručně popisuje kapitola pátá. Především se zaměřuje na dějiny klasifikace a na Bertillonovu klasifikaci z roku 1929, jež byla implementována na výsledky zkoumání. Pro popis posloužila kniha od autora Miroslava Šantůčka.¹⁷

Praktická část nese kapitolu s názvem Metodika zpracování. Zahrnuje dvě podkapitoly. První metodika pro zpracování matričních údajů přibližuje průběh vyhotovení podkladů pro bakalářskou práci z matrik zemřelých města Pardubice. Druhá metodika zpracování výsledků definuje postup při komparaci zjištěných dat.

Kapitola sedmá pojímá analytickou a statistickou část práce. Nejdříve dochází k analyzování každého roku separátně. Všechny roky mají vyhodnocenou celkovou úmrtnost a porovnání mortality mezi pohlavími. Dále jsou uvedeny dvě nejrozšířenější příčiny úmrtí v průběhu celého roku. Pro lepší přehlednost je u všech let roztríděna věková

---

⁹ Vladimír SRB, *1000 let obyvatelstva českých zemí*, Praha 2004, s. 25.

¹⁰ Ludmila FIALOVÁ – Pavla HORKÁ, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996 s. 148.

¹¹ <https://www.czso.cz/> [cit. 26. 6. 2016].

¹² Eduard MAUR, *Církevní matriky jako historický pramen (se zvláštním zřetelem k historické demografii)*, Sborník archivních prací 20/2, 1970, s. 48–54; Týž Eduard MAUR, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, Historická demografie 6, 1972, s. 42.

¹³ Vladimíra HRADECKÁ, *Matriky se vedou přes 500 let*, Veřejná správa 42, 2000, s. 22.

¹⁴ Václav BARTŮŇEK, *Historický vývoj matrik*, Časopis rodopisné společnosti 12, 1940, s. 13.

¹⁵ Josef PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům aneb praktická příručka občanské genealogie*, Praha 2014, s. 72.

¹⁶ Marie MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie: jak sestavit rodokmen*, Praha 2004, s. 11.

¹⁷ Miroslav ŠANTŮČEK a kol., *Mezinárodní klasifikace nemocí*, Praha 1978, s. 10.

struktura obyvatelstva do pěti skupin. Autorka uvádí počet úmrtí v dané kategorii a nejčtenější nemoci v průběhu roku. Na konci prezentace výsledků jsou připojeny tabulky a grafy s celkovou úmrtností diferenciovanou do věkových skupin a tabulka s kompletním přehledem příčin smrti rozčleněných do Bertillonovy klasifikace. Velký lékařský slovník od autorů Martina Vokurka a Jana Huga¹⁸ byl použit při výkladu chorob z hlediska současné definice.

Závěrečná část statistické analýzy zahrnuje přehled příčin smrti dle věkových kategorií za celé sledované období. Každá věková skupina má uvedený celkový počet zemřelých s procentuálním zastoupením a deset nejvyskytovanějších příčin úmrtí. Poslední pasáž práce zobrazuje přehled úmrtí rozdělený podle pohlaví a tabulku s celkovými příčinami úmrtí.

---

¹⁸ Martin VOKURKA – JAN HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, Praha 2004, s. 519.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Historie města Pardubice

1.1 Vývoj města do počátku 20. století

Město Pardubice vstoupilo do dějin východních Čech v první polovině 13. století.¹⁹ Tento fakt není písemně podložený, nicméně můžeme tak soudit dle zbytků románského kostela ukrytého pod základy kostela sv. Bartoloměje. První doložitelná zmínka o Pardubicích je z roku 1295 v papežské bule Bonifáce VIII., vydaná na ochranu řádu cisterciáků.²⁰ Prvním známým vlastníkem Pardubic byl Půta z Dubé, syn Hynka z Dubé. Pardubice patřily mezi poddanská města, jeho dalšími vlastníky byli například šlechtický rod Páni z Pardubic, Smil Flaška z Pardubic, Hanuš z Milheimu či Diviš Bořek z Miletínka.²¹ Největší rozkvět Pardubic se stal za Viléma z Pernštejna a jeho synů Jana a Vojtěcha. Z této doby pochází i dnešní podoba zámku a starého města.²² V období třicetileté války (1618–1648) se pokoušeli proniknout do Pardubic Švédové, při tomto aktu ztratilo město část renesančních dominant. Obnova následků třicetileté války trvala velice dlouho, situaci neulehčilo prosazení nevolnictví ani úbytek obyvatelstva.

Teprve polovina 18. století odstartovala nový nárůst obyvatel. Pardubice zažily rozmach až po roce 1845.²³ Tento rok byl zahájen železniční provoz na trati z Prahy do Olomouce přes Pardubice. Roku 1859 provoz na trati Pardubice – Liberec a roku 1871 trať Pardubice – Chrudim – Havlíčkův Brod (dříve Německý). Údlost popsal František Šebek ve své knize jako historický mezník, který předznamenal další vývojovou etapu v dějinách Pardubic. Industriální město se stalo jedno z největších a nejvýznamnějších ve východních Čechách s bohatým kulturně společenským životem a významným železničním uzlem.²⁴ Následoval rychlý rozvoj města v podobě nových průmyslových

---

¹⁹ Vlastimil ZIKMUNDA, *Pardubice 650 let*, Pardubice 1990, s. 1.

²⁰ Jana PODDANÁ – Miroslav KLIMPL a kol., *Pardubická zastavení. Toulky městem s historickým ohlednutím*, Pardubice 2002, s. 9.

²¹ Jiří RAZSKAZOV, *Pardubice v běhu staletí*, Pardubice 2012, s. 6.

²² Josef TICHÝ, *Pardubice v průběhu dějin. Nástin dějin města Pardubice*, Pardubice 2013, s. 5.

²³ J. RAZSKAZOV, *Pardubice v běhu staletí*, s. 6.

²⁴ František ŠEBEK, *Stoleté ohlednutí. Život Pardubic kolem roku 1900*, Pardubice 2000, s. 5.

podniků, továren (Prokopova továrna, Fantova továrna), lihovaru, pivovaru, cukrovaru, rafinerie minerálních olejů a další.

Roku 1880 žilo v Pardubicích 10 292 obyvatel. V polovině 80. let 19. století se počet pardubického obyvatelstva vyrovnal počtu obyvatel Chrudimi, a na počátku 90. let téhož století dosáhly počtu obyvatel Hradce Králové. Na přelomu 19. a 20. století byly Pardubice, co do počtu obyvatel, největším městem východních Čech.²⁵

Koncem 19. století vzniklo ve městě plno významných staveb, roku 1895 byla na Pernštýnském náměstí dokončena nová radnice a vystavěna telefonní ústředna, roku 1896 vybudována nová jezdecká kasárna a roku 1899 státní průmyslová škola.

1.2 Vývoj města od počátku 20. století

Od 20. století se Pardubice rozvíjely geograficky na východ Čech. Došlo ke zvýšení počtu obyvatel na základě slibného vývoje průmyslu, což předznamenalo stavbu obytných domů, nových škol a zbudování potřebné infrastruktury, jež zahrnovala elektřinu, vodu.

Počátkem 20. let 20. století byla v Pardubicích nejvíce diskutovaná otázka osvětlení města. Do té doby se používaly petrolejové lampy osvětlující pouze hlavní ulice a prostranství. K řešení bylo, zda vybudovat plynárnu nebo elektrárnu a jaké osvětlení bude ekonomicky výhodnější.²⁶ Nakonec zvítězilo elektrické osvětlení nad plynovým. Roku 1905 zahájila provoz první pardubická elektrárna firmy Františka Křižíka, kterou odkoupilo město ještě před první světovou válkou.²⁷

Po zavedení elektrického osvětlení se začalo s budováním kanalizace a městského vodovodu a následné dodávky pitné vody do domácností.²⁸ Práce na městském vodovodu započaly v roce 1906, do provozu byl dán dne 19. října 1907, spolu s ním vzniká vodárenská věž na Vinici. Tato událost dovršila dlouholeté úsilí o vybudování vodního

---

²⁵ J. PODDANÁ – M. KLIMPL a kol., *Pardubická zastavení. Toulky městem s historickým ohlédnutím*, s. 10.

²⁶ J. RAZSKAZOV, *Pardubice v běhu staletí*, s. 6.

²⁷ Dagmar BRONCOVÁ, *Kniha o městě Pardubice*, Pardubice 1999, s. 14.

²⁸ Vlastimil ZIKMUNDA – Vladimír HRUBÝ a kol., *Města ČSFR. Pardubice*, Praha 1999, s. 25.

systému. Po vleklých průtazích v roce 1909 započala regulace řeky Labe a Chrudimky, která odstranila nebezpečí povodní a zahájila splavování Labe.²⁹

Tím, jak město rostlo, bylo potřeba zvýšit úroveň zdravotnictví. Rok 1903 přinesl dokončení stavby nové nemocnice na Vinici.³⁰ Náklady činily 450 000 Korun. Nemocnice se skládala ze šesti samostatně stojících budov, budovy administrační, budovy nemocí vnitřních, budovy nemocí chirurgických, budovy hospodářské, budovy infekční a úmrtní komory. Nemocnice měla nevýhodně umístěné toalety, pro chirurgii a interní pavilon byly pouze v jednom křídle, tudíž pacienti a zdravotní personál musel přecházet z jednoho křídla do druhého.³¹ Prvním ředitelem nové nemocnice se stal vážený chirurg doktor František Messany, v té době mu bylo 33 let. Nejen díky jeho osobě měla Pardubická nemocnice pověst jedné z nejlepších nemocnic mimo Prahu. První dva roky fungování zaznamenala na tisíc operací. Roku 1904 disponovala 125 lůžky, o tři roky později 175 lůžky a před začátkem první světové války měla kapacitu necelých dvě stě lůžek.³²

Téhož roku vznikl kvůli nejrozšířenějšímu infekčnímu onemocnění tuberkulóze, odbor Českého zemského pomocného spolku pro nemocné s plicními chorobami v království Českém. Odbor měl za úkol seznámit obyvatelstvo s nebezpečím nákazy, aby nedocházelo k jejímu rozšíření.³³ V pozdější době se nemocnice rozrostla o další tři pavilony, ty disponovaly elektrickým osvětlením, vodovodem a kanalizací.

Zastupitelstvo města usneslo zřídit sirotčinec v budově staré okresní nemocnice.³⁴ Sirotčinec obsahoval 24 místností. Výchovu dětí zajišťovaly sestry z mateřince, staraly se o sirotky ve věku 5–14 let.³⁵

---

²⁹ F. ŠEBEK, *Stoleté ohlédnutí. Život Pardubic kolem roku 1900*, s. 79.

³⁰ D. BRONCOVÁ, *Kniha o městě Pardubice*, s. 104.

³¹ SOKA PCE, fond Okresní ústav národního zdraví, nemocnice Pardubice (1908–1973), inv. č. 632.

³² Jan ŘEHOŘ, *80 let nemocnice Pardubice*, Pardubice 1936, 95 s.

³³ SOKA PCE, fond Okresní ústav národního zdraví, nemocnice Pardubice (1908–1973), inv. č. 632.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

V lednu roku 1908 byl otevřen chorobinec za účasti lékaře Sedláka a zastupitelů města.³⁶ Poskytoval péči pro osoby, jež potřebovaly lékařskou pomoc, ošacení, léky nebo stravu. Budova chorobince obsahovala vlastní vodovod, topení a elektrické osvětlení.³⁷

Technický pokrok města na přelomu 20. století prezentovala v roce 1903 velká Východočeská výstava. Rozvíjel se průmysl potravinářský, chemický (Synthesia), strojírenský a radiotechnický (Telegrafia - Tesla). Roku 1908 byly k dobrému vlakovému spojení zavedeny první české autobusové linky z Pardubic do Holic, dále do nedalekého města Bohdaneč a později i do Heřmanova Městce.³⁸

Pozadu nezůstávalo ani kulturní dění, roku 1909 bylo slavnostně otevřeno pardubické divadlo a založena městská veřejná knihovna, rok poté první reálné dívčí gymnázium.³⁹ O dva roky později dochází k zahájení provozu prvního pardubického kina. Zřízena byla také třetí lékárna na zeleném předměstí.⁴⁰ Dne 8. dubna 1910 provedl pardubický rodák Ing. Jan Kašpar první vzlet letadla v Čechách. Rok poté uskutečnil historický let z Pardubic do Prahy. V roce 1919 vzniklo pěvecké sdružení Suk, které má své jméno po významném skladateli Josefu Sukovi.⁴¹

1.3 První světová válka v Pardubicích

Vyhlášení první světové války proběhlo zprávou ze dne 28. června 1914 o atentátu na habsburského následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželky.⁴² Nejen obyvatelé Pardubic zpráva zasáhla, i když bylo známo, že František Ferdinand d'Este nebyl příliš přátelský k lidem a konkrétně Pardubice neměl rád. V neděli 26. července ohlásil c. k. okresní hejtman svému úřednictvu, policejnímu komisaři a četnictvu nařízení mobilizace, tím byli narukováni muži do války. Domobranci byli povoláni do svých 38 let. Po vyhlášení mobilizace práce v pardubických továrnách

---

³⁶ SOKA PCE, Kronika města Pardubice (1895–1933), inv. č. 500.

³⁷ SOKA PCE, fond Okresní ústav národního zdraví, nemocnice Pardubice (1908–1973), inv. č. 632.

³⁸ V. ZIKMUNDA – V. HRUBÝ a kol., *Města ČSFR. Pardubice*, s. 25.

³⁹ SOKA PCE, Kronika města Pardubice (1895–1933), inv. č. 500.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ D. BRONCOVÁ, *Knihy o městě Pardubice*, s. 33.

⁴² F. VÁCHA, *Pardubice za světové války*, s. 13–22.

a podnikcích ustala a začalo se propouštět. Do 5. srpna 1914 přišla nemocenská pokladna o 1 652 členů. Tou dobou bylo kolem 3 000 nezaměstnaných, kteří sice měli nárok na vyplácení podpor od odborových organizací, ale nemohli je získat, poněvadž byly jejich peníze uloženy u peněžních ústavů, a ty ohlásily moratorium. Hospodářský život byl podlomen, cena zboží šla rychlým tempem nahoru a ti, jež měli zásoby zboží, se stávali bohatými.⁴³

V srpnu roku 1914 uspořádal MUDr. František Messany první ošetřovatelský kurz, kterého se zúčastnilo 13 žen, a vydal článek na téma léčení vojáků. Dne 22. a 29. srpna přednášel MUDr. Černoهورský o nakažlivých nemocech, především choleře v Dělnickém domě.⁴⁴ Odbor Červeného kříže zřídil nemocenskou stanici v pardubické obecní škole s kapacitou 260 zraněných. Většina škol byla změněna na dočasné nemocnice.⁴⁵

Mezitím dne 25. srpna odjížděla z Pardubic na bojiště náhradní škadrona osmého dragounského pluku s rytmistrem Chlapcem.⁴⁶ V září projelo Pardubicemi 4 500 raněných nebo nemocných vojáků během pěti dnů. Začátkem října byla vydána žádost, aby si lidé navzájem nepodávali ruce nebo se nelíbalí z důvodu zabránění přenosu infekčních nemocí. Zdravotní komise zahájila prohlídky domů, zda lidé dbají na čistotu a zdravotnické předpisy jako ochranu před nakažlivými nemocemi a úplavicí, která se objevovala u vojáků.⁴⁷ Obec zřídila izolační místnosti pro nemocné vojáky na tribunách závodistě.⁴⁸

Dne 19. října se pořádala konference o zabránění jedné obytné budovy a dílny pro vojenskou nemocnici. V listopadu 1914 byla provedena nejvyšší inspekce zdravotní péče v pardubických vojenských lazaretech. Dva dny poté navštívil místodržitel českého království, kníže František Thun vojenské nemocnice, Karanténu, zemskou pracovnu a radnici.⁴⁹

---

⁴³ V. ZIKMUNDA – V. HRUBÝ a kol., *Města ČSFR. Pardubice*, s. 27.

⁴⁴ F. VÁCHA, *Pardubice za světové války*, s. 153.

⁴⁵ SOKA PCE, *Kronika města Pardubice (1895–1933)*, inv. č. 500.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ F. VÁCHA, *Pardubice za světové války*, s. 154.

⁴⁹ Tamtéž, s. 155.

Pardubice se začaly plnit raněnými, stávaly se lazaretem a zatěžovala je vojenská nemocnice. Na začátku ledna roku 1915 bylo na místě veřejné nemocnice postaveno již 175 „baráků“. Firma Kres dokončovala vodovodní síť. Občané měli přístup za nízký poplatek do schránky Červeného kříže. Dne 13. února se Správní výbor Všeobecné okresní nemocnice usnesl na vybudování válečného krematoria v Pardubicích.⁵⁰ Koncem února ale starosta města sdělil, že válečné krematorium nebude vybudováno, protože si karanténní válečná nemocnice postavila vlastní spalovnu amputovaných částí těl a mrtvých vojáků.⁵¹

V dubnu se zavedly výkazní lístky pro spotřebu chleba a mouky – tzv. chleбенky. Jeden lístek měl 56 ústřížků, na něž si mohl občan koupit 35 g chleba nebo housku. V měsíci květnu byly stanoveny dny prodeje masa a masitých pokrmů. Maso se smělo prodávat 5 dní v týdnu, bez středy a pátku. Roku 1915 zastavila pardubická pekárna pečení chleba pro nedostatek mouky. V témže roce zaniklo celkem 182 řemeslných živností, jejichž majitelé nastoupili válečnou službu.⁵²

Následující rok dochází k vyhlášení bezmasých dnů. Domácnosti byly kontrolovány četníky a porušení trestně stíháno. Začátkem měsíce srpna byl zřízen útulek pro děti od 3 do 7 let, jejichž otec sloužil na vojně a matka chodila do zaměstnání.⁵³ Stejný měsíc nastal úbytek v dodávce mléka, a aby byla pokryta potřeba mléka pro kojence, koupila pardubická obec 20 krav.⁵⁴ Na začátku prosince byl vydán zákaz pořádání veřvových hodů v hostincích, penzionech a podobných ústavech.⁵⁵

Roku 1917 došlo v Pardubicích ke dvěma požárům. První požár nastal 8. února a zdevastoval nádražní budovu číslo 2 v rezervní válečné nemocnici. Škoda činila 40 000 K. Druhý vznikl 28. března v továrně D. Fanto a spol. (petrolka). Petrolku, jakož to největší výrobní závod Čech, zachránili hasiči s ruskými zajatci. Škoda čítala 100 000 K.⁵⁶

---

⁵⁰ SOkA PCE, Kronika města Pardubice (1895–1933), inv. č. 500.

⁵¹ F. VÁCHA, *Pardubice za světové války*, s. 156.

⁵² Tamtéž, s. 157–160.

⁵³ SOkA PCE, Kronika města Pardubice (1895–1933), inv. č. 500.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ F. VÁCHA, *Pardubice za světové války*, s. 160–162.

⁵⁶ Tamtéž, s. 163–164.

V roce 1917 se již téměř vůbec neprodávalo v obchodech maso. To bylo z města odváženo a dále prodáváno německým obyvatelům. V dubnu téhož roku zaplavila Pardubice povodeň. Rozsáhlé škody způsobila osetým pozemkům a v poříčí Labe.

Mezi lidmi čím dál více narůstaly demonstrace a hladové stávky. Během června propukají hladové demonstrace velkého rozsahu. Situace obyvatel byla velice naléhavá. Místodržitelství slíbilo vydávat na každý chlebový lístek celý bochník chleba. Do města dorazila ovesná rýže, salám, uzené maso a část mouky.⁵⁷

Ve čtvrtek 28. a v pátek 29. září byla zastavena dodávka elektrického proudu pro chybějící uhlí. Lidé kupovali petrolej, svíčky a lampy. Vyprodalo se naprosto vše. Okolní města a vesnice připojená na pardubickou elektrárnu byla bez světla. Nedodání elektrického proudu městské vodárně mělo za následek nedostatek vody. Vznikaly tak fronty obyvatel čekající na vodu ve městě. Elektrárna začala fungovat v úterý.

Stále přetrvává nouze uhlí, a tak se městská rada rozhodla vykácet kus lesa a prodávat dříví na palivo. Trvá nedostatek petroleje, proto obec nakoupila svíčky a dala je k prodeji. Jedné rodině přísluší jedna osmina kg svíček. V říjnu nedostaly Pardubice žádný vagon uhlí do zásoby. Z tohoto důvodu byl uzavřen i místní biograf. Na konci roku 1917 se zredukovala dávka brambor, jablek a cukru na osobu.⁵⁸

Začátkem roku 1918 byla ve všech továrnách zastavena práce a dělníci se přihlásili k projevům míru a samostatnosti českého národa průvodem, jenž čítal několik tisíc osob. Ten předložil okresnímu hejtmanovi svoje požadavky, které měl tlumočit vládě. Průběhem března sociální komise zřídila středostavovskou válečnou kuchyň pro úředníky a živnostníky. V květnu se vypravila na c. k. místodržitelství deputace zástupců města a okresu se záležitostí vymizení masa z řeznictví. Skupina mluvčích si stěžovala na nulový příděl masa a žádala nápravu, což nebylo přínosné. Bylo jim doporučeno podat písemnou žádost o zvýšení přídělu masa.⁵⁹

---

⁵⁷ F. VÁCHA, *Pardubice za světové války*, s. 165–167.

⁵⁸ Tamtéž, s. 167–170.

⁵⁹ Tamtéž, s. 171.

Následkem toho vznikla událost ze dne 7. června, kdy hladoví lidé přepadli vlak se slaninou transportovanou do Německa. Muselo zakročit vojsko, přičemž zabilo 3 osoby a několik osob zranilo, jiní skončili ve vězení. Po neblahé příhodě se v továrnách uspořádaly sbírky pro rodiny uvězněných.

V červenci se konala porada se zástupci města i venkova o stavu zásobování. Usneslo se zadržet potraviny pro území Čech a provést sbírky na národní daň. Též se pořádala schůze důvěrnického sboru a vzešla z ní dohoda pro učinění kroků ke zrušení stanného práva v Pardubicích. Po měsíci se rada usnesla zakročit u c. k. místodržitelství v Praze ohledně zrušení stanného práva v Pardubicích a zvýšení přídělů chlebovin. Roku 1918 se přestalo ve školách vyučovat, neboť se Pardubicemi šířila zhoubná chřipka, která vedla až k zápalu plic. Mnoho případů skončilo smrtí.⁶⁰

Dne 21. prosince byla odložena svolaná schůze obecního zastupitelstva, protože většina členů čekala v Praze na příjezd prezidenta T. G. Masaryka. Ten den bylo vládou vyhlášeno všeobecné prázdno.⁶¹

1.4 Válečná nemocnice (Karanténa)

V listopadu 1914, po uplynutí prvního čtvrtletí války, byl vydán rozkaz o postavení „barákové“ nemocnice v Čechách po vzoru vídeňských nemocnic. Začala se hledat vhodná lokalita a Pardubice zvítězily pro svou polohu a především kvůli železniční trati.⁶² Výstavba válečné nemocnice (později Karantény), na které pracovalo několik stovek dělníků, odstartovala v prosinci 1914. Původním záměrem bylo postavení nemocnice s 5 000 lůžky, ale nakonec se vystavěla s kapacitou 10 000 lůžek. Rozdělila se na 5 oddělení s 2 000 lůžky.⁶³ Nemocnice sloužila již 4 měsíce od počátku stavby, a to v březnu 1915. O pár dní déle bylo do válečné Karantény transportováno 739 lehce a 109 těžce raněných vojáků. Válečná nemocnice se naplňovala zraněnými a nemocnými

---

⁶⁰ SOkA PCE, Kronika města Pardubice (1895–1933), inv. č. 500.

⁶¹ F. VÁCHA, *Pardubice za světové války*, s. 172–173.

⁶² J. PAROULEK, *Barákové město C. a k. válečné nemocnice v Pardubicích*, s. 4.

⁶³ SOkA PCE, Kronika města Pardubice (1895–1933), inv. č. 500.

vojáky, kteří se vraceli z bojiště. Dva bloky karantény byly koncem roku 1915 zaplněny více jak 4 000 vojáky, tři bloky zůstaly prozatím prázdné. Branami vojenské nemocnice prošlo celkově kolem sto tisíc raněných a nemocných.

Nemocnice byla vybudována za 21 milionů korun na ploše 800 000 m², a složena z 365 budov, ze kterých bylo 198 přímo nemocničních.⁶⁴ Mezi další budovy patřily ubytovny pro lékaře, sestry, ošetřovatelky, vojáky a úředníky. Nechybělo 5 rozlehlých kuchyní, pekárna, prádelna, žehlárna, drůbežárna, vodárna, výrobní destilované vody, sodovkárna, chladárna, skladiště, dílny, spalovací pec, vězení i kaple a jiné důležité budovy nemocnice.⁶⁵ V sousedství karantény se zřídil vojenský hřbitov.⁶⁶

Nemocnice byla postavena v areálu dnešního sídliště Dukla od kolejiště po Jesničanky, na bývalém vojenském cvičišti. Toho času žilo v Pardubicích 20 000 obyvatel. Stavbou Karantény našla řada občanů Pardubic pracovní uplatnění.

V nemocnici sloužila od 20. srpna do 11. září 1915 dcera prvního budoucího prezidenta Československé republiky T. G. Masaryka, doktorka Alice Masaryková jako ošetřovatelka Červeného kříže.⁶⁷ Psala si deník, ve kterém uváděla útrapy raněných a nemocných. Pardubickou nemocnici navštívil také spisovatel Jaroslav Hašek.⁶⁸

Až po skončení 1. světové války 11. 11. 1918 se pro válečnou nemocnici vžil název Karanténa. Od roku 1919 do roku 1927 v ní sídlil železniční pluk. Některé části Karantény našly uplatnění k ubytování chudších rodin nebo osídlení některých firem. V 50. letech 20. století byla většina budov válečné nemocnice zbořena. Na jejím místě vyrostlo první pardubické sídliště Dukla a atletický stadion s basketbalovou halou.⁶⁹

---

⁶⁴ F. VÁCHA, *Pardubice za světové války*, s. 26.

⁶⁵ Tamtéž, s. 27.

⁶⁶ SOKA PCE, *Kronika města Pardubice (1895–1933)*, inv. č. 500.

⁶⁷ J. RAZSKAZOV, *Pardubice v běhu staletí.*, s. 156.

⁶⁸ Tamtéž, s. 157.

⁶⁹ J. PAROULEK, *Barákové město C. a k. válečné nemocnice v Pardubicích*, s. 5.

2. Historické mezníky českého lékařství

Největší rozmach lékařství nastal v 19. a 20. století. Přehled událostí je popsán v knize *Kompletní historie medicíny*,⁷⁰ ze které nás zajímá historie v českých zemích. V roce 1830 je přejet povozem slezský venkovan Priessnitz. Jeho zdravotní stav je natolik vážný, že je pokládán téměř za mrtvého. On se však používáním mokřých obkladů a pitím velkého množství vody uzdraví a dá tak základ vodoléčbě v Jeseníkách.⁷¹

Roku 1860 zavádí vyšetření nosních dutin zrakem – zadní rhinoskopii český lékař Jan Nepomuk Čermák. O pět let později publikuje v Čechách Johann Gregor Mendel (německý přírodovědec a botanik, opat augustiniánského kláštera v Brně) pokusy s rostlinnými hybridy utvářející základ genetiky, jenž byly opomíjeny až do roku 1900. Teorie tvrdí, že geny přenášejí sady instrukcí od rodičů k jejich dětem. V roce 1867 provádí patolog Karel Rokitanský během 45 let skoro 70 000 pitev. Dne 11. září 1884 použil Karl Koller narozený v Sušici jako anestetikum při operaci očí kokain.⁷²

Dne 7. prosince 1905 je provedena první transplantace rohovky na světě Eduardem Konrádem Zirmem v Olomouci. V roce 1907 rozeznává prof. Jan Jánský základní čtyři krevní skupiny – A, B, AB, 0. Téhož roku Eduard Babák zahajuje nejrozsáhlejší výzkumnou práci o mechanice a řízení dýchacích plynů.

Další lékařské mezníky, doplňuje kniha *Dějiny v datech a faktech*.⁷³ Roku 1905 založil Ladislav Haškovec první české neurologické oddělení v Čechách v nemocnici Milosrdných bratří v Praze na Františku. O rok později byl jmenován profesorem neurologie na Lékařské fakultě v Praze a prvním profesorem neurologie tehdejšího Rakousku-Uhersku.⁷⁴

---

⁷⁰ Gill DEVIES, *Kompletní historie medicíny*, Praha 2013, s. 187.

⁷¹ G. DEVIES, *Kompletní historie medicíny*, s. 188.

⁷² Tamtéž, s. 188.

⁷³ L. NIKLÍČEK – K. ŠTEIN, *Dějiny medicíny v datech a faktech*, s. 219–222.

⁷⁴ Tamtéž, s. 223.

V Čechách 1908 byla založena Zemská komise pro ochranu dětí a péči o mládež. František Karel Studnička (český histolog a embryolog, profesor na univerzitě v Praze a Brně, akademik ČSAV) vypracoval Nauku o buňce a plazmatu. O rok později Gustav Kabrhel zveřejnil práci O vlivu alkoholu na buněčné plazma.⁷⁵

V Praze se založil Zemský spolek pro výchovu a opatrování slepých. Františku Procházkovi byla na pražské Lékařské fakultě rozšířena habilitační práce z vnitřního lékařství také na sociální lékařství. Před první světovou válkou důrazně odlišoval sociální lékařství od sociální hygieny.⁷⁶

Roku 1910 český patologický anatom a profesor Univerzity Karlovy Jaroslav Hlava vydal práci O skvrnitém tyfu. Předpokládá, že původce nemoci je v leukocytech. Bohužel Hlavova práce neměla velký ohlas a prvenství v tomto směru získal S. Prowazek. Hlava problematiku prohloubil v roce 1917 studií Inkluze v leukocytech při skvrnivce.

V roce 1912 byl do české medicíny zaveden elektrokardiograf (EKG) českým internistou, profesorem na univerzitě v Praze a členem ČSAV Bohumilem Prusíkem. V letech 1912–1913 se podílel na psaní díla Příručka srovnávací fyziologie Eduard Babák (český srovnávací fyziolog, experimentální morfolog, profesor na univerzitě v Praze, Brně a na Vysoké škole veterinární v Brně). Stal se autorem obsáhlé části o mechanice a činnosti dýchání, v níž uveřejnil svoje výzkumy a fyziologii dýchacích pohybů od prvoků až po člověka.⁷⁷

Roku 1913 vyšla v Praze práce českého chirurga a profesora Otakara Kukuly s názvem Patologie a terapie zánětu červu. Autor se zasloužil o to, aby se apendicitida (zánět červovitého přívěsku slepého střeva) léčila operativně. Na rozdíl od Josefa Thomayera, který byl stoupencem konzervativního přístupu.

---

⁷⁵ L. NIKLÍČEK – K. ŠTEIN, *Dějiny medicíny v datech a faktech*, s. 224.

⁷⁶ Tamtéž, s. 225.

⁷⁷ Tamtéž, s. 226–228.

Tentýž rok publikoval český chirurg a profesor na pražské univerzitě Rudolf Jedlička své zkušenosti se 154 pacienty, na poli radioterapie mozkových karcinomů. Zkušenosti shrnul do tří bodů: 1. Povrchní karcinom se může po radioterapii lokálně vyhojit, i když to nemusí vést k úplnému zastavení růstu metastáz končící až smrtí. 2. V případě neoperovatelného nádoru je ozařování nejlepší paliativní léčebnou metodou. 3. Radioterapie nemůže nahradit operaci v případech operabilních nádorů. Může však zlepšit chirurgické výsledky. R. Jedlička se zasloužil též o založení Jedličkova ústavu pro zmrzačené děti v Praze. Zlepšovala se institucionální péče o nevidomé a hluchoněmé, kdy Morava předstihovala v organizaci péče Čechy.⁷⁸

V roce 1914 Vladislav Růžička (český biolog a lékař, profesor na pražské univerzitě) vydal knihu *Nárys učení o dědičnosti*, zde zveřejnil teorii, podle níž je dědičnost vlastností každé živé hmoty, a to i protoplazmy. V ní se zformulovaly geny, které se v procesu vývoje mění působením externích faktorů. Stejněho roku byl v Praze založen spolek *Ochrana matek a kojenců* českými pediatry Jiřím Brdlíkem a Quidem Mannem. Roku 1916 Bohumil Prusík publikoval monografii *O léčení tuberkulózy plic umělým pneumotoraxem*. Byla založena nemocnice a útulek ochrany matek a dětí v Praze – Krči. Dlouholetým primářem byl zmiňovaný Q. Mann, kterému se podařilo propojit preventivní a léčebnou činnost i přes nedostatek prostředků. Ústav se stal jedním z center komplexního řešení péče o matku a dítě.⁷⁹

---

⁷⁸ L. NIKLÍČEK – K. ŠTEIN, *Dějiny medicíny v datech a faktech*, s. 229.

⁷⁹ Tamtéž, s. 230.

3. Demografický vývoj obyvatelstva českých zemí ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století

Vývojem obyvatelstva, počtem, strukturou a rozmístěním se zabývá společenskovědní obor Demografie. Hlavním ukazatelem zkoumání je stav obyvatelstva a jeho procesy reprodukce. Za demografické procesy považujeme rození, umírání, uzavírání a zanikání sňatečnosti, potratovost.⁸⁰ Demografie využívá prameny: populační bilance, zvláštní soupisy a především sčítání lidu.⁸¹

Na základě těchto zdrojů zjišťujeme, že ve druhé polovině 19. století žilo v českých zemích 6 826 465 obyvatel. Zrušení poddanství a roboty znamenalo významný zlom pro nárůst českého obyvatelstva a ekonomický rozvoj.⁸² Průmyslová výroba rostla, a tím i počet osob žijících ve městech. Do poloviny 19. století žil každý druhý občan ve městě, do konce 19. století již každý pátý občan.⁸³ Roční přírůstek obyvatelstva od poloviny do konce 19. století byl plynulý, činil průměrně 6,6 promile. K poklesům docházelo minimálně, například v roce 1890 důsledkem vyššího vystěhovalectví do ostatních zemí Rakouska-Uherska a zahraničí. Populace byla populací mladou, konskripce zjistila značnou převahu žen, a to o 10% v každé věkové skupině obyvatelstva. Hlavním důvodem vyššího počtu žen bylo verbování mužů pro rakouskou i zahraniční armádu.⁸⁴ Průměrný věk občanů mužského pohlaví byl 27,1 let a u žen 27,7 let.⁸⁵

Statistické údaje nám dokládají, že sňatečnost v roce 1850 čítala 70 359 sňatků. Porodnost byla 284 678 dětí, z toho 279 375 živě narozených a 5 303 mrtvě narozených. Roku 1850 zemřelo 238 192 obyvatel. Podrobnější přehled demografických údajů do konce 19. století je přenesen do tabulky č 1.

---

⁸⁰ Jana VESELÁ, *Základy demografie. Pohyb obyvatelstva - demografická dynamika*, Pardubice 2003, s. 6.

⁸¹ Jana VESELÁ, *Úvod do demografie: Stav a struktura obyvatelstva - demografická statika*, Pardubice 2003, s. 8.

⁸² V. SRB, *1000 let obyvatelstva českých zemí*, s. 25.

⁸³ L. FIALOVA – P. HORKÁ, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, s. 148.

⁸⁴ Tamtéž, s. 155.

⁸⁵ Tamtéž, s. 157.

Tabulka č. 1 Demografické údaje z českého statistického úřadu od roku 1850 do roku 1900

Rok	Počet obyvatel	Sňatky	Narození			Zemřelí
			Celkem	Živě	Mrtvě	
1850	6 826 465	70 359	284 678	279 375	5 303	238 192
1851	6 870 370	65 573	288 808	282 747	6 061	197 429
1852	6 925 780	54 138	280 359	274 194	6 165	198 999
1853	6 976 739	54 649	273 933	267 965	5 968	195 270
1854	7 029 810	47 246	276 955	271 258	5 697	189 970
1855	7 044 048	41 914	226 923	222 109	4 814	249 679
1856	7 045 616	55 124	261 851	256 308	5 543	211 615
1857	7 091 652	58 930	292 639	286 069	6 570	197 287
1858	7 151 837	62 010	291 509	284 645	6 864	198 957
1859	7 214 655	49 144	293 824	287 152	6 672	190 741
1860	7 277 801	62 497	276 797	270 285	6 512	183 829
1861	7 328 855	56 775	273 866	267 729	6 137	206 381
1862	7 373 633	65 733	280 405	273 947	6 458	205 608
1863	7 429 933	65 106	306 182	299 164	7 018	204 273
1864	7 483 274	61 644	297 469	290 417	7 052	230 321
1865	7 528 107	62 376	295 948	289 047	6 901	219 001
1866	7 532 419	48 385	302 845	295 548	7 297	336 685
1867	7 533 238	75 568	277 559	271 228	6 331	211 279
1868	7 584 956	71 873	298 868	292 139	6 729	208 858
1869	7 643 553	79 149	299 298	292 240	7 058	212 678
1870	7 698 830	74 807	310 969	303 318	7 651	209 604
1871	7 754 152	75 147	311 068	303 186	7 882	213 133
1872	7 809 472	74 594	315 751	307 621	8 130	240 620
1873	7 864 793	74 648	324 027	317 639	6 388	262 416
1874	7 920 115	68 931	325 434	317 287	8 147	222 392
1875	7 975 435	66 360	318 624	310 492	8 132	207 303
1876	8 030 757	65 274	324 563	316 063	8 500	217 404
1877	8 086 077	61 338	313 775	305 741	8 034	253 207
1878	8 141 398	62 417	315 423	307 300	8 123	250 197
1879	8 196 719	63 356	322 934	314 478	8 456	228 060
1880	8 252 040	63 411	314 728	306 444	8 284	229 462
1881	8 301 997	65 717	313 034	304 793	8 241	245 424
1882	8 346 588	67 965	328 636	319 687	8 949	238 866
1883	8 391 180	66 720	323 420	314 393	9 027	242 901
1884	8 435 770	68 540	333 607	324 257	9 350	247 799
1885	8 480 362	66 705	327 985	318 788	9 197	249 061
1886	8 524 953	65 391	328 771	319 223	9 548	251 382

1887	8 569 544	64 604	325 420	315 869	9 551	238 119
1888	8 614 135	65 695	325 195	315 728	9 467	252 483
1889	8 658 727	62 922	325 257	315 811	9 446	232 156
1890	8 703 318	63 549	316 443	307 225	9 218	254 987
1891	8 761 173	65 815	332 038	322 057	9 981	235 832
1892	8 832 295	66 960	318 650	309 263	9 387	245 741
1893	8 903 416	70 267	333 889	323 817	10 072	243 360
1894	8 974 537	71 664	329 762	319 499	10 263	242 136
1895	9 045 659	73 950	340 471	329 786	10 685	232 691
1896	9 116 780	74 633	341 753	330 862	10 891	224 476
1897	9 187 901	74 124	337 893	327 343	10 550	229 050
1898	9 259 022	75 346	337 089	326 519	10 570	224 659
1899	9 330 143	76 990	340 419	329 747	10 672	236 614
1900	9 333 853	76 383	340 507	330 662	9 845	227 920

Počátku 20. století si české obyvatelstvo udrželo plynulý trend rostoucí populace, počet obyvatel činil 9 333 853. Zkvalitnění zdravotní péče vedlo ke zlepšení úmrtnostní situace. Zvyšovalo se procento osob dožívajících se vyššího věku oproti století předchozímu, kde vysoký podíl obyvatelstva tvořily děti.⁸⁶ Došlo k poklesu porodnosti objevením antikoncepce.⁸⁷ Věková skladba obyvatel se postupně měnila migrací občanů z venkovských sídel do měst. Osoby staršího věku, ale i nejmenší děti žily na venkově. Města čítala větší procento mužů i žen ve věku 20–50 let. Děti do 15 let bylo 34% z celkového úhrnu obyvatelstva a osob starších 60 let pouhých 9%. Průměrný věk žijících se v tomto období nepatrně zvýšil, u mužů o 3 desetiny na 27,4 roku, u žen o celý rok, tedy 28,7 let. V období let 1910–1914 byl roční přírůstek obyvatelstva 8,3 promile. Migrace činila 140 tisíc lidí, přesto se počet občanů zvyšoval.⁸⁸

---

⁸⁶ L. FIALOVA – P. HORKÁ, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, s. 157.

⁸⁷ V. SRB, *1000 let obyvatelstva českých zemí*, s. 27.

⁸⁸ Tamtéž, s. 28.

První světová válka měla za následek vysoký pokles obyvatelstva. V roce 1915 ubylo 2 396 obyvatel, rok poté 64 067 obyvatel, roku 1917 došlo ke zvýšení úbytku na 93 511 obyvatel a poslední rok války se úbytek obyvatelstva navýšil na 123 969.⁸⁹ Roku 1918 navíc české země postihla epidemie španělské chřipky. Počet obyvatel k 28. říjnu 1918 činil 9 987 000. V průběhu války se snížila i porodnost a sňatečnost.⁹⁰ Přehled demografických údajů z let 1900 až 1918 je znázorněn v tabulce číslo 2.

Tabulka č. 2 Demografické údaje z českého statistického úřadu od roku 1900 do roku 1918

Rok	Počet obyvatel	Sňatky	Narození			Zemřelí
			Celkem	Živě	Mrtvě	
1900	9 333 853	76 383	340 507	330 662	9 845	227 920
1901	9 404 689	76 860	335 326	325 514	9 812	221 052
1902	9 474 876	74 451	343 497	333 619	9 878	222 457
1903	9 545 134	73 083	327 264	318 275	8 989	218 448
1904	9 615 027	73 787	328 945	319 433	9 512	222 276
1905	9 684 512	72 835	309 154	300 414	8 740	232 999
1906	9 754 475	77 191	322 326	313 449	8 877	203 182
1907	9 824 544	75 850	315 050	306 356	8 694	210 721
1908	9 894 520	76 546	317 230	308 504	8 726	210 101
1909	9 964 789	73 984	313 961	305 426	8 535	210 047
1910	10 035 575	75 921	303 842	295 617	8 225	196 728
1911	10 099 152	77 033	297 492	289 058	8 434	206 266
1912	10 157 344	75 791	288 185	280 368	7 817	203 324
1913	10 221 343	72 010	282 563	275 060	7 503	190 475
1914	10 283 486	60 604	277 043	269 142	7 901	188 838
1915	10 285 882	38 610	203 176	197 542	5 634	201 280
1916	10 221 815	34 485	144 152	140 211	3 941	186 381
1917	10 128 304	39 639	130 535	126 916	3 619	188 649
1918	10 004 335	57 731	123 689	120 579	3 110	236 035

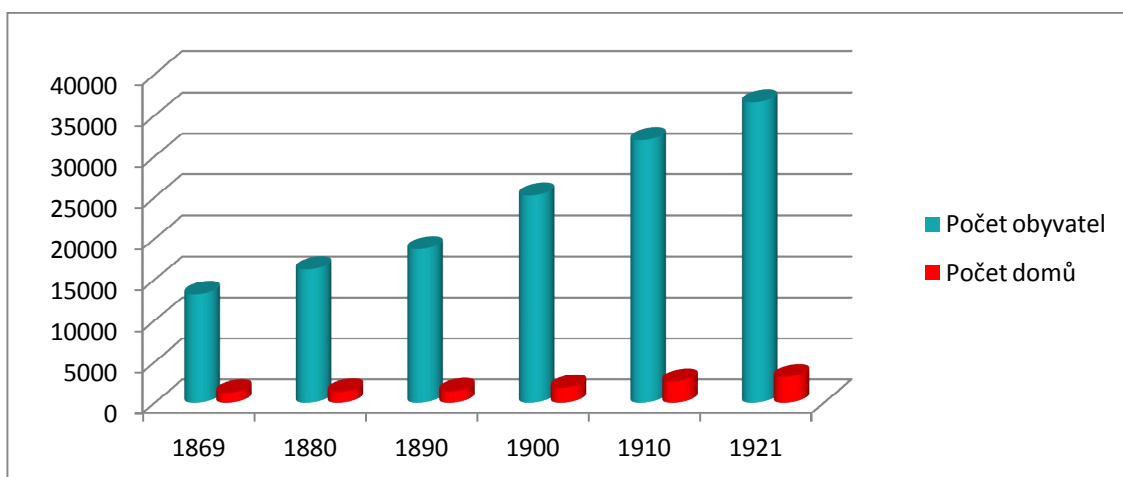
⁸⁹ V. SRB, *1000 let obyvatelstva českých zemí*, s. 28.

⁹⁰ L. FIALOVA – P. HORKÁ, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, s. 314.

3.1 Sčítání obyvatel Pardubic ve sledovaném období

První moderní sčítání obyvatelstva, tedy sčítání, které proběhlo na základě principů využívaných dodnes, je datováno do roku 1869. Zjišťovalo se obyvatelstvo přítomné civilní. V Pardubicích bylo napočítáno 13 236 občanů, kteří obývali 1 252 domů. Oproti předchozímu sčítání se v letech 1880–1950 zjišťovalo pouze obyvatelstvo přítomné. Roku 1880 se můžeme shledat s nárůstem o 3 045 obyvatel. Celkový počet tedy činil 16 281 občanů žijících v 1 369 domech. Podle sčítání obyvatelstva v roce 1890 měly Pardubice 18 724 občanů. Došlo k nárůstu o 2 443 občanů a počet domů se zvýšil pouze o 64. V roce 1900 žilo v Pardubicích 25 230 obyvatel, nárůst činil 6 506 obyvatel. Počet domů se zvýšil na 1 851.

V průběhu let 1900–1910 dochází k nejvyššímu nárůstu obyvatelstva, a to o 6 799 občanů. Zvýšení počtu obyvatelstva zapříčinil nejenom ekonomický rozvoj města, ale i příznivější životní podmínky. V roce 1910 byl tedy počet pardubické populace 25 230, která žila ve 2 606 domech. Poslední sčítání ve sledovaném období bylo v roce 1921. Při něm zjišťujeme pokles nárůstu obyvatel oproti roku předchozímu. Součet obyvatel činil 36 642 žijících v 3 154 domech. Celkový přírůstek obyvatelstva od roku 1869 do roku 1921 čítal 23 406 jedinců.⁹¹

Graf č. 1 Počet obyvatel Pardubic v letech 1869 - 1921 dle sčítání obyvatel

⁹¹ <https://www.czso.cz/csu/sldb/pocet-obyvatel-a-domu-podle-vysledku-scitani-od-roku-1869> [cit. 26. 6. 2016].

4. Vývoj matrik

Východním pramenem pro bakalářskou práci byly matriky zemřelých uložené ve Státním oblastním archivu v Zámrsku, jelikož se jedná o stěžejní údaje této práce, je nutné přiblížit si vývoj matrik a matričního záznamu. Za žádoucí považujeme vymezit pojem matrika. Slovo matrika pochází z latinského slova „*matrix*“ česky kmen, matice nebo matrika.⁹² Dle knihy *Vademecum pomocných věd historických*⁹³ lze matriku charakterizovat jako „úřední knihu, do níž byla za určitým cílem zapisována jména osob splňujících požadavky evidence příslušné instituce.“ V knize Václava Remeše *Slovník pro historiky a návštěvy archivů*,⁹⁴ je matrika popsána následovně: „úřední kniha, do níž jsou zapisována jména osob a některé jejich osobní údaje pro potřeby právní evidence.“ Současná legislativa pod pojmem matrika uvádí státní evidenci narození, uzavření manželství, registrovaného partnerství a úmrtí fyzických osob na území České republiky anebo občanů České republiky, u kterých došlo k uvedeným událostem v cizině.

Pojem matrika je tedy evidence, nebo také seznam v podobě knihy, do které se zapisují jména osob a obsahují záznamy o sňatcích, narozeních, úmrtích a registrovaných partnerstvích.

Původ matrik nelze přesněji určit. Datace vzniku se všeobecně pokládá počátek křesťanství a vznik far. V této době se společnost odklonila od pohanských zvyků a postupně se stávala křesťanskou. Od 11. století, na základě nařízení římskokatolické církve, byly vedeny knihy křestní, manželské, dále knihy nazývané nekrologia a diptycha. Knihy obsahovaly seznamy úmrtí, zejména mnichů.⁹⁵

Lateránský koncil, po kterém se předpokládalo vedení matrik, se konal roku 1137. V roce 1212 pařížský koncil stanovil povinnost vést matriky, avšak nejvýznamnějším mezníkem pro církevní matriky se stal roku 1563 Tridentický koncil, jenž přikázal vedení matrik v katolické církvi. Koncil se usnesl, že faráři budou zaznamenávat knihy dvě -

---

⁹² Zdeněk QUITT – Pavel KUCHARSKÝ, *Česko latinský slovník*, Praha 2007, s. 258.

⁹³ Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002, s. 205.

⁹⁴ Václav RAMEŠ, *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, Praha 2006, s. 364.

⁹⁵ Václav HÁSEK, *Sborník učebních textů pro začínající rodopisce*, Praha 2005, s. 31.

do knihy svátosti manželské zapisovat jména snoubenců a svědků, den a místo sňatku, a do knihy křtů jméno křtěnce a jeho kmotrů. Povinnosti učinily z matrik knihy s určitou právní platností.⁹⁶

V českých zemích bylo rozhodnuto o vedení matrik nejdříve pro Moravu až poslední olomouckou synodou v roce 1591, pro Čechy na pražské synodě v roce 1605.⁹⁷ Roku 1614 římský rituál nařídil, vedle záznamů o křtech a sňatcích, vedení záznamů o úmrtích. Povinností každého faráře bylo vést knihy manželství, knihy narozených a knihy zesnulých, kdežto záznamy o křtění a biřmování měli vést jenom někteří faráři. Dosud neexistovaly jednotné předpisy, jež by uváděly, jaké údaje mají být do matriční knihy psány a které nikoliv. Matriky byly stále ještě nedokonalé a nejednotné.⁹⁸

Větší změny přichází v období absolutismu. Za vlády Marie Terezie a Josefa II. začal do vedení matrik zasahovat stát, který si čím dál více uvědomoval důležitost údajů, zejména pro statistické účely. Od této doby matriky sloužily k evidenci obyvatel, vojenských záznamů i evidenci daní.⁹⁹ Dvorským dekretem panovnice z 20. července 1770 bylo nařízeno bezplatné zapisování do matrik, uvádění jmen otců nemanželských dětí a rozšíření zápisů o popisná čísla domů. Pro přehlednost byly většinou zápisy v matrikách nahrazeny údaji ve sloupcích a řádcích, zkrácené zápisy byly zakázány, ale i přes zákaz se nařízení ještě dlouho nedodržovalo.¹⁰⁰ Dekret určil latinu jako jazyk, ve kterém se matriční zápisy měly provádět.¹⁰¹

Zásadnější změny shledáváme až za vlády Josefa II. v letech 1780–1790. Císařským patentem z 1. května 1781 byly matriky prohlášeny veřejnými a získaly právní platnost.¹⁰² Z farářů se postupně stávali úředníci, ti před nástupem do funkce museli projít zkouškou odborné způsobilosti, aby mohli vykonávat administrativní úkony státu, jako

---

⁹⁶ Marta KADLECOV, *Dějiny českého soukromého práva*, Plzeň 2007, s. 127.

⁹⁷ E. MAUR, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, *Historická demografie* 6, 1972, s. 42.

⁹⁸ Rudolf MELICHAR, *Sborník k základům genealogie*, Praha 1988, s. 88.

⁹⁹ V. BARTŮNĚK, *Historický vývoj matrik*, *Časopis rodopisné společnosti* 12, 1940, s. 13.

¹⁰⁰ J. PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům aneb praktická příručka občanské genealogie*, s. 72.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 75.

¹⁰² M. MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie: jak sestavit rodokmen*, s. 11.

vedení matrik.¹⁰³ V roce 1784 vydal Josef II. nejvýznamnější císařský patent pro vedení matrik – matriční patent, jenž je považován za první matriční normu.¹⁰⁴ Patent stanovil povinnost vést matriky zemřelých, oddaných a narozených odděleně. Další významný dekret vydaný roku 1784 určil jednotný postup při vedení matrik. Matriky byly rozděleny podle obcí ve farnosti. Faráři vpisovali matriční údaje do předtištěných formulářů, tím se stávaly přehlednější a docházelo k zajištění jednotnosti.¹⁰⁵ Formuláře se už pouze doplňovaly a až na pár provedených změn byly v této podobě používány do roku 1949.¹⁰⁶

Matriky oddaných obsahovaly následující záznamy: jméno a příjmení ženicha a nevěsty, jejich věk, datum sňatku, náboženství snoubenců, jméno oddávajícího, jména a stav svědků. Do matriky pokřtěných byly zaznamenány údaje: datum křtu, jméno a pohlaví křtěnce, číslo domu, jména a příjmení rodičů a náboženské vyznání, manželský či nemanželský původ dítěte, jména a povolání kmotrů. Úmrtní matriky obsahovaly informace: datum smrti, datum a místo pohřbu, jméno a příjmení zesnulého, náboženskou příslušnost, pohlaví, věk a příčinu smrti, jméno zaopatřujícího a pohřbívajícího kněze.¹⁰⁷ Změny shledáváme také v úředním jazyce. Místo doposud nejvíce používaného latinského jazyka se začal užívat jazyk německý a český. V roce 1949 prochází matriky zemřelých změnou v kolonkách náboženství a věk zemřelého, jsou nahrazeny datem narození zemřelého a jménem manžela/manželky.¹⁰⁸

---

¹⁰³ Zdena HLEDÍKOVÁ – Jan, JANÁK – Jan, DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005, s. 192.

¹⁰⁴ Karel KNAPP, *Komentář k zákonu o matrikách a k zákonu o užívání a změně jména a příjmení*, Praha 1956, s. 13.

¹⁰⁵ V. HÁSEK, *Sborník učebních textů pro začínající rodopisce*, s. 32.

¹⁰⁶ V. HRADECKÁ, *Matriky se vedou přes 500 let*. Veřejná správa 42, 2000, s. 22.

¹⁰⁷ J. PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům aneb praktická příručka občanské genealogie*, s. 118.

¹⁰⁸ E. MAUR, *Církevní matriky jako historický pramen (se zvláštním zřetelem k historické demografii)*, Sborník archivních prací 20/2, 1970, s. 48–54.

5. Mezinárodní klasifikace nemocí a příčin smrti

Mezinárodní klasifikace nemocí a příčin smrti v originálním znění International Classification of Diseases and Related Health Problems je systém klasifikace onemocnění, lidských poruch, zdravotních problémů a jiných příznaků spojených se zdravím jedince. Historie klasifikace sahá do roku 1893, kdy francouzský lékař Jacques Bertillon sestavil předchůdce této klasifikace, Mezinárodní seznam příčin úmrtí, též nazývaný Bertillonova klasifikace příčin smrti.

V roce 1900 se konala první mezinárodní konference, na které se jednalo o revizi klasifikace. Změna spočívala v doplnění rejstříku nemocí, dále bylo usneseno, že každých 10 let bude tato klasifikace revidována. Úpravy postupně proběhly v letech 1910, 1919, 1920, 1929 a 1936. Do páté revize byly provedeny pouze dílčí změny v rámci obsahu klasifikace.¹⁰⁹

Od roku 1948 byla odpovědnost za klasifikaci svěřena Světové zdravotnické organizaci. Dochází ke změně názvu na Mezinárodní statistickou klasifikaci nemocí, úrazů a příčin smrti. Šestá revize realizovala požadavek na vytvoření jednotné klasifikace pro nemoci a příčiny úmrtí.¹¹⁰ Následná sedmá, platná od roku 1958 žádné velké změny nepřinesla. Revize osmá z roku 1968 obsahovala významné změny, především zvýšení počtu nemocí a jejich správné zařazení, například astma mezi nemoci dýchacího ústrojí.¹¹¹ Další proběhly v letech 1977, 1990, 2004 a 2010.

Pro bakalářskou práci je použita revize z roku 1929, jež byla přeložena do českého jazyka. Tabulky níže uvádí skupiny nemocí dle Bertillona a příčiny úmrtí a nemocí v těchto jednotlivých skupinách.

---

¹⁰⁹ M. ŠANTŮČEK a kol., *Mezinárodní klasifikace nemocí*, s. 10.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 10.

¹¹¹ Tamtéž, s. 11.

Tabulka č. 3 Skupiny podle Bertillonovy klasifikace

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace	
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně
II.	Rakoviny a jiné nádory
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové
IV.	Nemoci krve a ústrojů krevtovorných
V.	Otravy vleklé a prudké
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu
XIV.	Vrozené vady tvarové
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku
XVI.	Stařecká sešlost
XVII.	Smrti násilné a úrazové
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí

Tabulka č. 4 Nemoci a příčiny úmrtí patřící do jednotlivých skupin Bertillonovy klasifikace

Číslo skupiny	Obsažené nemoci a příčiny úmrtí
I.	tyf břišní i skvrnitý, spalničky, spála, neštovice, záškrť, úplavice, všechny druhy tuberkulózy, syfilis a jiné
II.	všechny druhy rakoviny a zhoubné i nezhoubné nádory
III.	revmatismus, kurděje, křivice, nemoci štítné žlázy a jiné
IV.	krvácivé stavy, chudokrevnost, leukémie a nemoci sleziny
V.	alkoholismus a otravy organickými nebo anorganickými látkami
VI.	záněty mozku a mozkových plén, krvácení do mozku, nemoci míchy, epilepsie, křeče u dětí mladších 5 let, nemoci oka a ucha
VII.	záněty srdce a jeho částí, nemoci srdce a tepen, zkornatění tepen, sněť, anomálie krevního tlaku a mizní nemoci
VIII.	nemoci hrtanu, záněty průdušek, zánět plic, pohrudnice, záduchu, rozedmu plic a všechny plicní nemoci s výjimkou tuberkulózy
IX.	žaludeční nemoci, záněty celého zažívacího ústrojí, střevní katarrh, průjem, cirhóza jater, kýla a vředy
X.	záněty ledvin, ledvinové kameny, nemoci mužských a ženských pohlavních orgánů vyjma rakoviny
XI.	potraty, mimoděložní těhotenství, poporodní krvácení, otrava krve a poporodní nemoci
XII.	nemoci kůže, nežit či zánět vaziva
XIII.	nemoci kostí a kloubů s výjimkou tuberkulózy a revma
XIV.	vrozená vodnatelnost, rozštěp páteře a vady nazvané zrůdnosti
XV.	předčasné narození, vrozená slabost a jiné nemoci s výjimkou mrtvě narozených
XVI.	stařecká sešlost
XVII.	všechny druhy sebevraždy (oběšením, utopením, skokem z vyvýšeného místa, bodem, zastřelením a jiné), všechny druhy vraždy (vražda dítěte, vražda nožem či stělnou zbraní), napadení jedovatým zvířetem, uhoření, otrava, utopení, neobvyklá zima, blesk

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. Metodika zpracování

6.1 Metodika zpracování matričních údajů

Postup při zpracování matričních údajů probíhal následovně. Z oblastního archivu v Zámrsku byly použity ke zpracování bakalářské práce matriky zemřelých města Pardubic ze sbírky Východočeského kraje, konkrétně matrika zemřelých signatura číslo 2658,¹¹² matrika zemřelých signatura číslo 2660,¹¹³ matrika zemřelých signatura číslo 2662¹¹⁴ a matrika zemřelých signatura číslo 2663.¹¹⁵ Veškeré matriční záznamy byly vyfotografovány a přepsány do programu Excel 2007 od společnosti Microsoft Office. Matriční údaje jsou následně systematicky a přehledně rozděleny podle pohlaví a jednotlivých let.

Údaje o zemřelých vyskytující se v matrikách jsou:

1. Úmrtí - rok, měsíc, den
2. Číslo domu
3. Jméno a příjmení zemřelého
4. Náboženství
5. Pohlaví
6. Věk
7. Příčina smrti
8. Kdo jedince pochoval a kde.

Konkrétní strany matrik let 1908–1918 jsou popsány v následující tabulce.

---

¹¹² SOkA Zámorsk, SMVK, FÚ PCE, Matrika zemřelých 1870–1921, inv.č. 7071, sign. 2658, kn. č. 510, 891.

¹¹³ SOkA Zámorsk, SMVK, FÚ PCE, Matrika zemřelých 1889–1912, inv. č. 7076, sign. 2660, kn. č. 511, 892.

¹¹⁴ SOkA Zámorsk, SMVK, FÚ PCE, Matrika zemřelých 1888–1915, inv. č. 7078, sign. 2662, kn. č. 511, 893.

¹¹⁵ SOkA Zámorsk, SMVK, FÚ PCE, Matrika zemřelých 1870–1922, inv. č. 7081, sign. 2663, kn. č. 512, 893.

Tabulka č. 5 Rozmezí stran v matrikách zemřelých rozdělené dle let

Rok	Matrika Z sig. č. 2658 strany č.	Matrika Z sig. č. 2660 strany č.	Matrika Z sig. č. 2662 strany č.	Matrika Z sig. č. 2663 strany č.
1908	209–212, 312–316, 366	328–342	274–281	72–75
1909	212–215, 316–319, 366–367	343–360	281–288	75–78
1910	216–217, 319–323, 367	360–374	289–297	78–81
1911	217–220, 323–327, 368	374–388	297–307	81–84
1912	220–223, 328–331, 369	388–400	307–316	84–87
1913	223–226, 331–334, 369–370		316–339	87–89
1914	226, 370		340–381	89–92
1915	227–252, 337, 370–371		381–400	92–96
1916	253–298, 337–339, 371			96–97
1917	298–340, 339–374, 371–373			99, 241–242
1918	340–389, 374–375, 371–372			243–246

6.2 Metodika zpracování výsledků

Na začátku každého roku je uvedena tabulka s celkovým počtem zemřelých jedinců, diferenciovaná podle pohlaví. V prvním odstavci je zhodnocen celkový počet úmrtí jak mužské, tak ženské populace, dále je informace, zda se v údajích objevil mrtvorozenec nebo osoba s neuvedeným věkem.

Druhý odstavec definuje dvě nejvíce rozšířené příčiny úmrtí daného roku. Nemoci jsou doplněny o procentuální zastoupení celkového počtu zemřelých v konkrétním roce a porovnány s rokem předchozím. U každé věkové kohorty tedy 0–1 rok, 1–14 let, 15–44 let, 45–64 let a 65 let a více je uvedena procentuální část mužské a ženské mortality a popsány dvě příčiny úmrtí, jež jsou v určité věkové skupině nejrozšířenější. Posledním odstavcem jsou vyličeny neobvyklé nemoci nebo příčiny smrti.

U věkové skupiny 0–1 rok je připojena tabulka s celkovým počtem úmrtí kojenců, jež je rozdělena do kategorií perinatální, novorozenecká, ponovorozenecká.

Za každým rokem jsou umístěny tři tabulky, které analyzují: celkový počet zemřelých, úmrtnost v rámci věkových skupin a roztrídění příčin smrti do skupin Bertillonovy klasifikace. Připojen je graf pro lepší přehlednost.

Po zpracování jednotlivých let následuje celková interpretace úmrtí. Každá věková skupina uvádí počty úmrtí, poměr v úmrtnosti pohlaví a nejčastějších příčiny smrti. Věkové kohorty doprovází tabulka s deseti nejčastějšími příčinami úmrtí. Nakonec je popsán celkový přehled úmrtí za celé období.

7. Interpretace výsledků

Rok 1908

Tabulka č. 6 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1908

Celkem	285	100%
Muži	149	52,3%
Ženy	136	47,7%

Jak je patrné z tabulky, v prvním roce sledovaného období zemřelo v Pardubicích 285 obyvatel, z toho 149 mužů a 136 žen. Procentuálním zastoupením je 52,3% mužů a 47,7% žen. Tohoto roku se narodilo 19 mrtvorozených dětí, 12 chlapců a 7 dívek. U dvou mužů nebyl uveden jejich věk, tudíž spadají do kategorie „neuvedeno“.

Nejvíce zastoupenou příčinou úmrtí byla v roce 1908 **stařecká sešlost** neboli marasmus s celkovým počtem 42 zemřelých, s procentuálním zastoupením 14,7% z celkového počtu úmrtí. Mezi projevy patří celková zchátralost a sešlost důsledkem věku nebo těžká onemocnění spojená s rozvratem celého organismu. Dalším projevem je pokles mozkové činnosti či kornatění tepen. Příznaky stařecké sešlosti se dostávají většinou v pokročilém věku života.¹¹⁶ Marasmus se jako příčina úmrtí objevil u 14 mužů a 28 žen. Druhou nejhojněji zastoupenou příčinou se 13,7% představovala nemoc **tuberkulóza** či úbytě nebo také souchotiny. Nemoc se vyskytla u 24 mužů a 15 žen. Tuberkulóza je závažné infekční onemocnění způsobené nejčastěji mykobakteriemi. Může postihovat řadu orgánů - například ledviny a močové orgány, střeva, kosti, klouby a jiné. Nejrozšířenější formou nemoci je tuberkulóza plic.¹¹⁷

---

¹¹⁶ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 519.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 895.

Ve věkové skupině do jednoho roku zemřelo 84 dětí, z toho 42 chlapců a 42 dívek. Skupina obsazuje 29,5% a je nejpočetnější z celku. Nejčastější příčinou smrti v této věkové kohortě byla uvedena **vrozená slabost**, postihla 8 chlapců a 10 dívek. Další příčinu představoval **psotník** jinak také eklampsie. Na nemoc zemřelo 5 mužů a 7 žen. Psotník zasáhl především kojence a děti do 5 let. Jednalo se o křečové záchvaty, které se rozšířily na celé tělo.¹¹⁸ Vysoká úmrtnost kojenců měla dvě hlavní příčiny. První z nich byl komplikovaný porod, kde nedostatek kvalifikované péče nezřídka končil úmrtím dítěte. Druhá často souvisela se špatnými hygienickými podmínkami.

Tabulka č. 7 Počet zemřelých kojenců v roce 1908

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	4	9,5	9	21,4	13	15,5
Novorozenecká 7–27	7	16,7	9	21,4	16	19,0
Ponovorozenecká 28–364	31	73,8	24	57,2	55	65,5
Celkem	42	100	42	100	84	100

Jako další je věková skupina 1–14 let a představuje skupinu s nejmenším počtem úmrtí za rok 1908. Zemřelo 16 chlapců a 12 dívek. Skupina zaujímá 9,8% z celkového počtu úmrtí. **Meningitida** neboli zánět mozkových blan byl uveden u šesti jedinců (3 chlapci a 3 dívky). Nemoc bývá vyvolána bakteriemi nebo viry nejčastěji u osob s oslabenou imunitou, projevuje se horečkami, bolestmi hlavy nebo tuhnutím svalů. Stejný počet mrtvých chlapců a dívek jako u předchozí příčiny je uveden u nemoci zvané **pneumonie**, tedy zánět plic. Často vzniká po předchozím vyčerpání či oslabení organismu. Zjistitelná je mimo jiné vysokými horečkami, schváceností, kašlem nebo bolestí na hrudi.¹¹⁹

Ve věkové kohortě 15–44 let zemřelo 24 mužů a 17 žen s 14,4%. Nejvíce zastoupenou nemocí v této věkové kategorii je **tuberkulóza**. Zemřelo na ní 25 jedinců, 15 mužů a 10 žen. Mezi běžné symptomy patří kašel, horečky, nadměrné pocení nebo

¹¹⁸ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 215.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 684.

ztráta hmotnosti.¹²⁰ Druhá častá příčina úmrtí byla **srdeční vada**, u některých případů uváděna pod latinským názvem *Vitia cordis*.¹²¹ Na srdeční vadu zemřely 2 ženy.

Následující věková kategorie je 45–64 let. V tomto rozmezí let zemřelo 50 obyvatel Pardubic. Z celkového procentuálního počtu tvoří část 17,5%, jedná se o 29 mužů a 21 žen. Stejně jako u předchozí věkové skupiny je i zde nejhojněji zastoupena nemoc **tuberkulóza**. Té podleho 7 mužů a 3 ženy. Další nejčastější chorobou byla **rakovina žaludku**. Na onemocnění způsobené zhoubným nádorem zemřelo 6 žen a 1 muž.

Poslední věková skupina 65 a více let zastupuje 21,4% (24 mužů a 37 žen) z celkového počtu zemřelých v roce 1908. Nejrozšířenější příčina úmrtí je spojená s vysokým věkem jedinců. Jedná se o celkovou sešlost čili **marasmus**. 12 mužů a 25 žen zemřelo celkovým vyčerpáním organismu. Na **zánět plic** skonali 1 muž a 3 ženy.

Mezi neobvyklé úmrtí v roce 1908 patří kožní choroba zvaná **puchýřina**. Při ní na kůži vznikají nehojící se bolavé vředy. Nemoc postihla chlapce ve věkové kategorii do 1 roku. Příčina choroby není zjištěna.¹²² Dále se objevila neobvyklá smrt, a to **sebevražda zastřelením** (4 muži a 1 žena).

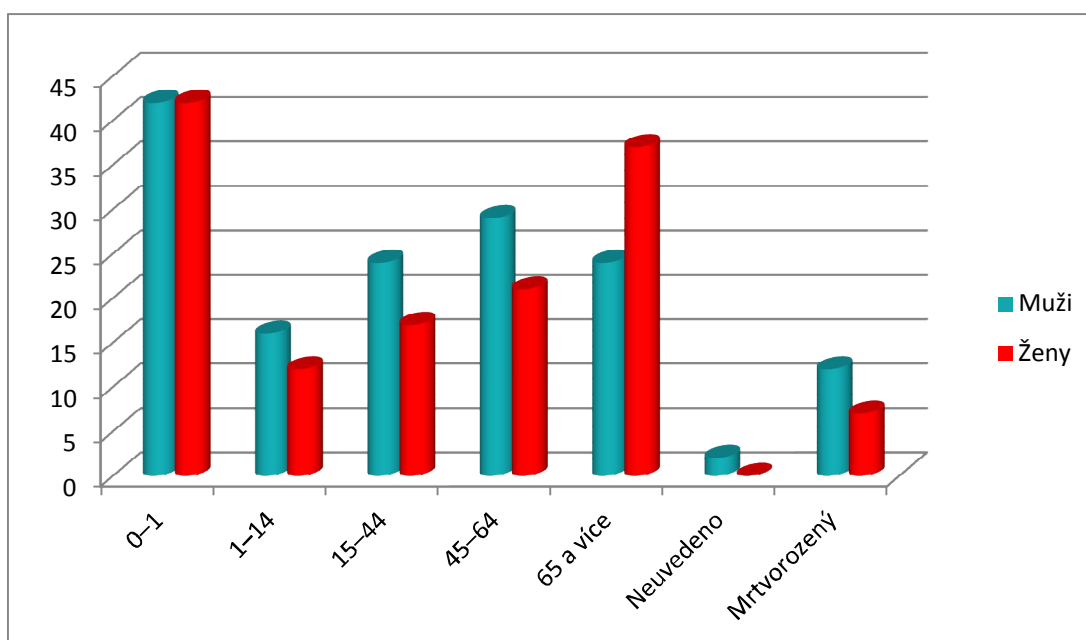
¹²⁰ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 896.

¹²¹ Boleslav LUTONSKÝ – Jaroslav ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy*, Praha 1995, s. 37, 213.

¹²² M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 661.

Tabulka č. 8 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1908

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	42	28,2	42	30,9	84	29,5
1–14	16	10,7	12	8,8	28	9,8
15–44	24	16,1	17	12,5	41	14,4
45–64	29	19,5	21	15,4	50	17,5
65 a více	24	16,1	37	27,2	61	21,4
Neuvedeno	2	1,3	0	0	2	0,7
Mrtvorozený	12	8,1	7	5,2	19	6,7
Celkem	149	100	136	100	285	100

Graf č. 2 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1918

Tabulka č. 9 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1908

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Počet úmrtí v roce 1908		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	26	18	44
II.	Rakoviny a jiné nádory	10	6	16
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	0	0	0
IV.	Nemoci krve a ústrojů krevtovných	1	1	2
V.	Otravy vleklé a prudké	0	0	0
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	16	18	34
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	8	9	17
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	31	28	59
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	11	5	16
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	2	4	6
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	1	0	1
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	3	0	3
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	1	0	1
XIV.	Vrozené vady tvarové	1	0	1
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	8	10	18
XVI.	Stařecká sešlost	14	28	42
XVII.	Smrti násilné a úrazové	4	1	5
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	0	1	1
Celkem		137	129	266

Rok 1909

Tabulka č. 10 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1909

Celkem	308	100%
Muži	146	47,4%
Ženy	162	52,6%

Roku 1909 zemřelo v Pardubicích 146 mužů a 162 žen, celkový počet činí 308 jedinců. V porovnání s rokem předchozím je patrné, že se jedná o celkový nárůst úmrtnosti o 23 osob, a to zvláště u ženské mortality, kde se úmrtnost zvedla o 26 žen. U mužů zaznamenáváme pokles o 3 jedince. Velký úbytek úmrtnosti je u mrtvorozených dětí, který se snížil o 12. Celkový počet mrtvorozených byl 3 chlapci a 4 dívky. Stejně jako v roce 1908, tak i v tomto je uveden muž, u něhož není informace o věku.

Nejčastější příčinou smrti se stala **tuberkulóza**. Postihla 22 mužů a 27 žen, procentuální počet činí 15,9%. Druhou nejpočetněji zastoupenou příčinou byla **stařecká sešlost**. Vyskytuje se u 12 mužů a 32 žen, z celkového počtu usmrtila 14,3% jedinců.

Ve věkové skupině do jednoho roku nalezneme 65 záznamů, 21,1% z celku, 39 chlapců a 26 dívek. Nejrozšířenějšími příčinami úmrtí je **psotník** a **zánět plic**. Psotník se objevil u 8 chlapců, 6 dívek. Nemoc, jak již bylo zmíněno výše, je provázená křečovými záchvaty, které vznikají nedostatkem vápníku či magnézia.¹²³ Zánět plic nepřežilo 6 chlapců a 5 dívek. Příčiny pneumonie můžeme dělit na infekční a neinfekční, z infekčních jde většinou o viry a bakterie, jež napadají plicní parenchym. Neinfekční pneumonie může vzniknout vdechnutím hlenu, žaludečního obsahu i pevného tělesa.¹²⁴

---

¹²³ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 215.

¹²⁴ <http://zdravi.euro.cz/clanek/priloha-lekarske-listy/soucasne-nazory-na-problematiku-pneumonii-126141> [cit. 26. 6. 2016].

Tabulka č. 11 Počet zemřelých kojenců v roce 1909

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	6	15,4	3	11,5	9	13,9
Novorozenecká 7–27	7	17,9	4	15,4	11	16,9
Ponovorozenecká 28–364	26	66,7	19	73,1	45	69,2
Celkem	39	100	26	100	65	100

Věková kohorta 1–14 let s 11,4% (17 chlapců a 19 dívek) z celkového počtu, zaujímá nejmenší úmrtnostní skupinu. Za nejrozšířenější nemoc v matričních záznamech nalezneme **zánět plic** s úmrtností 3 chlapci a 3 dívky. Druhou nejhojněji zastoupenou příčinou úmrtí byl **zánět mozkových blan**, latinsky meningitida.¹²⁵ Těžší průběh meningitidy může způsobit například ztrátu vědomí, hluchotu nebo také selhání jiných orgánů.¹²⁶ Nemoc postihla 2 chlapce a 3 dívky.

Kategorie 15–44 let zaujímá 22,4%, s celkovým počtem 28 mužů a 41 žen. Nejčastější nemocí zastoupenou 10 muži a 19 ženami byla **tuberkulóza** a **srdeční vada** postihující jednoho muže a 5 žen.

19,1% z celkového počtu spadá do věkové skupiny 45–64 let. V této kategorii zemřelo 34 mužů a 25 žen. Nejrozsáhlejší nemocí obdobně jako u věkové skupiny 15–44 let je zjištěna **tuberkulóza** s úmrtností 11 mužů a 4 ženy. Dále nejvíce zastoupenou příčinou úmrtí byla **srdeční vada**. Na tuto nemoc zemřelo 5 mužů a 4 ženy.

V roce 1909 se stala nejpočetnější skupinou kategorie 65 a více let s procentuálním zastoupením 23,4%. Zemřelo celkem 25 mužů a 47 žen. Nejčastějším zápisem, označeným jako příčina smrti, byla **sešlost věkem**. Postihla 12 mužů a 28 žen. Mezi další nejhojněji uvedené příčiny s úmrtností 5 jedinců je **mozková mrtvice** spolu s **rakovinou žaludku** a **zánětem ledvin**. U mozkové mrtvice zaznamenáváme 5 žen. Nemoc se zahrnuje

¹²⁵ B. LUTONSKÝ – J. ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy*, s. 104.

¹²⁶ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 532.

do cévních onemocnění, při kterých dochází k přerušení přítoku krve a tím i kyslíku do mozku.¹²⁷ Tři ženy a dva muži podleli rakovině žaludku, stejně tak i zánětu ledvin.

V průběhu roku se u dvou osob zjistila zvláštní příčina úmrtí zvaná **ruže**, jinak také erysipel. Výskyt je zapříčiněn zánětlivým infekčním onemocněním, jež napadá kůži a podkoží. Mezi příznaky patří zarudnutí kůže, bolesti hlavy a kloubů.¹²⁸ Neobvyklou smrtí byla **otrava žlučí**, u ženy ve věkové skupině 1–14 let.

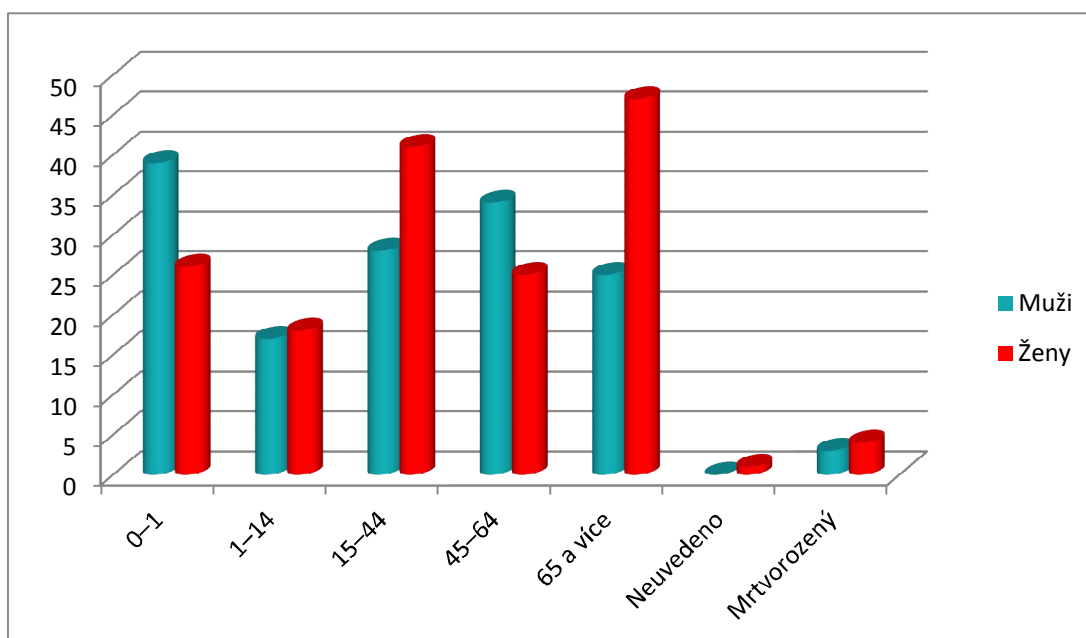
---

¹²⁷ <http://www.celostnimediceina.cz/co-je-mozkova-mrtvice.htm> [cit. 26. 6. 2016].

¹²⁸ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 236.

Tabulka č. 12 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1909

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	39	26,7	26	16,1	65	21,1
1–14	17	11,6	18	11,1	35	11,4
15–44	28	19,2	41	25,3	69	22,4
45–64	34	23,3	25	15,4	59	19,1
65 a více	25	17,1	47	29,0	72	23,4
Neuvedeno	0	0	1	0,6	1	0,3
Mrtvorozený	3	2,1	4	2,5	7	2,3
Celkem	146	100	162	100	308	100

Graf č. 3 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1909

Tabulka č. 13 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1909

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Počet úmrtí v roce 1909		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	26	30	56
II.	Rakoviny a jiné nádory	6	12	18
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	0	0	0
IV.	Nemoci krve a ústrojů krvetvorných	4	2	6
V.	Otravy vleklé a prudké	0	1	1
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	19	21	40
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	12	12	24
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	22	12	34
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	16	12	28
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	6	7	13
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	2	3	5
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	2	2	4
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	1	0	1
XIV.	Vrozené vady tvarové	0	0	0
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	6	7	13
XVI.	Stařecká sešlost	12	32	44
XVII.	Smrti násilné a úrazové	9	2	11
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	0	3	3
Celkem		143	158	301

Rok 1910

Tabulka č. 14 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1910

Celkem	275	100%
Muži	134	48,7%
Ženy	141	51,3%

Oproti roku minulému shledáváme v roce 1910 pokles počtu zemřelých jedinců. Tento rok se vyznačuje nejnižší úmrtností za celé sledované období. Mortalita u mužů dosahuje 48,7% což činí 134 osob, úbytek 13 jedinců. Ženská mortalita byla zastoupena 141 úmrtími, pokles o 21 žen. Celkově zemřelo 275 obyvatel Pardubic. I v roce 1910 byl zjištěn muž bez uvedeného věku, proto patří do kategorie „neuveдено“. U mrtvorozených dětí se zvýšila úmrtnost o jednoho jedince na počet 8.

Obdobně jako u let předchozích patří mezi nejčastější příčiny úmrtí nemoc zvaná **tuberkulóza**, postihla 24 mužů a 23 žen s celkovým procentuálním zastoupením 17,1%. Jedinec se může nakazit vdechnutím bakterie, kterou nemocný člověk vylučuje.¹²⁹ Další nejhojněji zastoupenou přirozenou příčinou smrti v roce 1910 byla **stařecká sešlost**. Na celkovou zchátralost organismu skonalo 14,9% osob (16 mužů a 25 žen).

Ve věkové skupině do 1 roku, tzn. kojenců, zemřelo 54 dětí, 32 chlapců a 22 dívek. Ze záznamů vyplývá, že nejrozšířenější příčinou úmrtí byl **zánět plic**. Nemoci podlehl 7 chlapců a 5 dívek. Druhou zaznamenanou příčinou smrti je **vrozená slabost**, postihla 6 chlapců a 4 dívky.

---

¹²⁹ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 894.

Tabulka č. 15 Počet zemřelých kojenců v roce 1910

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	8	25	4	18,2	12	22,2
Novorozenecká 7–27	3	9,4	2	9,1	5	9,3
Ponovorozenecká 28–364	21	65,6	16	72,7	37	68,5
Celkem	32	100	22	100	54	100

Úmrtnost ve věkové kohortě 1–14 let znázorňuje 12,4% z celku. Zemřelo 34 dětí, 17 chlapců a 17 dívek. Nejpočetnější příčina úmrtí, jako u předchozí věkové kategorie bývala **pneumonie** neboli zánět plic. Nakazilo se jí 11 osob, z toho 5 chlapců a 6 dívek. Pneumonie vzniká po předchozím vyčerpání nebo oslabení organismu.¹³⁰ U 5 dívek a 3 chlapců se zjistila choroba zvaná **meningitida**, dříve označována jako zánět mozkových blan.¹³¹

Skupina osob 15–44 obsahuje 21 záznamů s procentuálním zastoupením 21,1% z celkového počtu. V kategorii zemřelo 31 mužů a 27 žen. Nejčastější příčinu úmrtí představovala **tuberkulóza**. Zesnulo na ni 17 mužů, 14 žen. Druhou nejhojněji zastoupenou příčinou smrti byla **sebevražda**, latinský název *Suicidium*. Tento druh smrti, ať již oběšením nebo zastřelením, si vybralo 5 mužů a jedna žena. *Suicidium* je úmyslné a vědomé chování, jež má většinou za cíl ukončit vlastní život.¹³²

Věková skupina 45–64 let měla 48 záznamů (17,5% z celku), početně se jedná o 27 mužů a 21 žen. Nejsilněji zastoupenou nemocí shledáváme **srdeční vadu**, nemoc usmrtila 5 mužů a 4 ženy. Největší úmrtnost máme zaznamenanou u **tuberkulózy**, kde počet usmrcených činí 4 muži a 4 ženy.

¹³⁰ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 684.

¹³¹ Tamtéž, s. 531.

¹³² Tamtéž, s. 836.

Poslední a zároveň nejpočetnější skupina 65 a více let představuje 26,2% celkového počtu úmrtí. Patří sem záznamy o 72 smrtích, 23 mužů a 49 žen. V kohortě byla nejvíce zastoupena **stařecká sešlost** neboli marasmus. Jednalo se o 7 mužů a 16 žen. Smrt nastávala **srdeční vadou, zánětem plic a zkornatěním cév**, v počtu 4 osoby. Kornatění cév je starší název pro tvrdnutí tepen neboli arteriosklerózu.¹³³

Neobvyklá smrt postihla ženu ve věkové skupině 65 a více let, která zemřela na nemoc zvanou **rozedma plic**, lékařsky emfyzém, což představuje obstrukční plicní nemoc vznikající následkem chronického zánětu průdušek.¹³⁴ V tomto roce byla u muže a ženy zjištěna další atypická nemoc **zánět pobříšnice** neboli peritonitida. Zánět pobříšnice se projevuje trvalou bolestí břicha nebo zástavou střevní činnosti.¹³⁵

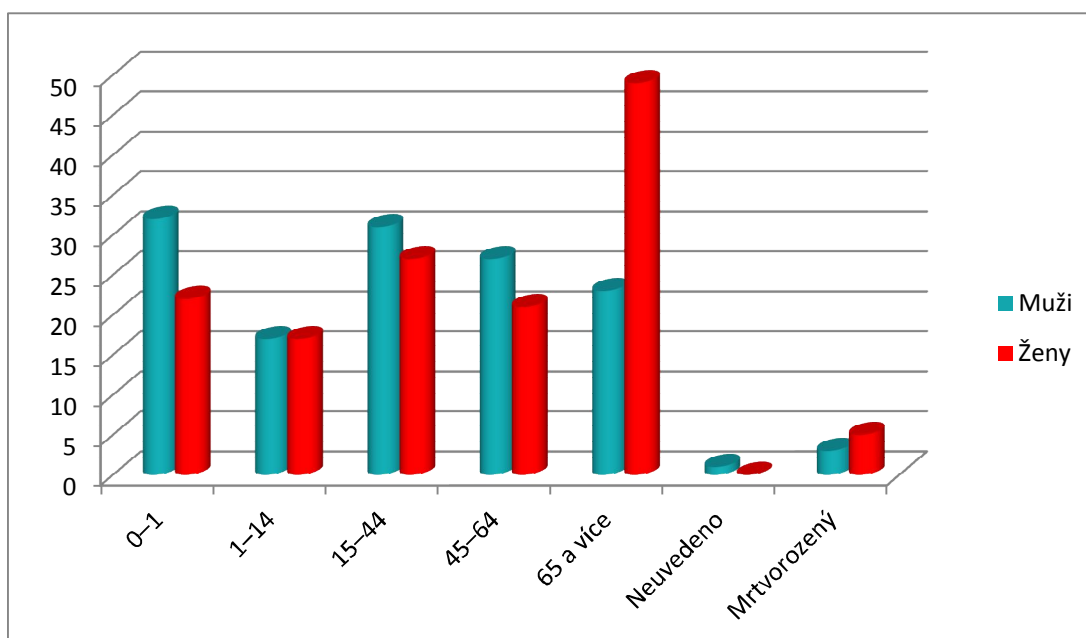
¹³³ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 73.

¹³⁴ Tamtéž, s. 221.

¹³⁵ Tamtéž, s. 667.

Tabulka č. 16 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1910

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	32	23,9	22	15,6	54	19,6
1–14	17	12,7	17	12,1	34	12,4
15–44	31	23,1	27	19,1	58	21,1
45–64	27	20,2	21	14,9	48	17,5
65 a více	23	17,2	49	34,8	72	26,2
Neuvedeno	1	0,7	0	0	1	0,3
Mrtvorozený	3	2,2	5	3,5	8	2,9
Celkem	134	100	141	100	275	100

Graf č. 4 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1910

Tabulka č. 17 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1910

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Počet úmrtí v roce 1910		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	24	26	50
II.	Rakoviny a jiné nádory	2	9	11
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	0	0	0
IV.	Nemoci krve a ústrojů krvetvorných	1	3	4
V.	Otravy vleklé a prudké	0	0	0
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	23	16	39
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	17	13	30
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	18	24	42
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	17	9	26
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	1	4	5
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	1	0	1
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	0	0	0
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	0	0	0
XIV.	Vrozené vady tvarové	0	1	1
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	6	4	10
XVI.	Stařecká sešlost	16	25	41
XVII.	Smrti násilné a úrazové	5	2	7
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	0	0	0
Celkem		131	136	267

Rok 1911

Tabulka č. 18 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1911

Celkem	308	100%
Muži	163	52,9%
Ženy	145	47,1%

Během roku 1911 zemřelo v Pardubicích 308 obyvatel. Z tohoto počtu je 163 mužů a 145 žen. Čísla ukazují, že ženská mortalita je oproti mužské nižší o 18 jedinců. Při srovnání s rokem předchozím zjišťujeme, že celková úmrtnost se zvýšila o 33 osob. U mužů shledáváme poměrně vysoký nárůst o 29 úmrtí a přírůstek 4 úmrtí žen. Jedna žena neměla v matričním záznamu uveden věk, spadá do kategorie „neuvedeno“. Poprvé od roku 1908 nebylo odhaleno mrtvorozené dítě.

Nejvíce jedinců v roce 1911 zemřelo na **tuberkulózu**, stejně jako v roce předchozím. Nemoc postihla 14 mužů a 29 žen, tedy 14% z celkového počtu zemřelých. Druhá nejvíce rozšířená příčina úmrtí je **sešlost věkem**, která postihla 37 lidí, zastoupení činí 12%.

Ve skupině kojenců zemřelo 56 chlapců a 43 dívek, z celkového počtu zaujímá 32,1%. Nejčastější příčinou smrti se stala **vrozená slabost**. Podlehlo jí 17 chlapců a 9 dívek. Kojenci umírali také na **eklampsie**, tedy křeče celého těla. 11 chlapců a 9 dívek nemoc nepřežilo.

Tabulka č. 19 Počet zemřelých kojenců v roce 1911

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	12	21,4	6	14,0	18	18,2
Novorozenecká 7–27	11	19,7	7	16,3	18	18,2
Ponovorozenecká 28–364	33	58,9	30	69,7	63	63,6
Celkem	56	100	43	100	99	100

Děti v rozmezí let 1–14 zemřely za daný rok v počtu 17 chlapců a 16 dívek s procentuálním zastoupením 10,8%. Největší úmrtnost způsobila choroba **meningitis** známá pod názvem zánět mozkových blan s 8 případy úmrtí (5 chlapců a 3 dívky). Další, hojně rozšířenou nemocí v této věkové kategorii byla **tuberkulóza**. Skonali na ni 2 chlapci a 4 dívky.

Období roku 1911 přineslo u věkové skupiny 15–44 let 48 úmrtí, 28 mužů a 20 žen s celkovým procentuálním počtem 15,6%. **Tuberkulóza** postihla 29 jedinců a stala se nejrozšířenější nemocí v této věkové kategorii. Genderové zastoupení máme 15 mužů a 14 žen. Druhá v pořadí v příčinách úmrtí je **srdeční vada**. Ta postihla 3 muže a 4 ženy.

Věková kohorta 45–64 let obsahuje 53 matričních záznamů úmrtí. Počet udává 18% celkového úmrtí. Nejvíce obyvatel Pardubic a to 9, konkrétně 5 mužů a 4 ženy zemřeli na **tuberkulózu**. **Rakovině**, zvláště pak karcinomu žaludku, podlehl 6 mužů a 1 žena. Jedna žena trpěla rakovinou obličeje.

74 případů úmrtí spadá do skupiny 65 a více let, což činí 24,0% ze 100%. V kohortě zemřelo 27 mužů a 47 žen. Následkem **stařecké sešlosti** zemřelo 40 osob (13 mužů a 27 žen). Druhou nejpočetnější nemocí shledáváme **mozkovou mrtvici** s 12 případy úmrtí. Mrtvice ukončila život 2 mužům a 10 ženám.

Mezi neobvyklé nemoci v tomto roce můžeme řadit **křivici** neboli rachitidu. Nepřežila ji jedna žena v kategorii 1–14. Onemocnění je způsobeno chybějícím vitamínem D v dětském věku. Nedostatek má za příčinu nevratnou deformitu kostry.¹³⁶ U kojence ženského pohlaví jsou příčinou úmrtí **plané neštovice**, latinsky varicella,¹³⁷ které postihují zejména děti. Nemoc vzniká při nakažení virem a zasahuje kůži a sliznici. Příznaky jsou horečka, zimnice a typický je výskyt vyrážky.¹³⁸

---

¹³⁶ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 739.

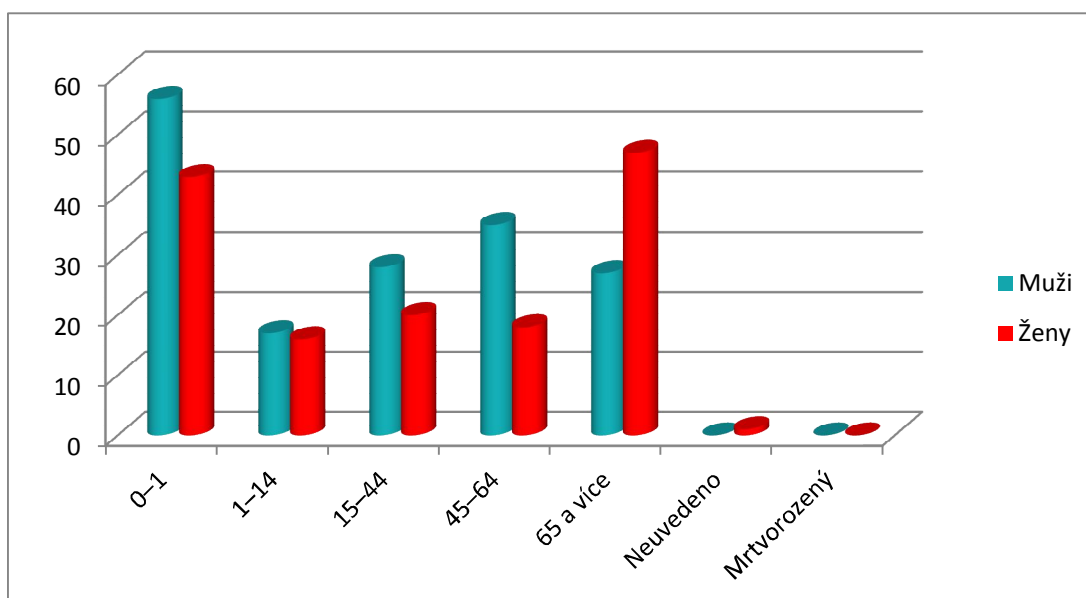
¹³⁷ B. LUTONSKÝ – J. ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy*, s. 208.

¹³⁸ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 916.

Tabulka č. 20 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1911

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	56	34,3	43	29,7	99	32,1
1–14	17	10,4	16	11,0	33	10,7
15–44	28	17,2	20	13,8	48	15,6
45–64	35	21,5	18	12,4	53	17,3
65 a více	27	16,6	47	32,4	74	24,0
Neuvedeno	0	0	1	0,7	1	0,3
Mrtvorozený	0	0	0	0	0	0
Celkem	163	100	145	100	308	100

Graf č. 5 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1911

Tabulka č. 21 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1911

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Počet úmrtí v roce 1911		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	25	25	50
II.	Rakoviny a jiné nádory	10	7	17
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	0	1	1
IV.	Nemoci krve a ústrojů krvetvorných	1	1	2
V.	Otravy vleklé a prudké	2	0	2
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	29	27	56
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	9	11	20
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	17	9	26
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	23	17	40
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	6	1	7
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	0	0	0
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	0	3	3
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	0	0	0
XIV.	Vrozené vady tvarové	0	0	0
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	17	10	27
XVI.	Stařecká sešlost	15	30	45
XVII.	Smrti násilné a úrazové	6	0	6
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	3	3	6
Celkem		163	145	308

Rok 1912

Tabulka č. 22 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1912

Celkem	275	100%
Muži	124	45,1%
Ženy	151	54,9%

Rok 1912 přináší snížení mortality, oproti minulému roku o 18 osob. Celková úmrtnost jest 275 jedinců. Muži se 124 úmrtími představují 45,8%, ženy se 151 případy mortality zabírají 55,2%. Mužská úmrtnost přináší úbytek 39 mužů. Úmrtnost žen vzrostla o 6. I v tomto roce je jeden muž v kategorii „neuvedeno“, jelikož u něho nebyla informace o věku. Již podruhé se shledáváme s nulovým počtem mrtvorozených dětí.

Nejvíce zastoupenou příčinu úmrtí představuje **tuberkulóza**, jež usmrtila 43 jedinců a tvoří 15,6% celkové úmrtnosti. Následující v pořadí zaujímá se svými 13,5% **marasmus**. Příčina postihla 13 mužů a 24 žen.

Kojenci ve věkové skupině do jednoho roku zaujímají 29,8% celku, jednalo se o 44 chlapců a 38 dívek. Nejčastější příčinou se stala **vrozená slabost**, skonalo 24 jedinců, 14 chlapců a 10 dívek. **Psotník** neboli eklampsie se vyskytl u 4 chlapců, 10 dívek.

Tabulka č. 23 Počet zemřelých kojenců v roce 1912

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	10	22,7	8	21,0	18	22,0
Novorozenecká 7–27	6	13,7	5	13,2	11	13,4
Ponovorozenecká 28–364	28	63,6	25	65,8	53	64,6
Celkem	44	100	38	100	82	100

Věková skupina 1–14 let představuje nejmenší počet úmrtí za rok 1912. V kohortě zemřelo 8 mužů a 12 žen (7,3% celkového počtu zemřelých). Nejpočetněji uvedenou příčinou smrti byl **zánět mozkových blan** společně s **tuberkulózou**. Obě onemocnění měla po 3 záznamech smrti.

Ve věkové skupině 15– 44 let se vyskytuje 55 záznamů úmrtí (21 mužů, 34 žen) s procentuálním zastoupením 20% z celkového počtu. **Tuberkulóza** se objevovala nejčastěji. Nemocí zemřelo 10 mužů a 26 žen. Další příčiny mají po dvou úmrtích. **Násilná smrt** byla uvedena u dvou mužů. **Sebevraždu oběšením** zvolily dvě ženy, **zánět mozkových blan** a **zánět plic** postihl jednu ženu a jednoho muže.

16% zastupuje věkovou kategorii 45–65 let a zemřelo v ni 44 obyvatel Pardubic, 22 mužů a 22 žen. Na prvním místě v počtu úmrtí byla zaznamenána **srdeční vada**. Skonalo na ni 5 žen a 1 muž. Druhou nejsilněji zastoupenou nemoc máme **tuberkulózu** (4 muži) a **mozkovou mrtvici** (3 muži a 1 žena).

Kohorta 65 a více let zastupuje 26,5% úmrtí, mortalita obsahuje 28 mužů a 45 žen. Z důvodu vysokého dožití věku sledujeme jako nejvíce rozšířenou příčinu smrti **sešlost věkem**, ta postihla 12 mužů a 24 žen. Staří umírali na **mozkovou mrtvici**, též nazývanou cévní mozková příhoda, zkráceně CMP, ta postihuje cévy a tím způsobuje jejich neprůchodnost a následnou ischemii.¹³⁹ Podlehlo jí 5 žen a 3 muži.

Během roku 1912 zemřela žena na **Werlhofovu nemoc**. Při chorobě dochází ke krvácení kvůli sníženému množství krevních destiček.¹⁴⁰ Chlapec ve věkové skupině od 1 do 14 let zesnul na **bělokrevnost**, tento lidový název se užíval pro označení nemoci s názvem leukémie, což je nádorové krevní onemocnění, při kterém dochází v kostní dřeni k hromadění určitého nežádoucího typu bílých krvinek.¹⁴¹

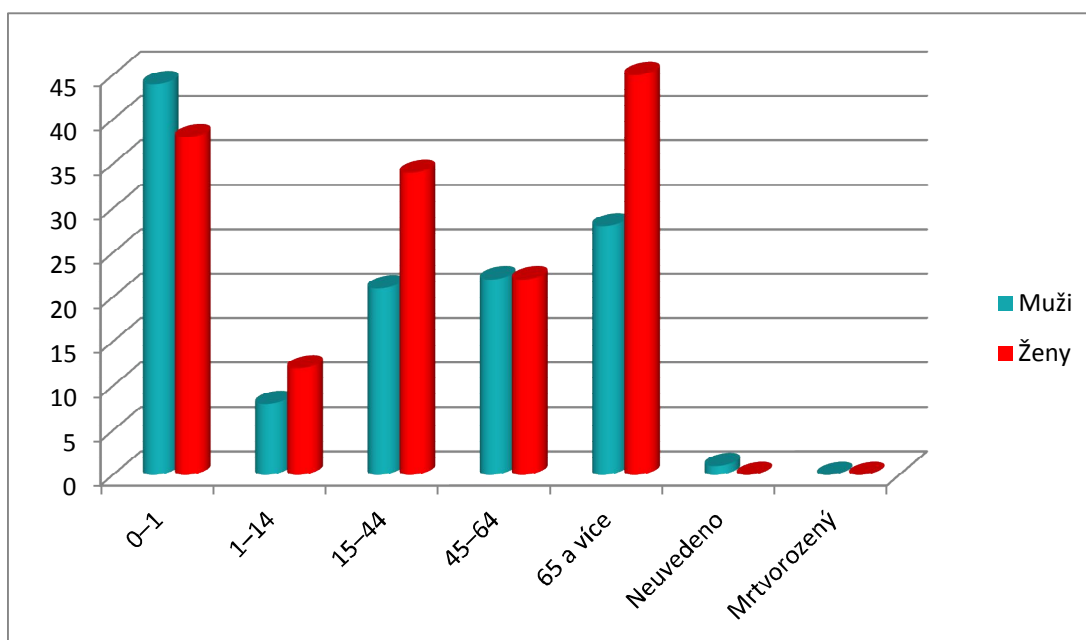
¹³⁹ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 141.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 944.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 490.

Tabulka č. 24 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1912

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	44	35,5	38	25,2	82	29,8
1–14	8	6,5	12	7,9	20	7,3
15–44	21	16,9	34	22,5	55	20
45–64	22	17,7	22	14,6	44	16
65 a více	28	22,6	45	29,8	73	26,5
Neuvedeno	1	0,8	0	0	1	0,4
Mrtvorozený	0	0	0	0	0	0
Celkem	124	100	151	100	275	100

Graf č. 6 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1912

Tabulka č. 25 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1912

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Počet úmrtí v roce 1912		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	18	29	47
II.	Rakoviny a jiné nádory	6	9	15
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	0	1	1
IV.	Nemoci krve a ústrojů krvetvorných	3	4	7
V.	Otravy vleklé a prudké	0	0	0
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	17	26	43
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	10	12	22
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	21	18	39
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	10	8	18
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	6	5	11
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	0	0	0
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	1	0	1
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	0	2	2
XIV.	Vrozené vady tvarové	0	0	0
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	14	10	24
XVI.	Stařecká sešlost	13	24	37
XVII.	Smrti násilné a úrazové	3	2	5
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	2	1	3
Celkem		124	151	275

Rok 1913

Tabulka č. 26 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1913

Celkem	295	100%
Muži	143	48,5%
Ženy	152	51,5%

Roku 1913 dochází ke zvýšení úmrtnosti o 20 jedinců v porovnání s rokem minulým. Počet zemřelých obyvatel vyjádřeno procenty činí 48,5% mužů a 51,5% žen. Z těchto údajů vyplývá, že stejně jako v roce předchozím zemřelo více žen než mužů. Celkový počet mortality u mužů byl 143 jedinců, u žen 152 jedinců. Kategorie „neuvedeno“ obsahuje dva záznamy o mužích. U mrtvorozených dětí stejně jako v roce 1912 se shledáváme s nulovou úmrtností.

Mezi nejrozšířenější onemocnění patří **tuberkulóza** a **sešlost věkem**. Tuberkulózu nalezneme u 57 záznamů v matrikách, konkrétně 24 mužů a 33 žen. Sešlost věkem postihla 14 mužů a 26 žen.

Kojenecká úmrtnost v roce 1913 zabírá 21,3% z celkového počtu. Zemřelo 27 chlapců a 36 dívek. Nejvíce kojenců zemřelo na chorobu zvanou **katar** neboli zánět sliznic, provázený tvorbou sekretu.¹⁴² Zachvátil 9 chlapců a 4 dívky. **Psovník** je uveden u 7 chlapců a 4 dívek. Zastupuje druhou nejvíce vyskytovanou příčinu smrti ve věkové skupině.

Tabulka č. 27 Počet zemřelých kojenců v roce 1913

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	4	11,1	1	3,7	5	7,9
Novorozenecká 7–27	5	13,9	5	18,5	10	15,9
Ponovorozenecká 28–364	27	75	21	77,8	48	76,2
Celkem	36	100	27	100	63	100

¹⁴² M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 433.

Věková kategorie 1–14 let zaujímá 7,3% (12 chlapců a 11 dívek) z celkového počtu 295 úmrtí. Příčina, jež je uvedena u největšího počtu zemřelých, byl **zánět mozkových blan** s 6 úmrtími, jednalo se o 2 chlapce a 4 dívky. Na **zánět plic** zemřeli 3 chlapci a 1 dívka.

Věková skupina 14–44 obsahuje 65 záznamů a tvoří 22% z celku. **Tuberkulóza** usmrtila 20 žen a 7 mužů. 5 mužů a 1 žena zemřeli **násilnou smrtí**, tedy smrtí zapříčiněnou cizím zaviněním.

Během roku zesnulo ve věkové kohortě 45–64 let 61 obyvatel Pardubic. Představují 20,7% z celkového počtu zemřelých. Obdobně jako u předchozí věkové skupiny i v této nejvíce lidí (4 muži a 9 žen) nepřežilo **tuberkulózu**. Druhá choroba s nejvyšším počtem úmrtí je **srdeční vada**. Zapříčinila smrt u 2 mužů a 5 žen.

Skupina 65 a více let uvádí nejvyšší procento mrtvých jedinců 27,5% v roce 1913. Máme zaznamenáno 32 mužů a 49 žen. Umíralo se na **sešlost věkem**. Ženská mortalita činila 23 žen a mužská 12 jedinců. **Mozková mrtvice** usmrtila 5 mužů a 4 ženy, je druhou nejhojněji zastoupenou příčinou smrti v této věkové kategorii.

Mezi neobvyklou smrt patří úmrtí **epileptickým záchvatem** u muže ve věkové kategorii 45–64 let. Ten patří mezi příznaky nemoci zvané epilepsie. Nemoc se projevuje záchvaty, které jsou způsobeny elektrickými výboji nervových buněk a mohou vést k poruchám vědomí a vnímání.¹⁴³ U třech žen byla zjištěna **cukrovka**. Příznaky jsou časté močení, žíznivost, podráždění, silný pocit hladu a jiné. Onemocnění je zapříčiněno nedostatkem inzulínu v těle.¹⁴⁴

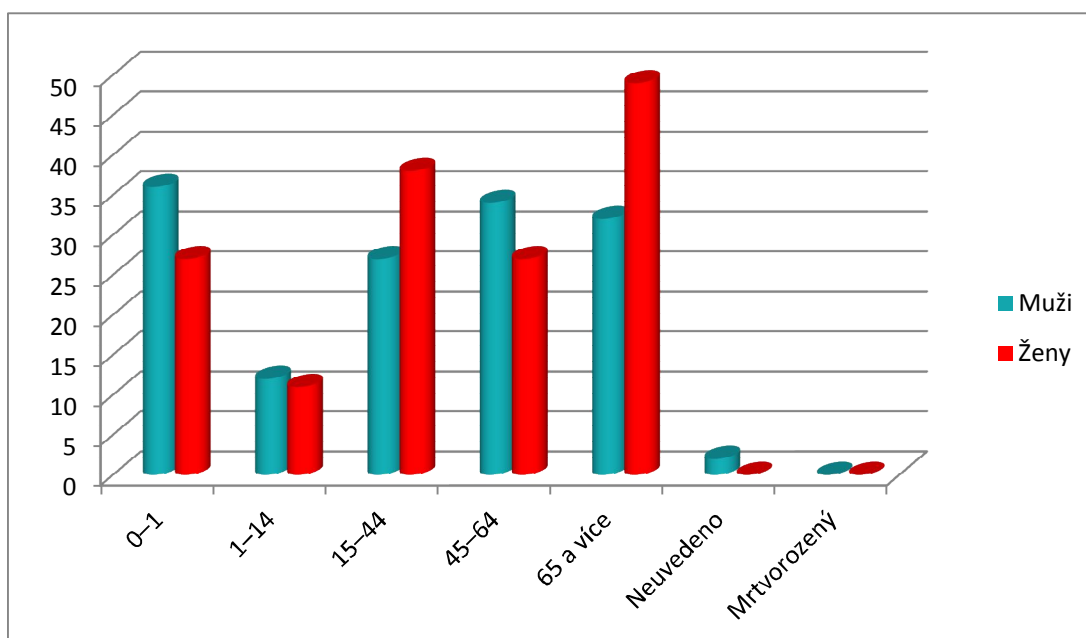
¹⁴³ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 232.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 181.

Tabulka č. 28 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1913

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	36	25,2	27	17,8	63	21,3
1–14	12	8,4	11	7,2	23	7,8
15–44	27	18,9	38	25	65	22,0
45–64	34	23,8	27	17,8	61	20,7
65 a více	32	22,3	49	32,2	81	27,5
Neuvedeno	2	1,4	0	0	2	0,7
Mrtvorozený	0	0	0	0	0	0
Celkem	143	100	152	100	295	100

Graf č. 7 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1913

Tabulka č. 29 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1913

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Počet úmrtí v roce 1913		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	25	38	63
II.	Rakoviny a jiné nádory	5	13	18
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	0	0	0
IV.	Nemoci krve a ústrojů krvetvorných	0	4	4
V.	Otravy vleklé a prudké	2	0	2
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	30	16	46
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	12	16	28
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	20	19	39
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	17	10	27
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	3	2	5
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	0	0	0
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	0	1	1
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	3	1	4
XIV.	Vrozené vady tvarové	1	0	1
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	3	3	6
XVI.	Stařecká sešlost	14	26	40
XVII.	Smrti násilné a úrazové	8	3	11
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	0	0	0
Celkem		143	152	295

Rok 1914

Tabulka č. 30 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1914

Celkem	417	100%
Muži	214	51,3%
Ženy	203	48,7%

Začátek první světové války přinesl pardubickému obyvatelstvu vysoký nárůst mortality o 29,3%. Roku 1914 evidujeme největší přírůstek úmrtnosti v Pardubicích za sledované období. Zemřelo 122 obyvatel více, oproti roku minulému, celkový počet činil 417 jedinců (214 mužů a 203 žen). Při porovnání s rokem předchozím dochází k nárůstu u ženské úmrtnosti o 51 žen, u mužské mortality o 71 mužů. Tento rok nebylo v záznamech uvedeno žádné mrtvorozené dítě. Všichni zemřelí mají údaj o věku.

V průběhu roku se dostavuje hojný počet úmrtí. 51 mužů a 41 žen skonalo na **tuberkulózu plic**. Z celkového počtu představuje 22,1%. Tuberkulóza se nejčastěji vyskytuje u lidí se sníženou imunitou, dále například u osob závislých na alkoholu.¹⁴⁵ Následuje nejvyšší počet úmrtí **sešlostí věkem**, na kterou zemřelo 59 obyvatel. Z tohoto počtu je 40 žen (67,7%) a 19 mužů (32,3%).

Ve věkové skupině do 1 roku zemřelo 57 dětí, z procentuálního zastoupení dosahuje 13,7% z celku. Kojenci nejčastěji umírají na chorobou zvanou **katar**, ten postihl 9 chlapců a 5 dívek. Nejvíce zasahuje horní cesty dýchací či spojivky.¹⁴⁶ Další početnou příčinou úmrtí byla **srdeční slabost**. Způsobila smrt 13 dětí (8 chlapců a 5 dívek).

Tabulka č. 31 Počet zemřelých kojenců v roce 1914

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	6	20,7	3	10,7	9	15,8
Novorozenecká 7–27	3	10,3	4	14,3	7	12,3
Ponovorozenecká 28–364	20	69,0	21	75	41	71,9
Celkem	29	100	28	100	57	100

¹⁴⁵ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 895.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 433.

Věková skupina 1–14 let zahrnuje 51 úmrtí, 12,2% z celkového počtu. Dvě nemoci jsou zastoupeny stejným počtem úmrtí (8). **Tuberkulóza** usmrtila 3 chlapce a 5 dívek. **Záškrt** neboli difterie postihl 6 dívek a 2 chlapce. Infekční onemocnění, vyvolává těžkou angínu a zúžení hrtanu, to vede k zabití jedince.¹⁴⁷

26,6% představuje věkovou kohortu 15–44 let s nejvyšším počtem úmrtí, jež činí 110 osob. Mužů zemřelo 57 a žen 53. **Tuberkulóza** je nejvíce vyskytovanou nemocí s počtem 25 mužů a 30 žen. Další nejhojněji zastoupenou příčinou smrti je i **srdeční vada**, která ukončila život 3 mužů a 4 žen.

Ve věkové kohortě 45–64 let zemřelo 90 obyvatel Pardubic s procentuálním zastoupením 21,6% z celkového počtu smrtí v roce 1914. Nejrozšířenější chorobou obdobně jako u předchozí věkové kategorie byla **tuberkulóza** s mužskou mortalitou 16 a ženskou mortalitou 4. Následující nejvíce zastoupenou příčinou smrti je **srdeční vada**, připravila o život 6 mužů, 8 žen.

V poslední věkové kategorii 65 a více let skonalo 109 osob, 43 mužů a 66 žen. Opět se můžeme přesvědčit, že se ženy dožívaly stále vyššího věku oproti mužům. 57 jedinců zemřelo na **sešlost věkem** neboli marasmus, a to 19 mužů a 38 žen. 7 mužů a 2 ženy postihl **zánět plic**.

Roku 1914 se v matričních záznamech u ženy ve věkovém rozmezí 45–64 let objevila příčina smrti nemoc zvaná **gangréna**. Způsobuje hnilobu a vysychání tkáně. Označovaná je také jako sněť.¹⁴⁸ Poté je v matrikách uvedena **spála** jako příčina úmrtí u dívky a chlapce ve věkové skupině 1–14 let. Spála je infekční onemocnění zapříčiněné viry, mezi projevy patří horečka, angína a vyrážka.¹⁴⁹

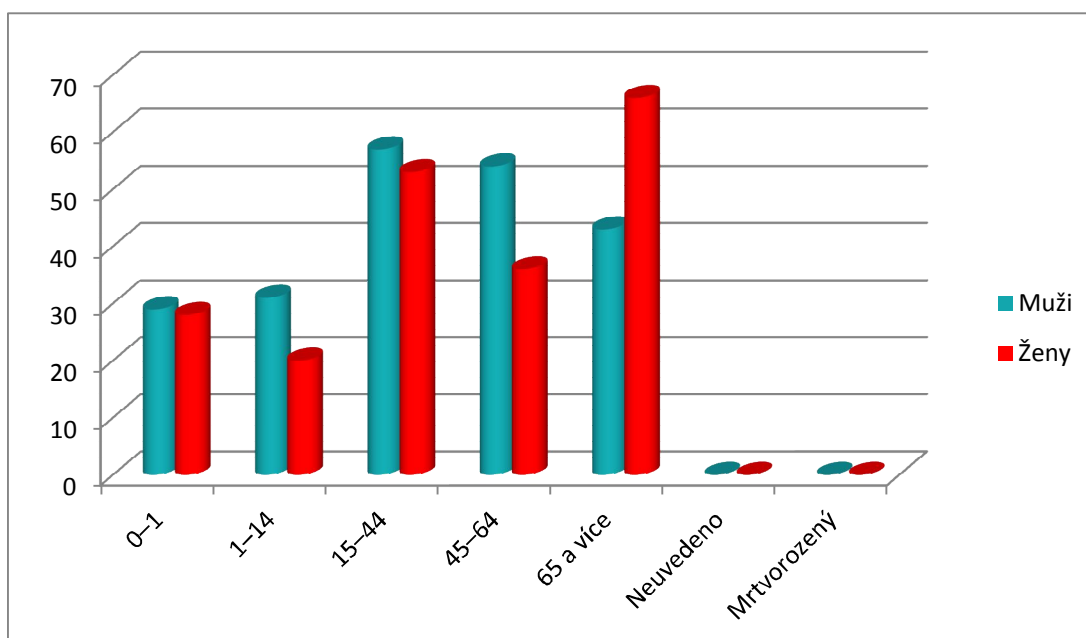
¹⁴⁷ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 185.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 288.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 782.

Tabulka č. 32 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1914

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	29	13,6	28	13,8	57	13,7
1–14	31	14,5	20	9,9	51	12,2
15–44	57	26,6	53	26,1	110	26,4
45–64	54	25,2	36	17,7	90	21,6
65 a více	43	20,1	66	32,5	109	26,1
Neuvedeno	0	0	0	0	0	0
Mrtvorozený	0	0	0	0	0	0
Celkem	214	100	203	100	417	100

Graf č. 8 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1914

Tabulka č. 33 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1914

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Počet úmrtí v roce 1914		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	54	54	108
II.	Rakoviny a jiné nádory	5	8	13
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	1	0	1
IV.	Nemoci krve a ústrojů krevtovorných	9	7	16
V.	Otravy vlekklé a prudké	3	0	3
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	22	20	42
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	25	25	50
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	23	17	40
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	24	18	42
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	1	4	5
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	0	1	1
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	0	0	0
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	7	1	8
XIV.	Vrozené vady tvarové	2	0	2
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	8	5	13
XVI.	Stařecká sešlost	19	40	59
XVII.	Smrti násilné a úrazové	10	2	12
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	1	1	2
Celkem		214	203	417

Rok 1915

Tabulka č. 34 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1915

Celkem	452	100%
Muži	240	53,1%
Ženy	212	46,9%

Rok 1915 je rokem stoupajícím co do počtu úmrtí pardubického obyvatelstva. V jeho průběhu zemřelo 452 osob, tedy o 35 jedinců více, ve srovnání s předchozím rokem. U mužské mortality sledujeme nárůst o 26 mužů, u ženské mortality o 9 žen. Obdobně jako v předchozích dvou letech, i v tomto roce se v matričních záznamech nesetkáme s žádným mrtvorozeným jedincem. Všechny zemřelé osoby měly uvedený věk.

Nejrozšířenější nemocí byla **tuberkulóza**. Smrt postihla 91 jedinců, 51 mužů a 40 žen. **Sešlostí věkem** zesnulo 22 mužů a 28 žen, s celkovým procentuálním zastoupením 11,1%.

Druhý rok první světové války zemřelo v kategorii do jednoho roku 57 dětí. Počet představuje 12,6% z celkového počtu úmrtí. Konkrétní číslo mortality je u chlapců 30, u dívek 27. Nejvíce dětí zachvátil **zánět plic**, na který zemřelo 11 chlapců a 6 dívek. 10 dětí (7 chlapců a 3 dívky) skonalo **křečemi** neboli eklampsií.

Tabulka č. 35 Počet zemřelých kojenců v roce 1915

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	2	6,7	7	25,9	9	15,8
Novorozenecká 7–27	2	6,7	2	7,4	4	7,0
Ponovorozenecká 28–364	26	86,6	18	66,7	44	77,2
Celkem	30	100	27	100	57	100

Věková kategorie 1–14 let obsahuje zápisy o 57 zemřelých osobách, 35 hochů a 22 dívek. Shodně s předešlou skupinou, i tato představuje 12,6% z celkového počtu úmrtí. **Zánět plic** se stal nejrozšířenější nemocí a usmrtil 14 chlapců a 5 dívek. Druhou zastoupenou nemocí s mortalitou 4 chlapci a 2 dívky je **zánět mozkových blan**.

Ve sledované skupině 15–44 let pozorujeme nejvyšší počet úmrtí 117 osob. Počet představuje 25,9% z celku. Osoby umíraly nejvíce následkem **tuberkulózy**, podleho jí 26 mužů a 35 žen. Onemocnění zvané **seps** je infekce napadající organismus. Může se rozvinout do septického šoku způsobující selhání jednoho či více orgánů.¹⁵⁰ Seps postihla 6 žen.

Ve věkové kategorii 45–64 zemřelo v roce 1915 70 mužů a 46 žen, vyjádřeno procenty 25,7% z celku. Mezi nejčastější příčiny úmrtí se na první pozici staví **tuberkulóza** s mortalitou 18 mužů a 3 ženy. **Zánět ledvin** ukončil život 6 mužům a 6 ženám.

Skupinu 65 a více let zastupuje počet 105 mrtvých jedinců, 51 mužů a 54 žen. **Marasmus** čili sešlost věkem usmrtila 22 mužů 27 žen. Následuje **mozková mrtvice**, jež zapříčinila smrt 3 mužům a 4 ženám.

Mezi neobvyklé příčiny smrti se v matričních záznamech poprvé od začátku války objevil muž ve věkové kohortě 14–44, který „**zemřel ve válce**“. Jako další méně rozšířené onemocnění se vyskytlo **zbytnění prostaty**. Postihlo muže ve věkovém rozmezí 65 a více let. Příznaky nemoci jsou časté močení, obtížný a opožděný začátek močení, slabý proud při močení nebo neúplné vyprázdnění močového měchýře.¹⁵¹

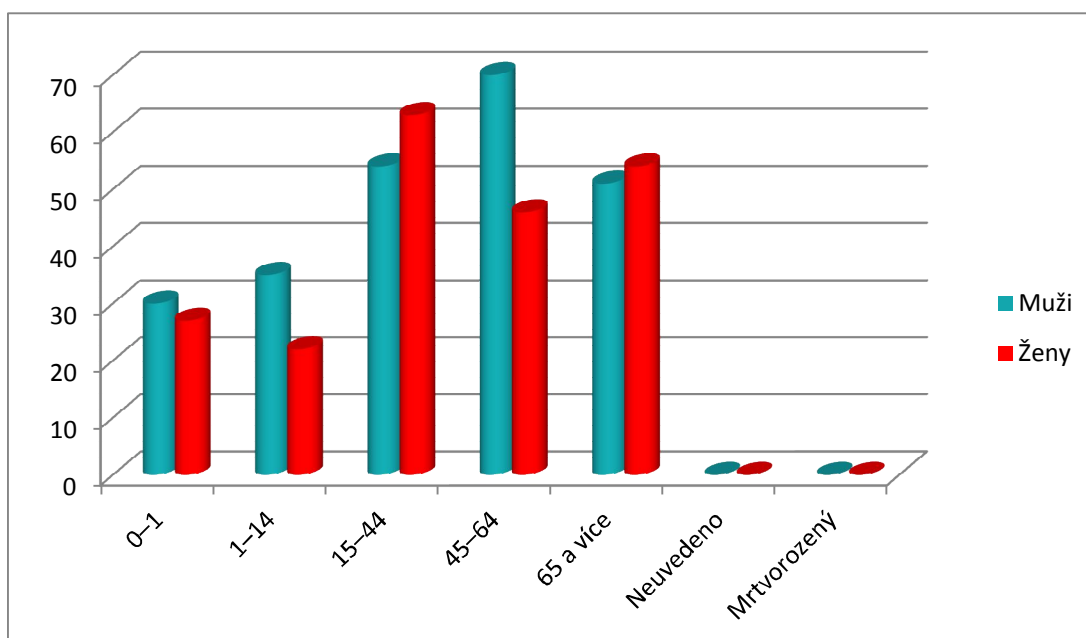
¹⁵⁰ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 788.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 714.

Tabulka č. 36 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1915

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	30	12,5	27	12,7	57	12,6
1–14	35	14,5	22	10,4	57	12,6
15–44	54	22,5	63	29,7	117	25,9
45–64	70	29,2	46	21,7	116	25,7
65 a více	51	21,3	54	25,5	105	23,2
Neuvedeno	0	0	0	0	0	0
Mrtvorozený	0	0	0	0	0	0
Celkem	240	100	212	100	452	100

Graf č. 9 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1915

Tabulka č. 37 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1915

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Počet úmrtí v roce 1915		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	61	46	107
II.	Rakoviny a jiné nádory	18	15	33
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	0	1	1
IV.	Nemoci krve a ústrojů krvetvorných	1	3	4
V.	Otravy vleklé a prudké	2	1	3
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	29	16	45
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	18	22	40
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	42	20	62
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	12	25	37
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	14	10	24
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	0	8	8
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	2	1	3
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	6	3	9
XIV.	Vrozené vady tvarové	0	2	2
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	3	8	11
XVI.	Stařecká sešlost	22	28	50
XVII.	Smrti násilné a úrazové	7	1	8
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	3	2	5
Celkem		240	212	452

Rok 1916

Tabulka č. 38 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1916

Celkem	477	100%
Muži	239	50,1%
Ženy	238	49,9%

V roce 1916 zemřelo na území Pardubic 477 osob. Poměr mortality máme 239 mužů ku 238 ženám. Po srovnání s rokem předchozím shledáváme přírůstek o 25 zemřelých jedinců. U žen se úmrtnost zvýšila o 26 jedinců, u mužů se jedná o úbytek o jednoho jedince. Tento rok nebyla ve třech matričních záznamech uvedena věková kategorie u jedné ženy a 2 mužů. I v roce 1916 se nesetkáváme s mrtvorozenými jedinci.

Nejrozšířenější chorobou byla z matričních údajů zjištěna **tuberkulóza** s procentuálním zastoupením 26,4%. Na tuberkulózu zemřelo 126 jedinců, 66 mužů a 60 žen. Druhou nejhojněji zastoupenou příčinou úmrtí se stala **sešlost věkem**, postihla 57 (18 mužů a 39 žen) obyvatel Pardubic.

Ve věkové skupině do 1 roku zemřelo 45 dětí s procentuálním zastoupením 9,4%. Počet činí nejmenší úmrtností kategorii roku 1916. Skonalo 27 chlapců a 18 dívek. Nejvíce osob zachvátila **srdeční slabost**, onemocnění ukončilo život 8 chlapců a 5 dívek. Následující nemoc s největším počtem úmrtí byl **katar střev a žaludku**, usmrtil 3 hochy a 4 dívky.

Tabulka č. 39 Počet zemřelých kojenců v roce 1916

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	3	11,1	1	5,5	4	8,9
Novorozenecká 7–27	7	25,9	5	27,8	12	26,7
Ponovorozenecká 28–364	17	63,0	12	66,7	29	64,4
Celkem	27	100	18	100	45	100

Věková kohorta 1–14 let představuje 11,3% zemřelých osob z celkového počtu. Ve skupině zemřelo 22 mužů a 32 žen. Nejrozšířenější nemoc této kategorie **tuberkulózu** nepřežili 4 chlapci a 8 dívek. **Zánět mozkových blan** zabil 6 chlapců a 3 dívky.

U skupiny 15–44 let zaznamenáváme úmrtnost 126 obyvatel, 59 mužů a 67 žen. Mezi nejvíce rozšířené onemocnění patří **tuberkulóza** se 69 úmrtími (26 mužů a 43 žen). Na druhém místě s mortalitou 12 jedinců jsou muži, kteří **padli v boji**.

28,3% zemřelých osob spadá do věku 45–64 let. Jedná se o 135 jedinců, 86 mužů a 49 žen. Nejvíce tito obyvatelé umírali na **tuberkulózu**, 29 mužů a 8 žen. **Zánět ledvin** je uveden u 6 mužů a 8 žen.

Věkovou skupinu 65 a více let zastupuje 24%. Procentuální počet obsahuje mortalitu 43 mužů a 71 žen. K nejvíce vyskytujícím se příčině patří **marasmus** neboli sešlost věkem, na kterou zemřelo 18 mužů a 37 žen. Dále je v matričních záznamech nejvíce uvedena nemoc zvaná **zánět plic**. Choroba připravila o život 4 muže a 5 žen.

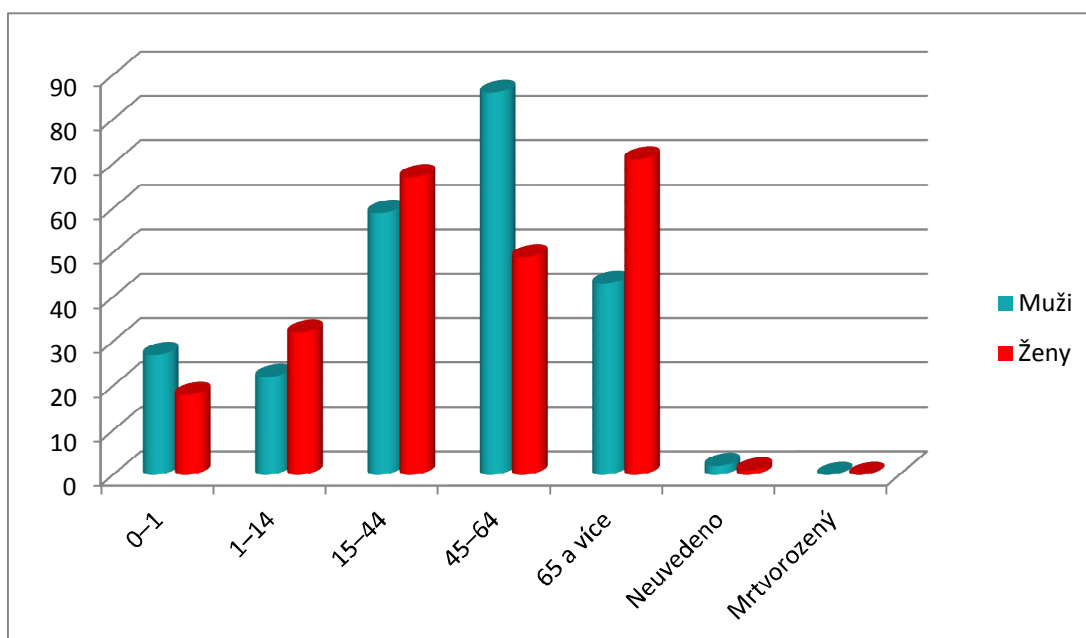
S neobvyklou nemocí se v roce 1916 můžeme setkat u muže a ženy. Zesnuli na **artritidu**, to je označení pro zánět kloubů. Mezi projevy nemoci patří otok, zčervenání a bolesti, na základě nichž může docházet k omezení pohybu.¹⁵² U muže ve věkové kategorii 15–44 let je v záznamu určena zvláštní příčina smrti - **otrava arsenikem**.

---

¹⁵² M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 75.

Tabulka č. 40 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1916

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	27	11,3	18	7,6	45	9,4
1–14	22	9,2	32	13,4	54	11,3
15–44	59	24,7	67	28,2	126	26,4
45–64	86	36,0	49	20,6	135	28,3
65 a více	43	18,0	71	29,8	114	24,0
Neuvedeno	2	0,8	1	0,4	3	0,6
Mrtvorozený	0	0	0	0	0	0
Celkem	239	100	238	100	477	100

Graf č. 10 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1916

Tabulka č. 41 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1916

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Počet úmrtí v roce 1916		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	70	63	133
II.	Rakoviny a jiné nádory	16	7	23
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	0	0	0
IV.	Nemoci krve a ústrojů krvetvorných	1	2	3
V.	Otravy vleklé a prudké	1	0	1
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	32	16	48
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	18	24	42
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	19	26	45
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	13	18	31
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	12	20	32
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	5	8	13
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	1	2	3
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	2	5	7
XIV.	Vrozené vady tvarové	0	1	1
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	8	5	13
XVI.	Stařecká sešlost	18	39	57
XVII.	Smrti násilné a úrazové	21	1	22
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	2	1	3
Celkem		239	238	477

Rok 1917

Tabulka č. 42 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1917

Celkem	430	100%
Muži	212	49,3%
Ženy	218	50,7%

Roku 1917 se snížila úmrtnost o 47 osob (20 žen a 17 mužů), v porovnání s rokem 1916. Došlo ke 212 úmrtím mužů a 218 úmrtí žen. V kolonce „neuvedeno“ se nacházejí dva muži bez uvedeného roku života. Rok 1917 se nenarodilo žádné mrtvorozené dítě.

Mezi nejčastější příčiny smrti patří nemoc **tuberkulóza** s 87 úmrtími, procentuálně vyjádřeno číslem 20,2 (53 mužů a 34 žen). Druhá nejčastější příčina je přirozená **sešlost věkem**, postihla 27 mužů a 47 žen. Procentuálním zastoupením dosahuje 17,2% z celkového počtu úmrtí.

První věková kategorie do 1 roku představuje se 7% nejmenší počet zemřelých osob (18 chlapců a 12 dívek). Nejběžnější příčinou skonu byla uvedena **vrozená slabost**, ta usmrtila 12 chlapců a 8 dívek. U 3 chlapců a jedné dívky smrt nastala po **zánětu plic**.

Tabulka č. 43 Počet zemřelých kojenců v roce 1917

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	8	44,4	4	33,3	12	40
Novorozenecká 7–27	2	11,2	3	25	5	16,7
Ponovorozenecká 28–364	8	44,4	5	41,7	13	43,3
Celkem	18	100	12	100	30	100

Věková skupina 1–14 let s procentuálním zastoupením 9,1% z celkového počtu, obsahuje 39 úmrtí, 24 mužů a 15 žen. **Tuberkulózou** zesnulo 6 chlapců a 2 dívky. 4 jedinci, konkrétně 2 chlapci a 2 dívky zemřeli na **zánět plic**.

V následující věkové jednotce 15–44 let zemřelo 111 obyvatel Pardubic, 53 mužů a 58 žen, procentuální vyjádření 25,8%. 22 mužů a 23 žen zemřelo na **tuberkulózu**, další příčina s úmrtností 9 osob je **srdeční vada**, konkrétně usmrtila 3 muže a 6 žen.

25,3% patří věkové kategorii 45–64 let, ve které zemřelo 109 pardubických občanů, 61 mužů a 48 žen. Opět se nejvíce umíralo na **tuberkulózu**. Nemoc nepřezilo 18 mužů a 5 žen. **Srdeční vada** byla uvedena jako příčina smrti u 8 mužů a 5 žen.

Poslední věková skupina 65 a více let zastupuje se 32,3% největší úmrtnostní skupinu. V roce 1917 skonalo 139 jedinců starších 65 let, 54 mužů a 85 žen. **Marasmus** se 71 úmrtími (25 mužů a 45 žen) je nejrozšířenější chorobou. Na **srdeční vadu** zemřelo 8 mužů a 6 žen.

Náraz vlakem byl uveden u jednoho muže 15–44 let. **Voda na plicích**, lékařsky fluidothorax, postihl ženu ve věkové kohortě 65 a více let. Fluidothorax způsobuje přítomnost tekutiny v plicích a tím následné komplikace. Tento symptom může signalizovat vícero nemocí.¹⁵³

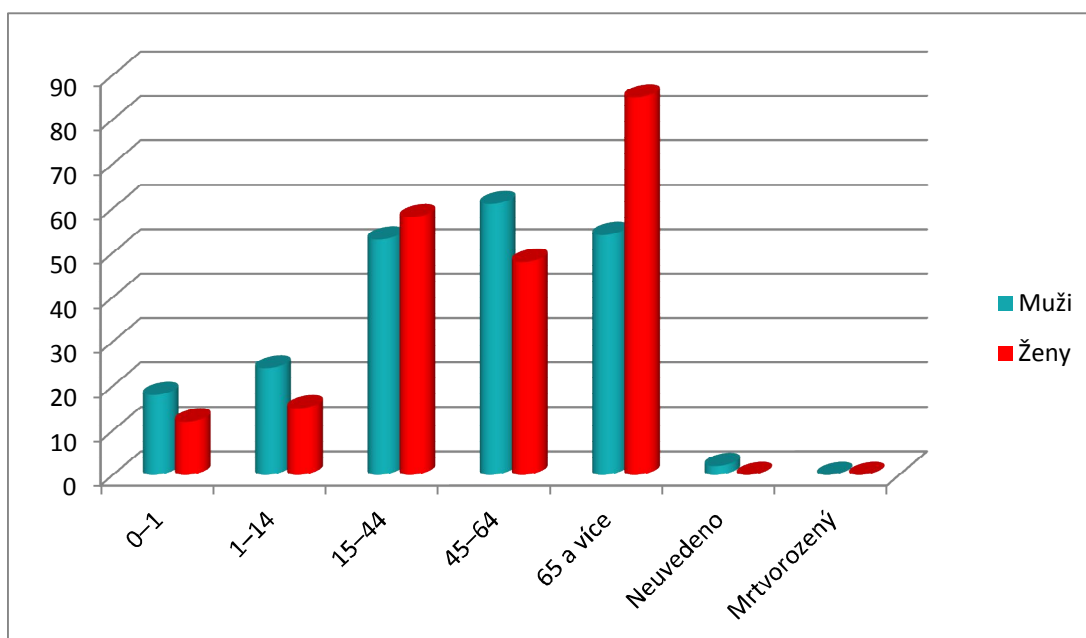
---

¹⁵³ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 267.

Tabulka č. 44 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1917

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	18	8,5	12	5,5	30	7,0
1–14	24	11,3	15	6,9	39	9,1
15–44	53	25	58	26,6	111	25,8
45–64	61	28,8	48	22,0	109	25,3
65 a více	54	25,5	85	39,0	139	32,3
Neuvedeno	2	0,9	0	0	2	0,5
Mrtvorozený	0	0	0	0	0	0
Celkem	212	100	218	100	430	100

Graf č. 11 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1917

Tabulka č. 45 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1917

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Počet úmrtí v roce 1917		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	58	43	101
II.	Rakoviny a jiné nádory	3	13	16
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	1	1	2
IV.	Nemoci krve a ústrojů krevtovných	1	0	1
V.	Otravy vleklé a prudké	2	1	3
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	16	21	37
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	29	23	52
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	20	20	40
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	12	23	35
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	10	8	18
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	3	2	5
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	1	1	2
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	3	4	7
XIV.	Vrozené vady tvarové	0	0	0
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	12	8	20
XVI.	Stařecká sešlost	27	47	74
XVII.	Smrti násilné a úrazové	11	2	13
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	3	1	4
Celkem		212	218	430

Rok 1918

Tabulka č. 46 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1918

Celkem	514	100%
Muži	231	44,9%
Ženy	283	55,1%

V posledním roce sledovaného období zemřel největší počet obyvatel Pardubic, a to 514. Počet skýtal 231 mužů a 283 žen. Oproti roku předchozímu se celková mortalita zvýšila. Nárůst ženské úmrtnosti činil 65 osob, u mužů bylo zjištěno navýšení o 19 jedinců. Tento rok je znám věk všech uvedených jedinců. Matriční záznamy neuvádějí mrtvorozené dítě.

Mezi nejrozsáhlejší příčiny smrti patří **tuberkulóza**, jež poprvé překročila hranici 100 usmrčených obyvatel. Konkrétně se jednalo o 61 mužů a 41 žen. Další příčina smrti byla opět **sešlost věkem** s 57 úmrtími (17 mužů a 42 žen).

Kojenecká mortalita je stejná, co do počtu úmrtí s rokem 1917. Liší se pouze v poměru pohlaví. Chlapců zemřelo 10, dívek 20. V procentech hovoříme o 5,8% z celku. Nejvíce dětí umíralo **srdeční slabostí a katarem střev**. Srdeční slabost usmrtila 11 dívek a dva chlapce. Dva chlapci a čtyři dívky zemřeli na katar střev.

Tabulka č. 47 Počet zemřelých kojenců v roce 1918

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	3	30,0	2	10,0	5	16,7
Novorozenecká 7–27	0	0	4	20,0	4	13,3
Ponovorozenecká 28–364	7	70,0	14	70,0	21	70,0
Celkem	10	100	20	100	30	100

Věkové kategorie od 1 roku do 14 let zastupuje 11,5% z celkového počtu úmrtí. Chlapců zemřelo 28 a dívek 31. Nejčastější uvedená příčina smrti je **zánět plic**, na který zemřelo 8 chlapců a 4 dívky. **Zánět mozkových blan** postihl o jednoho jedince méně než u předešlé nemoci. Tedy 3 chlapce a 3 dívky.

Největší počet zemřelých za tento rok i celé sledované období získala věková kohorta 15–44 let s procentuálním zastoupením 35,2%. Ve skupině zemřelo 181 jedinců, z toho 90 mužů a 91 žen. **Tuberkulóza** je uvedena u největšího počtu případů jako příčina smrti. Skonalo na ni 35 mužů a 24 žen. **Zápal plic** neboli meningitis nepřežilo 10 mužů a 14 žen.

Skupina ve věku 45–64 let zastává 24,3% z celku (67 mužů a 58 žen). 20 mužů a 7 žen podleho **tuberkulóze**. Druhou nejhojněji rozšířenou příčinou smrti se stala **srdeční vada**, úmrtnost 4 muži a 9 žen.

Věková skupina 65 a více let představuje 23,2%, zemřelo 119 jedinců. Poměr pohlaví byl 36 mužů a 83 žen. Stejně jako v minulých letech se nejvíce umíralo na **sešlost věkem**, příčina postihla 55 obyvatel, 16 mužů a 39 žen. **Srdeční vada** usmrtila jednoho muže a 9 žen.

Na nemoc zvanou **influenza** (chřipka) zemřelo 10 mužů a 11 žen napříč jednotlivými kategoriemi. Onemocnění má virový původ a postihuje převážně dýchací cesty. Mezi projevy patří vysoké horečky, bolesti svalů, kloubů a hlavy.¹⁵⁴ Další ne tak často vyskytující se nemocí byla **malárie**, postihla 2 muže ve věkové skupině 15–44 let. Malárie je infekční onemocnění vyskytující se v subtropických, tropických oblastech, které se přenáší kousnutím komára.¹⁵⁵

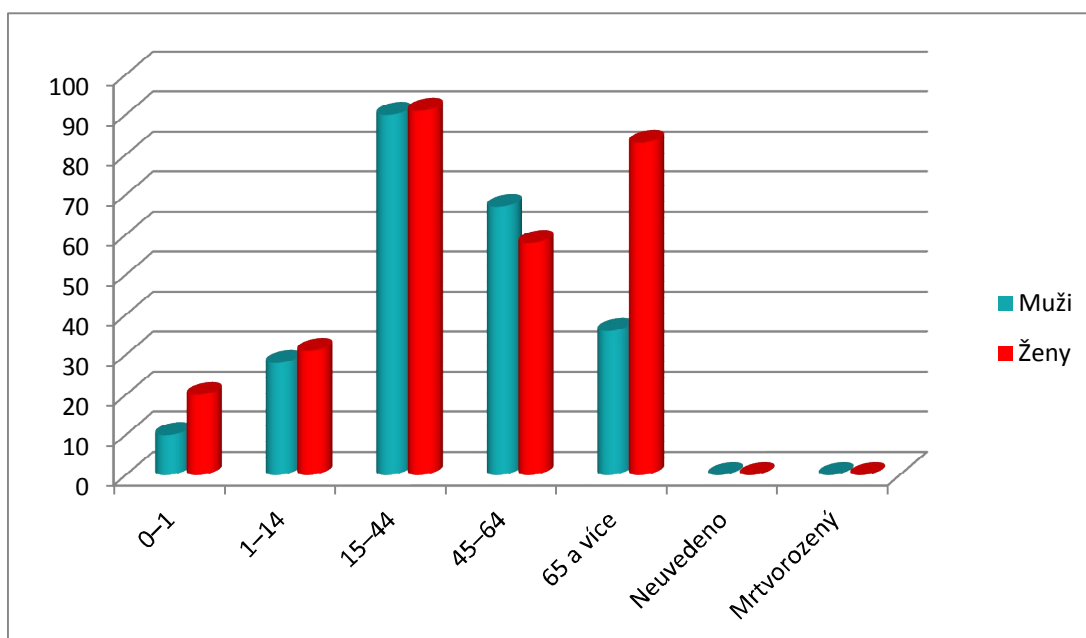
---

¹⁵⁴ M. VOKURKA – J. HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, s. 396.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 515.

Tabulka č. 48 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1918

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	10	4,3	20	7,1	30	5,8
1–14	28	12,1	31	10,9	59	11,5
15–44	90	39,0	91	32,2	181	35,2
45–64	67	29,0	58	20,5	125	24,3
65 a více	36	15,6	83	29,3	119	23,2
Neuvedeno	0	0	0	0	0	0
Mrtvorozený	0	0	0	0	0	0
Celkem	231	100	283	100	514	100

Graf č. 12 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1918

Tabulka č. 49 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1918

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Počet úmrtí v roce 1918		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	67	46	113
II.	Rakoviny a jiné nádory	11	6	17
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	0	2	2
IV.	Nemoci krve a ústrojů krvetvorných	1	0	1
V.	Otravy vleklé a prudké	1	1	2
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	17	19	36
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	17	42	59
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	53	72	125
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	20	17	37
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	5	8	13
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	3	4	7
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	1	0	1
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	1	3	4
XIV.	Vrozené vady tvarové	1	0	1
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	2	13	15
XVI.	Stařecká sešlost	17	42	59
XVII.	Smrti násilné a úrazové	13	3	16
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	1	5	6
Celkem		231	283	514

Věková skupina 0–1 rok

Tabulka č. 50 Celková úmrtnost ve věkové skupině kojenců

Celkem	666	100%
Muži	363	54,5%
Ženy	303	45,5%

Kategorie kojenců udává za celé sledované období 666 záznamů. Kojenecká mortalita zahrnuje 363 chlapců a 303 dívek, z těchto počtů je patrné, že v letech 1908 až 1918 zemřelo o 60 chlapců více než děvčat. Z tabulky číslo 52 získáváme informace, že nejvíce dětí skonalo v roce 1911 s počtem 99 zemřelých. Oproti tomu nejméně dětí zemřelo v letech 1917 a 1918, kde počty představují 30 zemřelých jedinců v každém roce.

Nejvíce kojenců zemřelo na zánět plic. Počet usmrcených dětí činil 145. Druhá nejvíce zastoupená příčina smrti byla vrozená slabost, která postihla 137 kojenců. Další příčiny smrti jsou uvedeny v tabulce číslo 53. U této věkové skupiny je viditelné, že zkvalitnění lékařské péče a zlepšení životních podmínek v průběhu jednotlivých let má za následek celkový úbytek dětské úmrtnosti, a to více než o polovinu.

Ve srovnání s bakalářskou prací na téma Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1908–1918 od autorky Sandry Záhové,¹⁵⁶ pozorujeme velice podobné příčiny úmrtí kojenců v obou městech.¹⁵⁷ Mezi nejrozšířenější příčiny patřily zánět plic, vrozená slabost, psotník.

---

¹⁵⁶ S. ZÁŇOVÁ, *Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1908–1918*, bakalářská práce na KPVHA, FF, UHK, Hradec Králové 2015, s. 65.

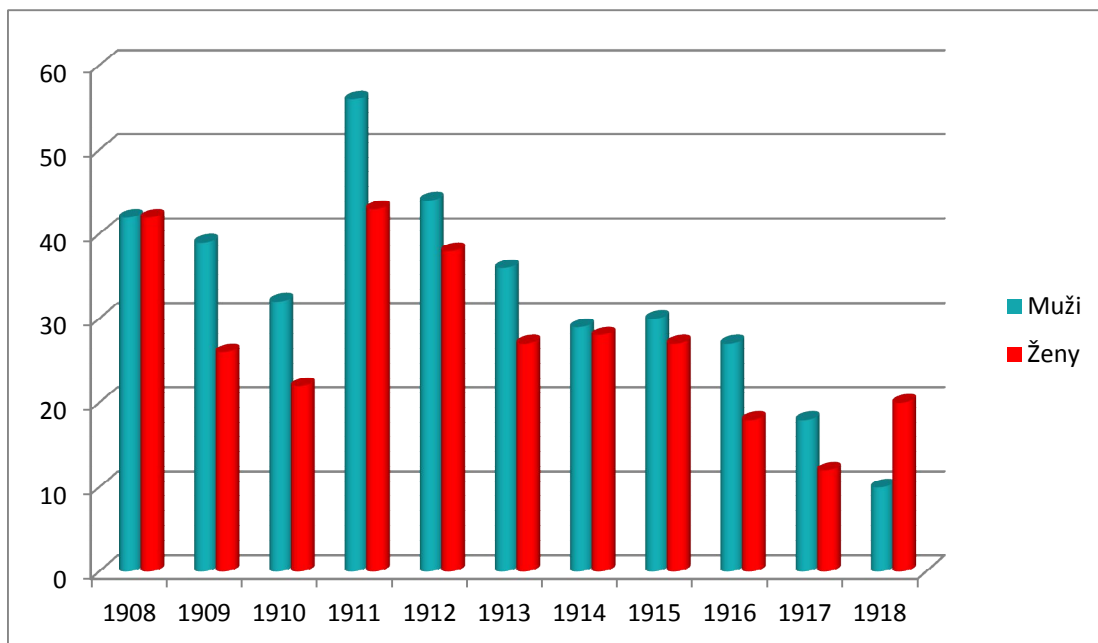
Tabulka č. 51 Rozdělení úmrtnosti kojenců dle kategorií

Kojenci	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
Perinatální 0–6	66	18,2	48	15,8	114	17,1
Novorozenecká 7–27	53	14,6	50	16,5	103	15,5
Ponovorozenecká 28–364	244	67,2	205	67,7	449	67,4
Celkem	363	100	303	100	666	100

Tabulka č. 52 Celková úmrtnost kojenců dle jednotlivých let

Rok	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
1908	42	11,6	42	13,9	84	12,6
1909	39	10,7	26	8,6	65	9,8
1910	32	8,8	22	7,3	54	8,1
1911	56	15,4	43	14,2	99	14,9
1912	44	12,1	38	12,5	82	12,3
1913	36	9,9	27	8,9	63	9,5
1914	29	8,0	28	9,2	57	8,5
1915	30	8,3	27	8,9	57	8,5
1916	27	7,4	18	5,9	45	6,8
1917	18	5,0	12	4,0	30	4,5
1918	10	2,8	20	6,6	30	4,5
Celkem	363	100	303	100	666	100

Graf č. 13 Celková úmrtnost kojenců dle jednotlivých let

Tabulka č. 53 Deset nejčastějších příčin smrti ve věkové skupině kojenců

Příčiny úmrtí	Počet zemřelých
Zánět plic	145
Vrozená slabost	137
Psoťník	111
Zánět střev	36
Zánět střev a žaludku	33
Zánět mozkových blan	20
Zánět průdušek	14
Růže	7
Otrava krve	6
Tuberkulóza	6

Věková skupina 1–14 let

Tabulka č. 54 Celková úmrtnost ve věkové skupině 1–14 let

Celkem	433	100%
Muži	227	52,4%
Ženy	206	47,6%

Ve věkové kohortě 1–14 let nastalo za celé zkoumané období 433 úmrtí obyvatel Pardubic. Chlapců zemřelo více, stejně jako u předešlé skupiny, o 21 jedinců. Chlapců zemřelo 227 (52,4%) a dívek 206 (47,6%). Nejvíce příčin úmrtí bylo uvedeno v roce 1918 s počtem 59 záznamů, jednalo se o 28 chlapců a 31 dívek. Nejmenší počet mortality shledáváme v roce 1912, kde počet nepřesáhl hranici 20 mrtvých jedinců.

Mezi nejrozšířenější příčiny úmrtí patří zánět plic, na nějž zemřelo 84 obyvatel. Poté se 70 usmrcenými byl uváděn zánět mozkových blan. Deset nehojněji zastoupených příčin úmrtí v této věkové kategorii je uvedeno v tabulce číslo 56.

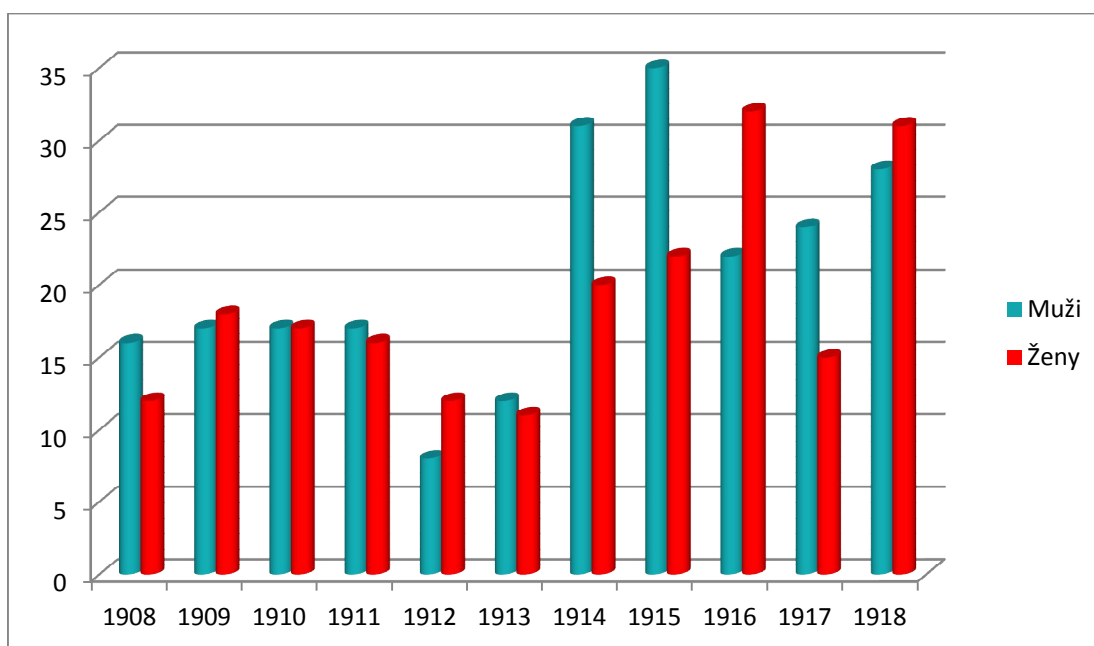
V komparaci s bakalářskou prací Sandry Zářnové,¹⁵⁸ která zkoumala totéž období na nedaleké město Hradec Králové, je očividné, že nemoci jsou obdobné jako ve městě Pardubice. Nejrozšířenější nemoci jsou tuberkulóza, zánět plic a záškrť, podobně jako u pardubického obyvatelstva.

---

¹⁵⁸ S. ZÁŘNOVÁ, *Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1908–1918*, bakalářská práce na KPVHA, FF, UHK, Hradec Králové 2015, s. 67.

Tabulka č. 55 Celková úmrtnost ve věkové skupině 1–14 let dle jednotlivých let

Rok	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
1908	16	7,0	12	5,8	28	6,5
1909	17	7,5	18	8,7	35	8,1
1910	17	7,5	17	8,3	34	7,9
1911	17	7,5	16	7,8	33	7,6
1912	8	3,5	12	5,8	20	4,6
1913	12	5,3	11	5,3	23	5,3
1914	31	13,7	20	9,7	51	11,8
1915	35	15,4	22	10,7	57	13,1
1916	22	9,7	32	15,5	54	12,5
1917	24	10,6	15	7,3	39	9,0
1918	28	12,3	31	15,1	59	13,6
Celkem	227	100	206	100	433	100

Graf č. 14 Celková úmrtnost ve věkové skupině 1–14 let dle jednotlivých let

Tabulka č. 56 Deset nejčastějších příčin smrti ve věkové skupině 1–14 let

Příčiny úmrtí	Počet zemřelých
Zánět plic	84
Zánět mozkových blan	70
Tuberkulóza	63
Záškrt	24
Zánět ledvin	23
Katar střev	17
Srdeční vada	14
Otrava krve	11
Zánět pobřišnice	10
Zánět průdušek	9

Věková skupina 15–44 let

Tabulka č. 57 Celková úmrtnost ve věkové skupině 15–44 let

Celkem	981	100%
Muži	472	48,1%
Ženy	509	51,9%

Kohorta 15–44 let se stala druhou největší co do počtu zemřelých obyvatel Pardubic. Konkrétně zesnulo v letech 1908–1918 981 osob. Ženská úmrtnost činila 509 jedinců, mužská úmrtnost 472 jedinců. Nejvíce zemřelých obyvatel bylo zaznamenáno roku 1918 s počtem 181 mrtvých. Oproti předchozím rokům je tento počet ve srovnání s ostatními roky v některých případech až 4krát vyšší, jak je patrné z tabulky číslo 58. Nejmenší počet úmrtí byl v roce 1908. Čítal 41 obyvatel, 24 mužů a 17 žen.

V této věkové skupině zaznamenáváme vysoký počet 385 zemřelých na tuberkulózu, zemřelo na ni 5krát více osob než na ostatní příčiny vyskytující se ve věkové kategorii 15–44 let. Srdeční vadou zemřelo 61 osob, 53 jedincům ukončil život zánět plic. Více příčin úmrtí je zobrazen v tabulce číslo 59.

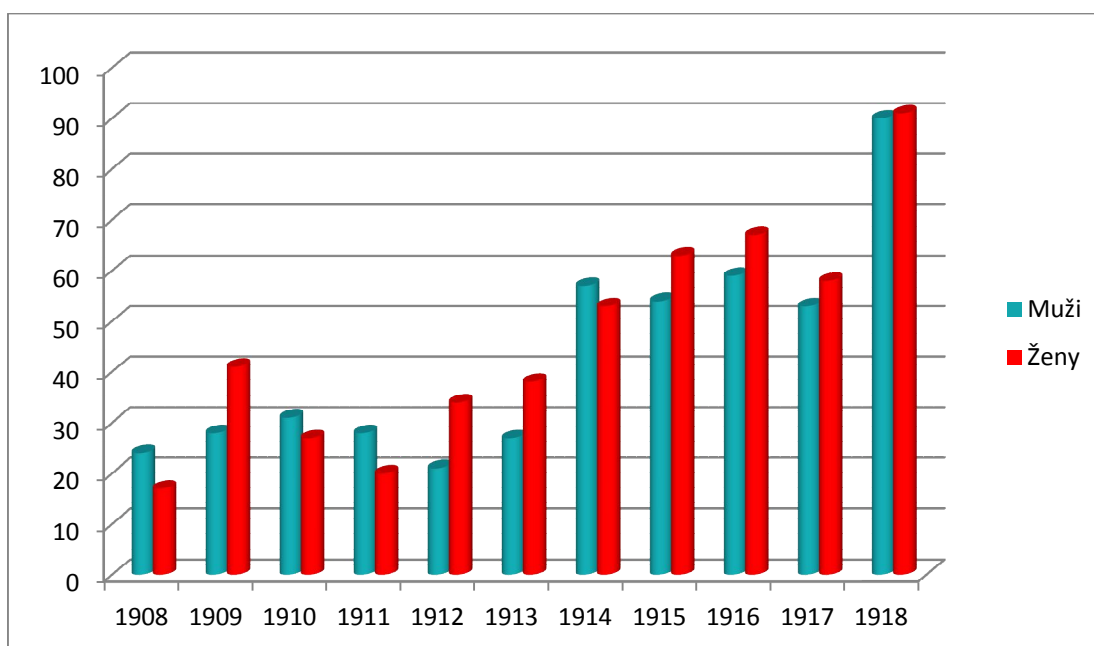
V Hradci Králové dle bakalářské práce Sandry Záhové,¹⁵⁹ skonalo nejvíce jedinců také tuberkulózou. Početně 307 osob ve věkové skupině 15–44 let. Další nejčastěji vyskytující se příčinou smrti pardubického a hradeckého obyvatelstva byla srdeční vada. Zapříčinila smrt u 61 jedinců z Pardubic a 76 obyvatel Hradce Králové.

---

¹⁵⁹ S. ZÁŇOVÁ, *Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1908–1918*, bakalářská práce na KPVHA, FF, UHK, Hradec Králové 2015, s. 68–69.

Tabulka č. 58 Celková úmrtnost ve věkové skupině 15–44 let dle jednotlivých let

Rok	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
1908	24	5,1	17	3,3	41	4,3
1909	28	5,9	41	8,1	69	7,0
1910	31	6,6	27	5,3	58	5,9
1911	28	5,9	20	3,9	48	4,9
1912	21	4,5	34	6,7	55	5,6
1913	27	5,7	38	7,5	65	6,6
1914	57	12,1	53	10,4	110	11,2
1915	54	11,4	63	12,4	117	11,9
1916	59	12,5	67	13,2	126	12,8
1917	53	11,2	58	11,4	111	11,3
1918	90	19,1	91	17,8	181	18,5
Celkem	472	100	509	100	981	100

Graf č. 15 Celková úmrtnost ve věkové skupině 15–44 let dle jednotlivých let

Tabulka č. 59 Deset nejčastějších příčin smrti ve věkové skupině 15–44 let

Příčiny úmrtí	Počet zemřelých
Tuberkulóza	385
Srdeční vada	61
Zánět plic	53
Zánět pobřišnice	31
Zánět mozkových blan	30
Zemřel ve válce	26
Zánět ledvin	25
Sebevražda	22
Smrt	18
Mozková mrtvice	9

Věková skupina 45–64 let

Tabulka č. 60 Celková úmrtnost ve věkové skupině 45–64 let

Celkem	890	100%
Muži	519	58,3%
Ženy	371	41,7%

Věková skupina 45–64 let zaujímá s celkovým počtem 890 zemřelých jedinců třetí místo v kategoriích. Mužská mortalita činí poměrně vysoký rozdíl od ženské úmrtnosti, a to o 148 zemřelých mužů. Přesný počet zemřelých je 519 mužů a žen 371. Nejvyšší počet smrtí 135 nastal v roce 1916. Nejmenší počet shledáváme v roce 1912 s počtem 44.

V tabulce číslo 62 je zřejmé, že nejhojněji rozšířenou nemocí je opět tuberkulóza, na tuto nemoc ve věkové kategorii 45–64 let zesnulo 188 jedinců. Další dvě nejvýše posazené nemoci plynoucí z matričních záznamů, jsou se stejným počtem 99 usmrcených osob srdeční vada a rakovina.

Velice podobný výsledek uvádí i Sandra Záhová¹⁶⁰ v Hradci Králové. Mezi tři nejrozšířenější nemoci patří, stejně jako v Pardubicích, tuberkulóza s počtem 134 zemřelých, dále rakovina 140 zemřelých a srdeční vada 102 zemřelých.

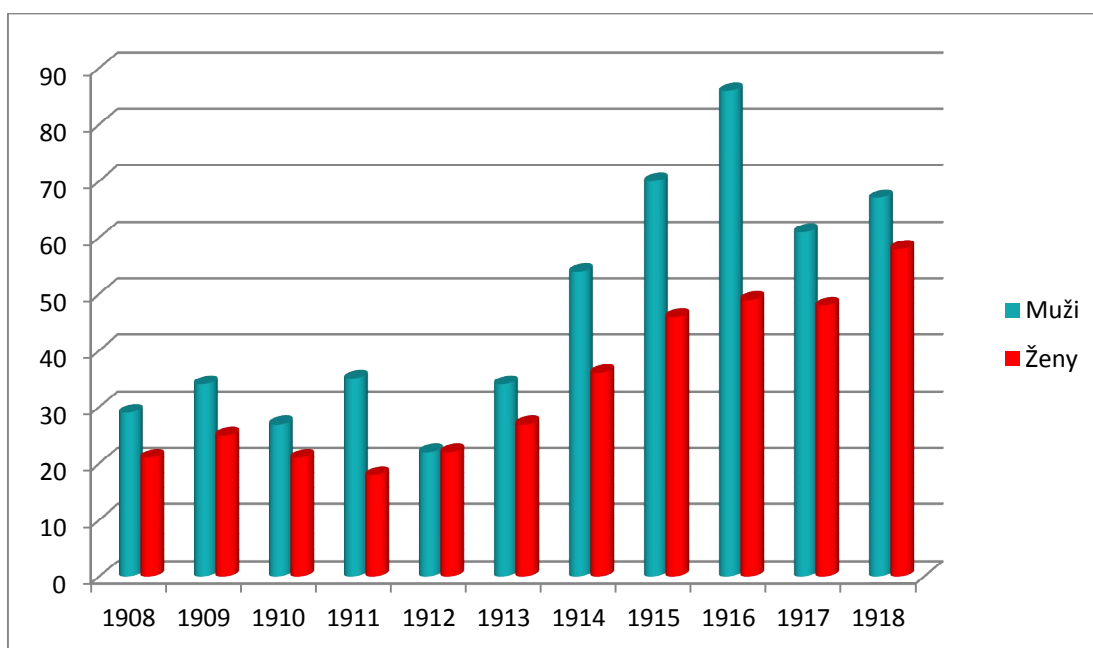
---

¹⁶⁰ S. ZÁŇOVÁ, *Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1908–1918*, bakalářská práce na KPVHA, FF, UHK, Hradec Králové 2015, s. 70–71.

Tabulka č. 61 Celková úmrtnost ve věkové skupině 45–64 let dle jednotlivých let

Rok	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
1908	29	5,6	21	5,7	50	5,6
1909	34	6,5	25	6,7	59	6,6
1910	27	5,2	21	5,7	48	5,4
1911	35	6,7	18	4,9	53	6,0
1912	22	4,2	22	5,9	44	4,9
1913	34	6,6	27	7,3	61	6,9
1914	54	10,4	36	9,7	90	10,1
1915	70	13,5	46	12,4	116	13,0
1916	86	16,6	49	13,2	135	15,2
1917	61	11,8	48	12,9	109	12,3
1918	67	12,9	58	15,6	125	14,0
Celkem	519	100	371	100	890	100

Graf č. 16 Celková úmrtnost ve věkové skupině 45–64 let dle jednotlivých let

Tabulka č. 62 Deset nejčastějších příčin smrti ve věkové skupině 45–64 let

Příčiny úmrtí	Počet zemřelých
Tuberkulóza	188
Srdeční vada	99
Rakovina	99
Mozková mrtvice	51
Zánět plic	47
Zánět ledvin	47
Stařecká sešlost	30
Onemocnění cév/zkornatění	25
Rozedma plic	21
Zánět pobřišnice	19

Věková skupina 65 a více let

Tabulka č. 63 Celková úmrtnost ve věkové skupině 65 a více let

Celkem	1019	100%
Muži	386	37,9%
Ženy	633	62,1%

Poslední věková skupina v rámci sledovaného období čítá 1019 úmrtí. Počet je nejvyšší ve srovnání s ostatními věkovými kategoriemi. Ženy, které se oproti mužům dožívaly vyššího věku života, zastupují v této věkové skupině 62,1%, mužská mortalita pouhých 37,1%. Konkrétní čísla počtu zemřelých jsou, ženy 633, muži 386, jak je viditelné z tabulky číslo 63.

Nejvíce se z důvodu vysokého věku umíralo stařeckou sešlostí, již můžeme nazvat přirozenou příčinou smrti. Postihla 454 jedinců. Mozková mrtvice zaujímá druhé místo s počtem 76 zemřelých. Dále je uvedena rakovina s počtem 71 usmrčených osob. Deset nejrozšířenějších příčin smrti je uveden v tabulce číslo 65.

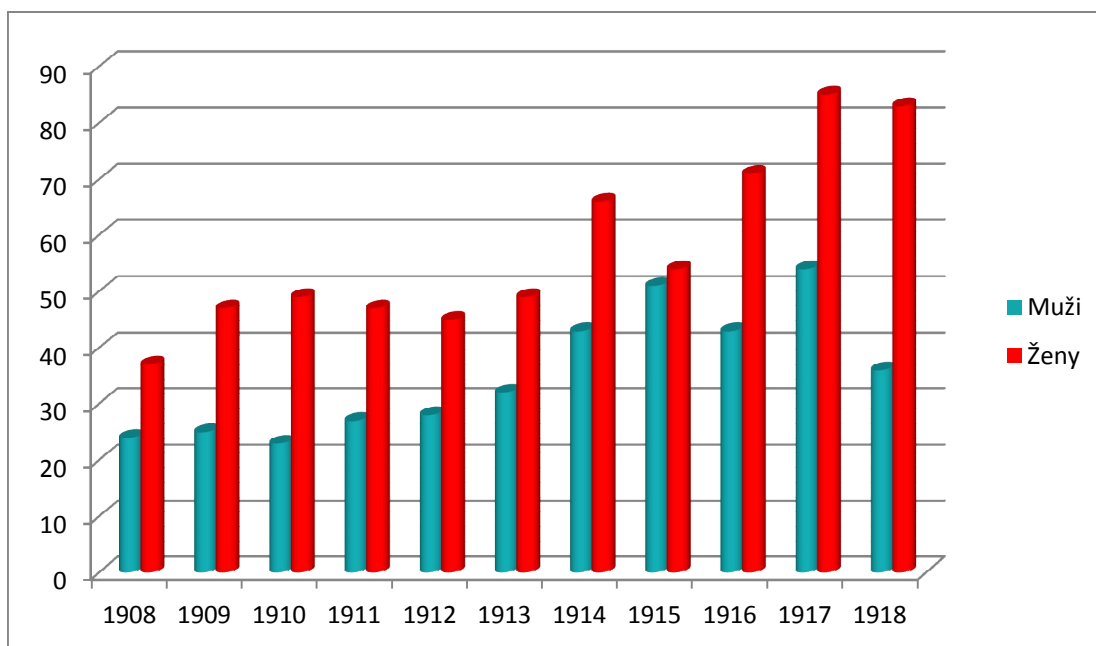
V Hradci Králové zemřelo ve věkové skupině o 406 jedinců méně než u pardubického obyvatelstva. Nejčastější příčina v Hradci Králové byla stařecká sešlost s počtem 263 mrtvých osob, což je skoro o 200 jedinců méně než v Pardubicích. Mezi další nejvíce uváděné choroby patří srdeční vada s 54 jedinci a rakovina s 50 jedinci.¹⁶¹

---

¹⁶¹ S. ZÁŇOVÁ, *Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1908–1918*, bakalářská práce na KPVHA, FF, UHK, Hradec Králové 2015, s. 72–73.

Tabulka č. 64 Celková úmrtnost ve věkové skupině 65 a více let dle jednotlivých let

Rok	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
1908	24	6,2	37	5,9	61	6,0
1909	25	6,5	47	7,4	72	7,1
1910	23	6,0	49	7,7	72	7,1
1911	27	7,0	47	7,4	74	7,3
1912	28	7,3	45	7,1	73	7,2
1913	32	8,3	49	7,7	81	8,0
1914	43	11,1	66	10,4	109	10,6
1915	51	13,2	54	8,5	105	10,3
1916	43	11,1	71	11,3	114	11,2
1917	54	14,0	85	13,5	139	13,6
1918	36	9,3	83	13,1	119	11,6
Celkem	386	100	633	100	1019	100

Graf č. 17 Celková úmrtnost ve věkové skupině 65 a více let dle jednotlivých let

Tabulka č. 65 Deset nejčastějších příčin smrti ve věkové skupině 65 a více let

Příčiny úmrtí	Počet zemřelých
Stařecká sešlost	454
Mrtvice mozková	76
Rakovina	71
Zánět plic	60
Srdeční vada	53
Onemocnění cév	39
Tuberkulóza	34
Zánět ledvin	32
Rozedma plic	26
Krvácení mozku	8

Celkový počet zemřelých

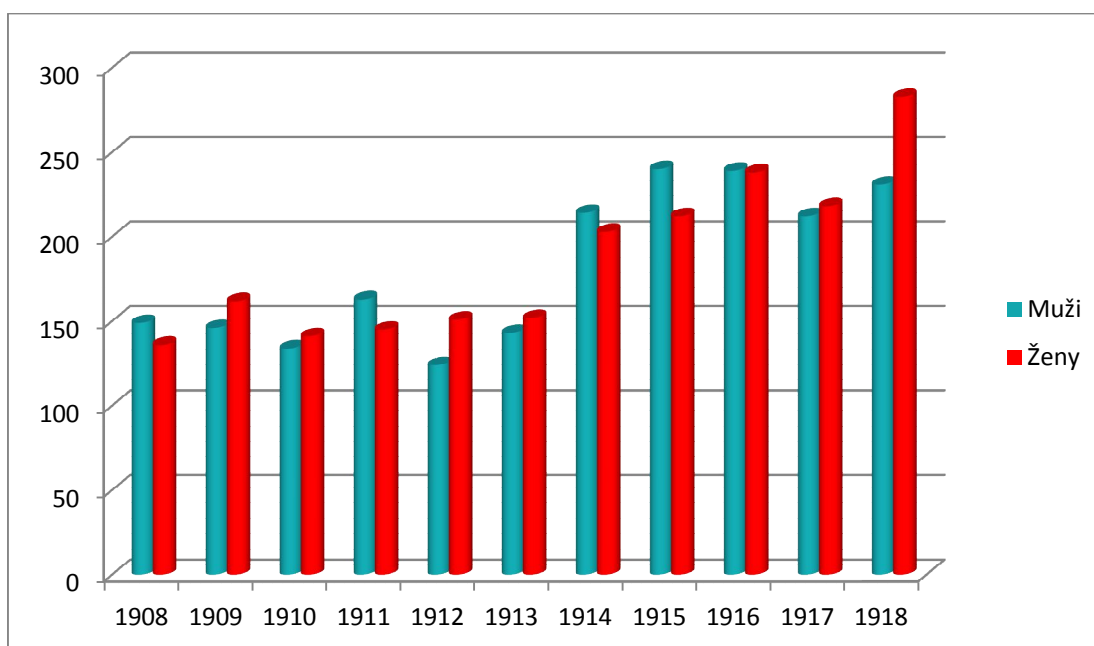
Tabulka č. 66 Celkový počet zemřelých v letech 1908–1918

Celkem	4036	100%
Muži	1995	49,4%
Ženy	2041	50,6%

Ve sledovaném období let 1908–1918 bylo v matrikách města Pardubic uvedeno 4036 matričních zápisů. Poměr pohlaví byl téměř vyrovnán, ženy zastupují 50,6% a muži 49,4%. Přesný počet zemřelých byl 1995 mužů a 2041 zemřelých žen v letech 1908 až 1918. Nejvyšší počet mortality nastal v roce 1918, který činil 514 mrtvých osob. Nejnižší kalkul zemřelých zaznamenaný v matričních knihách čítal 275 a jednalo se o roky 1910 a 1912. Celkové rozdělení příčin smrti podle Bertillonovy klasifikace zobrazuje tabulka číslo 69. Za celé období se zjistilo 34 mrtvorozených dětí, jež do celkové klasifikace nebyly kalkulovány.

Tabulka č. 67 Celkový počet zemřelých dle jednotlivých let

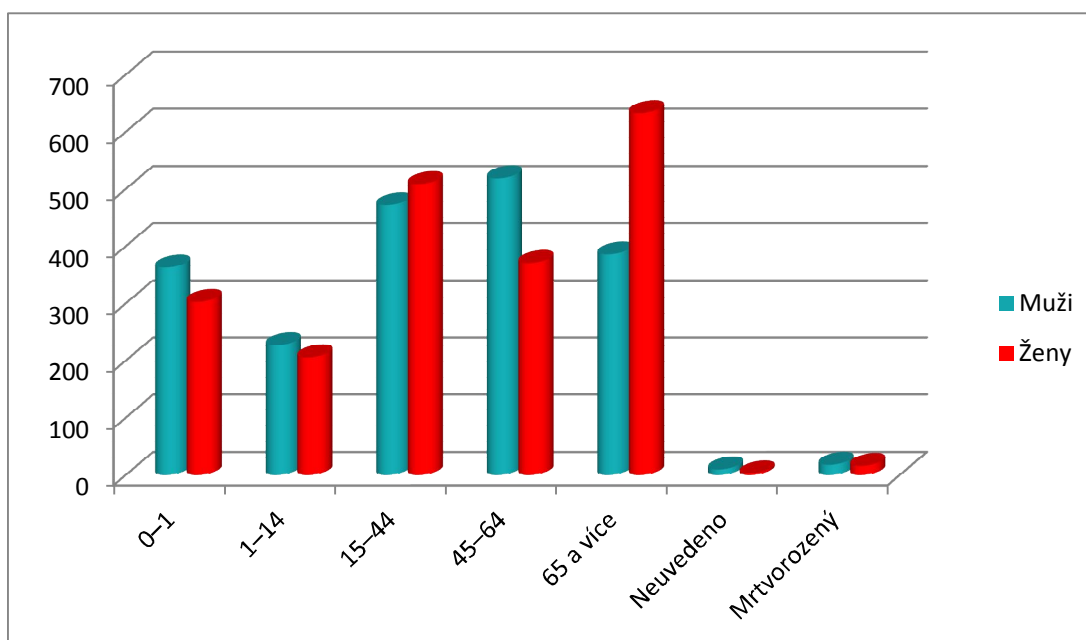
Rok	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
1908	149	7,5	136	6,7	285	7,1
1909	146	7,3	162	7,9	308	7,6
1910	134	6,7	141	6,9	275	6,8
1911	163	8,2	145	7,1	308	7,6
1912	124	6,2	151	7,4	275	6,8
1913	143	7,2	152	7,4	295	7,3
1914	214	10,7	203	9,9	417	10,3
1915	240	12,0	212	10,4	452	11,2
1916	239	12,0	238	11,7	477	11,8
1917	212	10,6	218	10,7	430	10,7
1918	231	11,6	283	13,9	514	12,8
Celkem	1995	100	2041	100	4036	100

Graf č. 18 Celková úmrtnost dle jednotlivých let

Tabulka č. 68 Celkový počet zemřelých dle věkových skupin

Věková skupina	Muži	%	Ženy	%	Celkem	%
0–1	363	18,2	303	14,9	666	16,6
1–14	227	11,4	206	10,1	433	10,7
15–44	472	23,7	509	24,9	981	24,3
45–64	519	26,0	371	18,2	890	22,1
65 a více	386	19,3	633	31,0	1019	25,2
Neuvedeno	10	0,5	3	0,1	13	0,3
Mrtvorozený	18	0,9	16	0,8	34	0,8
Celkem	1995	100	2041	100	4036	100

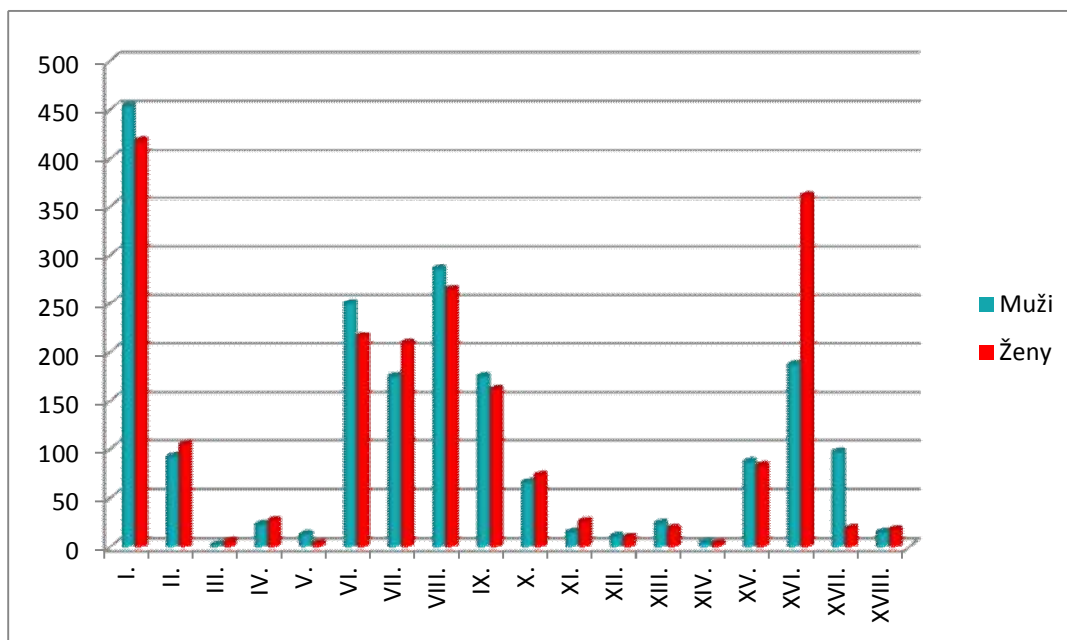

Graf č. 19 Celková úmrtnost dle věkových skupin

Tabulka č. 69 Celkový počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace

Skupiny podle Bertillonovy klasifikace		Celkový počet úmrtí		
		Ženy	Muži	Celkem
I.	Nemoci nakažlivé a cizopasně	454	418	872
II.	Rakoviny a jiné nádory	92	105	197
III.	Nemoci rheumatické, nemoci výživové, nemoci endokrinních žláz a jiné nemoci celkové	2	6	8
IV.	Nemoci krve a ústrojů krvetvorných	23	27	50
V.	Otravy vleké a prudké	13	4	17
VI.	Nemoci soustavy nervové a čidel	250	216	466
VII.	Nemoci ústrojí oběhu krevního	175	209	384
VIII.	Nemoci ústrojí dýchacího	286	265	551
IX.	Nemoci ústrojí zažívacího	175	162	337
X.	Nemoci ústrojí močového a ústrojí pohlavního	66	73	139
XI.	Nemoci těhotenství, porodu a stavu poporodního	15	26	41
XII.	Nemoci kůže a vaziva podkožního	11	10	21
XIII.	Nemoci kostí a ústrojí pohybu	24	19	43
XIV.	Vrozené vady tvarové	5	4	9
XV.	Zvláštní nemoci útlého věku	87	83	170
XVI.	Stařecká sešlost	187	361	548
XVII.	Smrti násilné a úrazové	97	19	116
XVIII.	Neurčené příčiny úmrtí	15	18	33
Celkem		1977	2025	4002

Graf č. 20 Celková úmrtnost dle Bertillonovy klasifikace

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala statistickým vyhodnocením příčin úmrtí v Pardubicích v letech 1908–1918, na základě konskripce dat získaných z matrik zemřelých uložených v oblastním archivu v Zámrsku. V teoretické části práce je blíže popsán historický a hospodářský rozvoj města Pardubice. Důraz byl kladen na zdravotní situaci a hygienické podmínky, které se od 20. století postupně zlepšovaly. Převážně z důvodu dokončení stavby kanalizace a vodovodu či nové moderní nemocnice ve městě. Práce poukázala na vývoj zdravotní situace české populace a nových objevů lékařské vědy. Součástí bylo stručné přiblížení demografie obyvatelstva českých zemí druhé poloviny 19. století a na počátku století 20. Připojeno je sčítání lidu v Pardubicích, jež poukazuje na plynulý růst obyvatelstva ve sledovaném období.

Hlavním pramenem pro tvorbu výzkumu do bakalářské práce byly matriky zemřelých města Pardubice. Věrohodnost matričních záznamů ne vždy odpovídala reálné příčině smrti. Toto tvrzení je ovlivněno několika faktory, například farářem provádějícím zápis do matrik, který povětšinou nenabyl lékařského vzdělání. Některé osoby neměly určenou příčinu smrti, ale pouze příznak, jenž vedl k mnoha nemocem. Mezi symptomy kupříkladu patří voda na plicích. U obyvatel s uvedeným úmrtím, sešlost věkem, mohlo v řadě případů dojít k nerozpoznání pravé příčiny úmrtí, jelikož smrt věkem se u starších jedinců jeví jako nejsnazší diagnóza. V rámci komparace dat se zjistilo, že se během let 1908–1918 měnil rukopis, tudíž se dají usuzovat časté změny písařů.¹⁶² Lišil se i jazyk zápisu u příčin smrti. Používal se latinský název nebo český lidový název nemoci.

Celkem bylo pro statistickou analýzu použito 4 036 matričních záznamů z let 1908–1918. Poměr pohlaví je za celé období relativně vyrovnaný. Výsledek čítal 1 995 (49,6%) případů mužů, 2 041 případů žen (50,6%), těch zemřelo o 1,1% (46 obyvatelek) více. Ze záznamů zjišťujeme 34 mrtvorozených dětí, a to v letech 1908 až 1910. V celém sledovaném období nemělo 13 osob uveden věk.

---

¹⁶² Viz obrazová příloha č. 3 a č. 5.

Od roku 1908 do 1913 dochází v počtu zemřelých obyvatel ke střídavé intenzitě úmrtí, průměrně 291 jedinců každý rok. Dohromady zesnulo 1 746 osob. Průběh první světové války zapříčinil vysoký nárůst úmrtnosti, tento fakt se objevil u všech uvedených věkových skupin, kromě kojenecké. Období 1914 až 1918 nepřežilo 2 290 osob. Je patrné, že za pět let probíhající války zemřelo více obyvatel než u předchozích šesti roků. Přes zlepšující se zdravotní a hygienické podmínky života se útrapy první světové války podepsaly na pardubickém obyvatelstvu hojnou měrou. Avšak matriční záznamy uvádějí pouze 29 mužů, jež zemřeli ve válce.

Pokrok ve zdravotní péči se projevil u kojenecké úmrtnosti, kde byla zjištěna snižující se tendence. Během sledovaného období zemřelo 666 dětí. Roku 1911 je datována nejvyšší úmrtnost 99 jedinců, oproti tomu nejnižší nastala roku 1917 a 1918. Počet činil 30 dětí. Nejčastější příčiny úmrtí ve věkové skupině do 1 roku byly zánět plic, vrozená slabost a psotník.

Ve věkové kategorii 1–14 let zesnulo 433 obyvatel. Nejrozšířenější nemocí kohorty jsou zánět plic, zánět mozkových blan a tuberkulóza. Skupina 15–44 let zastupuje 981 osob. Nejvíce jich skonalo na tuberkulózu, převážně její plicní formu. Nemoc usmrtila 385 jedinců. Mezi další příčiny patří i srdeční vada nebo zánět plic. Věková skupina 45–64 let zaznamenává 890 úmrtí. Tuberkulóza postihla 188 mužů a žen. Co do počtu úmrtí následuje srdeční vada a rakovina. U osob ve věku 65 a více let je počet zemřelých 1019. Potvrdila se skutečnost, že se ženy dožívají vyššího věku oproti mužům, neboť čítají 62,1% (633 žen). Stařecká sešlost ukončila život 454 jedincům. Mezi příčiny smrti patří také mozková mrtvice nebo různé formy rakoviny.

Námětem pro další zkoumání příčin úmrtí by mohlo být rozšíření práce v rámci jiného časového úseku, například před rokem 1908 nebo po roce 1918, či porovnání s druhou světovou válkou. Pro badatelskou činnost může sloužit i komparace dat s matrikami narozených nebo s jinými městy v blízkém okolí.

Provedená analýza příčin úmrtí v Pardubicích přinesla informace o onemocněních, která pardubické obyvatelstvo sužovala mezi lety 1908–1918. V závěru lze konstatovat, že stanovené cíle bakalářské práci byly splněny.

Seznam pramenů, literatury a internetových zdrojů

Prameny:

SOkA Pardubice, fond Okresní ústav národního zdraví, nemocnice Pardubice (1909–1973), inv. č. 633.

SOkA Pardubice, Kronika města Pardubice (1895–1933), inv. č. 500.

SOA Zámorsk, fond Sběrka matrik Východočeského kraje, Farní úřad Pardubice:

Matrika zemřelých 1870–1921, inv. č. 7071, sign. 2658, kn. č. 510, 891.

Matrika zemřelých 1889–1912, inv. č. 7076, sign. 2660, kn. č. 511, 892.

Matrika zemřelých 1888–1915, inv. č. 7078, sign. 2662, kn. č. 511, 893.

Matrika zemřelých 1870–1922, inv. č. 7081, sign. 2663, kn. č. 512, 893.

Literatura:

Václav BARTŮŇEK, *Historický vývoj matrik*, Časopis rodopisné společnosti 12, 1940, s. 13.

Dagmar BRONCOVÁ, *Kniha o městě Pardubice*, Pardubice 1999.

Gill DEVIES, *Kompletní historie medicíny*, Praha 2013.

Ludmila FIALOVA – Pavla, HORKÁ, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996.

Václav HÁSEK, *Sborník učebních textů pro začínající rodopisce*, Praha 2005.

Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.

Zdena HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBĚŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.

Vladimíra HRADECKÁ, *Matriky se vedou přes 500 let*. Veřejná správa 42, 2000, s. 22.

Marta KADLECOVÁ, *Dějiny českého soukromého práva*, Plzeň 2007.

Karel KNAPP, *Komentář k zákonu o matrikách a k zákonu o užívání a změně jména a příjmení*, Praha 1956.

Boleslav LUTONSKÝ – Jaroslav ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy*, Praha 1995.

Marie MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie: jak sestavit rodokmen*, Praha 2004.

- Eduard MAUR, *Církevní matriky jako historický pramen (se zvláštním zřetelem k historické demografii)*, Sborník archivních prací 20/2, 1970, s. 48–54.
- Eduard MAUR, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, Historická demografie 6, 1972, s. 42.
- Rudolf MELICHAR, *Sborník k základům genealogie*, Praha 1988.
- Ladislav NIKLÍČEK – Karel ŠTEIN, *Dějiny medicíny v datech a faktech*, Praha 1985.
- Josef PAROULEK, *Barákové město C. a k. válečné nemocnice v Pardubicích*, Praha 1917.
- Josef PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům aneb praktická příručka občanské genealogie*, Praha 2014.
- Jana PODDANÁ – Miroslav KLIMPL a kol., *Pardubická zastavení. Toulky městem s historickým ohlédnutím*, Pardubice 2002.
- Zdeněk QUITT – Pavel KUCHARSKÝ, *Česko latinský slovník*, Praha 2007.
- Václav RAMEŠ, *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, Praha 2006
- Jiří RAZSKAZOV, *Pardubice v běhu staletí*, Pardubice 2012.
- Jan ŘEHOŘ, *80 let nemocnice Pardubice*, Pardubice 1936.
- Vladimír SRB, *1000 let obyvatelstva českých zemí*, Praha 2004.
- Miroslav ŠANTŮČEK a kol., *Mezinárodní klasifikace nemocí*, Praha 1978.
- František ŠEBEK, *Stoleté ohlédnutí. Život Pardubic kolem roku 1900*, Pardubice 2000.
- Josef TICHÝ, *Pardubice v průběhu dějin. Nástin dějin města Pardubice*, Pardubice 2013.
- František VÁCHA, *Pardubice za světové války*, Pardubice 1937.
- Jana VESELÁ, *Úvod do demografie: Stav a struktura obyvatelstva - demografická statika*, Pardubice 2003.
- Jana VESELÁ, *Základy demografie. Pohyb obyvatelstva - demografická dynamika*, Pardubice 2003.
- Martin VOKURKA – Jan HUGO a kol., *Velký lékařský slovník*, Praha 2004.
- Sandra ZÁŇOVÁ, *Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1908–1918*, bakalářská práce na Katedře pomocných věd historických a archivnictví Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2015.
- Vlastimil ZIKMUNDA, *Pardubice 650 let*, Pardubice 1990.
- Vlastimil ZIKMUNDA – Vladimír HRUBÝ a kol., *Města ČSFR. Pardubice*, Praha 1999.

Internetové zdroje:

<http://www.celostnimedcina.cz/co-je-mozkova-mrtvice.htm>

<https://www.czso.cz/>

http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/files/2013/10/8700_Sb%C3%ADrka-matrik-V%C3%BDchodo%C4%8Desk%C3%A9ho-kraje-1587-1949_NAD_190-stav-2016-04-04_oprava.pdf

<http://zdravi.euro.cz/clanek/priloha-lekarske-listy/soucasne-nazory-na-problematiku-pneumonii-126141>

Seznam použitých zkratk

CMP	Cévní mozková příhoda
ČSAV	Československá akademie věd
FÚ PCE	Farní úřad Pardubice
EKG	Elektrokardiograf
SMVK	Sbírka matrik Východočeského kraje
SOA Zámorsk	Státní oblastní archiv v Zámrsku
SOKA PCE	Státní okresní archiv Pardubice

Seznam tabulek a grafů

Tabulky

Tabulka č. 1 Demografické údaje z českého statistického úřadu od roku 1850 do roku 1900	27
Tabulka č. 2 Demografické údaje z českého statistického úřadu od roku 1900 do roku 1918	29
Tabulka č. 3 Skupiny podle Bertillonovy klasifikace	35
Tabulka č. 4 Nemoci a příčiny úmrtí patřící do jednotlivých skupin Bertillonovy klasifikace	36
Tabulka č. 5 Rozmezí stran v matrikách zemřelých rozdělené dle let	38
Tabulka č. 6 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1908	40
Tabulka č. 7 Počet zemřelých kojenců v roce 1908	41
Tabulka č. 8 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1908	43
Tabulka č. 9 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1908	44
Tabulka č. 10 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1909	45
Tabulka č. 11 Počet zemřelých kojenců v roce 1909	46
Tabulka č. 12 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1909	48
Tabulka č. 13 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1909	49
Tabulka č. 14 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1910	50
Tabulka č. 15 Počet zemřelých kojenců v roce 1910	51
Tabulka č. 16 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1910	53
Tabulka č. 17 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1910	54
Tabulka č. 18 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1911	55
Tabulka č. 19 Počet zemřelých kojenců v roce 1911	55
Tabulka č. 20 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1911	57
Tabulka č. 21 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1911	58

Tabulka č. 22 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1912.....	59
Tabulka č. 23 Počet zemřelých kojenců v roce 1912.....	59
Tabulka č. 24 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1912	61
Tabulka č. 25 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1912	62
Tabulka č. 26 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1913.....	63
Tabulka č. 27 Počet zemřelých kojenců v roce 1913.....	63
Tabulka č. 28 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1913	65
Tabulka č. 29 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1913	66
Tabulka č. 30 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1914.....	67
Tabulka č. 31 Počet zemřelých kojenců v roce 1914.....	67
Tabulka č. 32 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1914	69
Tabulka č. 33 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1914	70
Tabulka č. 34 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1915.....	71
Tabulka č. 35 Počet zemřelých kojenců v roce 1915.....	71
Tabulka č. 36 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1915	73
Tabulka č. 37 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1915	74
Tabulka č. 38 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1916.....	75
Tabulka č. 39 Počet zemřelých kojenců v roce 1916.....	75
Tabulka č. 40 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1916	77
Tabulka č. 41 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1916	78
Tabulka č. 42 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1917.....	79
Tabulka č. 43 Počet zemřelých kojenců v roce 1917.....	79
Tabulka č. 44 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1917	81
Tabulka č. 45 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1917	82

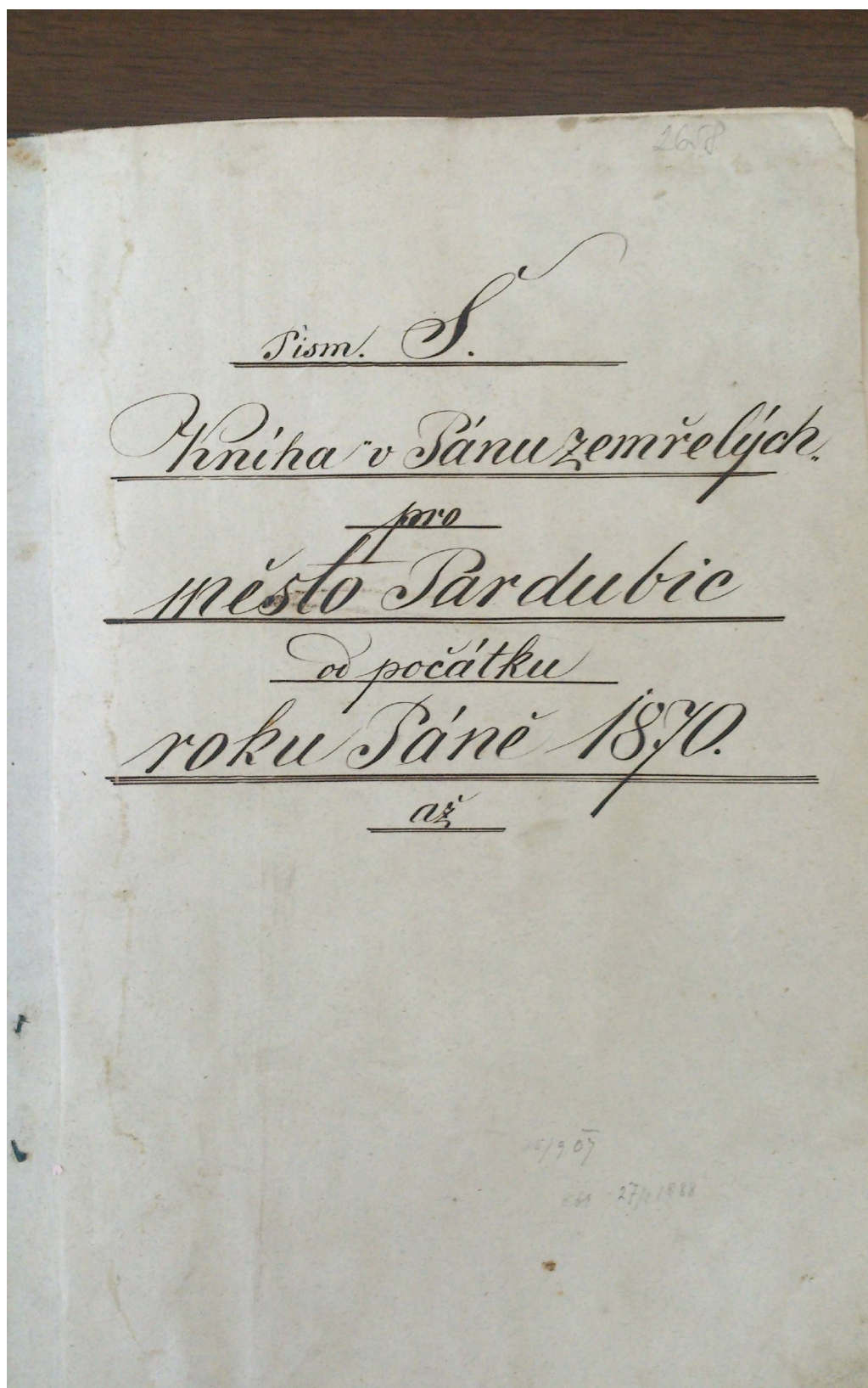
Tabulka č. 46 Počet zemřelých dle pohlaví v roce 1918.....	83
Tabulka č. 47 Počet zemřelých kojenců v roce 1918.....	83
Tabulka č. 48 Celková úmrtnost podle věkových skupin v roce 1918	85
Tabulka č. 49 Počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace příčin smrti v roce 1918	86
Tabulka č. 50 Celková úmrtnost ve věkové skupině kojenců	87
Tabulka č. 51 Rozdělení úmrtnosti kojenců dle kategorií.....	88
Tabulka č. 52 Celková úmrtnost kojenců dle jednotlivých let	88
Tabulka č. 53 Deset nejčastějších příčin smrti ve věkové skupině kojenců	89
Tabulka č. 54 Celková úmrtnost ve věkové skupině 1–14 let.....	90
Tabulka č. 55 Celková úmrtnost ve věkové skupině 1–14 let dle jednotlivých let	91
Tabulka č. 56 Deset nejčastějších příčin smrti ve věkové skupině 1–14 let	92
Tabulka č. 57 Celková úmrtnost ve věkové skupině 15–44 let.....	93
Tabulka č. 58 Celková úmrtnost ve věkové skupině 15–44 let dle jednotlivých let	94
Tabulka č. 59 Deset nejčastějších příčin smrti ve věkové skupině 15–44 let	95
Tabulka č. 60 Celková úmrtnost ve věkové skupině 45–64 let.....	96
Tabulka č. 61 Celková úmrtnost ve věkové skupině 45–64 let dle jednotlivých let	97
Tabulka č. 62 Deset nejčastějších příčin smrti ve věkové skupině 45–64 let	98
Tabulka č. 63 Celková úmrtnost ve věkové skupině 65 a více let.....	99
Tabulka č. 64 Celková úmrtnost ve věkové skupině 65 a více let dle jednotlivých let	100
Tabulka č. 65 Deset nejčastějších příčin smrti ve věkové skupině 65 a více let	101
Tabulka č. 66 Celkový počet zemřelých v letech 1908–1918.....	102
Tabulka č. 67 Celkový počet zemřelých dle jednotlivých let	103
Tabulka č. 68 Celkový počet zemřelých dle věkových skupin	104
Tabulka č. 69 Celkový počet zemřelých dle Bertillonovy klasifikace	105

Grafy

Graf č. 1 Počet obyvatel Pardubic v letech 1869 - 1921 dle sčítání obyvatel.....	30
Graf č. 2 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1918	43
Graf č. 3 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1909	48
Graf č. 4 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1910	53
Graf č. 5 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1911	57
Graf č. 6 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1912	61
Graf č. 7 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1913	65
Graf č. 8 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1914	69
Graf č. 9 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1915	73
Graf č. 10 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1916.....	77
Graf č. 11 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1917.....	81
Graf č. 12 Celková úmrtnost dle věkových skupin v roce 1918.....	85
Graf č. 13 Celková úmrtnost kojenců dle jednotlivých let.....	89
Graf č. 14 Celková úmrtnost ve věkové skupině 1–14 let dle jednotlivých let.....	91
Graf č. 15 Celková úmrtnost ve věkové skupině 15–44 let dle jednotlivých let.....	94
Graf č. 16 Celková úmrtnost ve věkové skupině 45–64 let dle jednotlivých let.....	97
Graf č. 17 Celková úmrtnost ve věkové skupině 65 a více let dle jednotlivých let.....	100
Graf č. 18 Celková úmrtnost dle jednotlivých let.....	103
Graf č. 19 Celková úmrtnost dle věkových skupin.....	104
Graf č. 20 Celková úmrtnost dle Bertillonovy klasifikace.....	105

Obrazové přílohy

Obrazová příloha č. 1 Ukázka z matrik zemřelých (první strana)

Obrazová příloha č. 2 Ukázka z matrik zemřelých rok 1911

326 R - Jesmiceňky - Nové Jesmiceňky

Rok, měsíc a den	Číslo domu	Jména zemřelých	Náboženství		Pohlaví		Stáří			Nemoc a způsob úmrtí dle lékařského listu ze dne čis.	Pochoval nebo zapařeno a kde?
			katolického	nekatolick.	mužského	ženského	rok	měsíc	dni		
1911. 30. 2. č. 14611	Jesm. č. 151.	František Svěcha, manželský syn Josefa Svěchy, ovládnutý v Jesmiceňkách č. 151. a jeho choti Barbory Zedlicové, narozen 24. 4. 1810 v Dobrušce, č. 38, hř. m. Pardubice.	katolického		mužského		1	2	6	De ohledavého lůžku č. 275. Zabráh střevní	
1911. 5. 7. č. 14811	Nové Jesm. č. 2.	Jan Rejsek, volavec, almušník v Krušově č. 1, narozen 30. 4. 1833 v Onkovec, v Bohdanečce, okres Soudní i okresní hejtmanský Pardubice.	katolického		mužského		78	5	5	De ohledavého lůžku č. 281. sešláh vřekem	Zapřeno 3/7 1911 v onkovec hejtmanský
1911. 13. 16. č. 15211	Jesm. č. 811.	František Pimra, řemělník, kdysi v Jesmiceňkách č. 811, v novém v Rostokách č. 13, 1886 hejtmanský Chudim, oddán 3/3. 1889 v Hrochově Týnci.	katolického		mužského		45	7	13	De ohledavého lůžku č. 297. apoplexie	Zapřeno 1/11 1911 v onkovec hejtmanský
1911. 31. 2. č. 16911	Jesm. č. 811.	Barbora Prardová, volava po Tomu Prardovi, obživněm v Bratřiměch, narozena 27. 12. 1844 v Hrochově Týnci, č. 15. hejtmanský Pardubice.	katolického		ženského		68	1	-	De ohledavého lůžku č. 318. marasmus.	Zapřeno 23/7 1911 v onkovec hejtmanský
1911. 1. 3. č. 17011	Nové Jesm. č. 31.	Josefa Pichlandová, volava po Josefu Mikulandovi, ovládnutá v Nových Jesmiceňkách č. 31 - Páni ulice, narozena v r. 1827 v Kraslavě, hř. m. Chudim.	katolického		ženského		84	-	-	De ohledavého lůžku č. 319. sešláh p. k. m.	Zapřeno 30/7 1911 v onkovec hejtmanský
1911. 18. 20. č. 188	Jesm. č. 811.	Bazena Zákalková, mušička dcera Františka Zákalky, ovládnutá v Bratřiměch, narozena 14. 1. 1810, a jeho choti Františky Zákalkové, narozena dne 14. 1. 1911. hejtmanský č. 811, hejtm. Pardubice.	katolického		ženského		~	4	29	De ohledavého lůžku č. 346. k. p. střevní	Zapřeno 1/11 1911 v onkovec hejtmanský
1911. 19. 19. č. 189	Nové Jesm. č. 5.	František Wědra, manželský syn Františka Wědry, ovládnutý v Nových Jesmiceňkách č. 5. a jeho choti Marie Polákové, narozen 30. 4. 1911. v Nových Jesmiceňkách č. 313, hř. m. Pardubice.	katolického		mužského		~	6	20	De ohledavého lůžku č. 349. Zabráh střevní	
1911. 21. 23. č. 196	Jesm. č. 811.	Eliška Pechová, nemany žilská dcera tmy Pechovy z Jesmiceňkách č. 810, narozena 14. 11. 1910. v Jesmiceňkách č. 810, hejtmanský Pardubice.	katolického		ženského		~	9	10	De ohledavého lůžku č. 358. Chromelý příhřev.	Zapřeno 1/11 1911 v onkovec hejtmanský
1911. 22. 24. č. 198	Nové Jesm. č. 1.	Josef Dyžovský, manželský syn Františka Dyžovského, ovládnutý v Nových Jesmiceňkách č. 1. a jeho choti Antonie Paulusové, narozen 5. 10. 1910. v Nových Jesmiceňkách č. 1, hejtmanský Pardubice.	katolického		mužského		~	10	17	De ohledavého lůžku č. 360. akutní gastr.	
1911. 24. 26. č. 199	Jesm. č. 685.	Jan Pěšek, manželský syn Tomáše Pěška, pedmíra v Jesmiceňkách č. 685. a jeho choti Amny Zimrové, narozen 15. 6. 1911. v Bohdanečce č. 104, hejtmanský Pardubice.	katolického		mužského		~	2	9	De ohledavého lůžku č. 362. gastr. enterit. i. s. acuta.	

Obrazová příloha č. 3 Ukázka z matrik zemřelých rok 1915, 1916

96 R. "Trtkov"

Rok, měsíc a den	Číslo domu	Jména zemřelých	Náboženství		Pohlaví		Stáří			Nemoc a způsob úmrtí dle lékařského listu ze dne a čas.	Pochovával nebo zaopatřil a kde?
			katolického	evangelického	mužského	ženského	rok	měsíc	den		
1915. 28. 24. listopadu	48	Emilie Vrdouva, choť Josefa Vrdou, narozená ve Trtkově č. 48, narozená 30/12. 1874 a žláte č. 44, její matka, matka: písař, narozen 8/9. 1896 a Jan Vrdou č. 14, její manžel, narozen 18/12. 1896	katolického	evangelického	mužského	ženského	46	10	25	Plk. pleuritického listku č. 658 tuberculosis Pohřbit: Jan 4. lok. kaplan	7
1915. 28. 30. listopadu	45	František Jochym, vdovec, svobodník, a Trtkově č. 45, narozen 17/8. 1844, ve Trtkově č. 45, její manžel, narozen 18/12. 1870, František, jeho manžel, narozen 18/12. 1870, František, jeho manžel, narozen 18/12. 1870	katolického	evangelického	mužského	ženského	71	3	11	Plk. pleuritického listku č. 671 marasmus. Pohřbit: Josef Novotný, kaplan	8
1915. 18. 21. prosince	68	František Fojtík, manžel, jeho žena, Marie, dceru Františka Fojtíka, narozen 18/12. 1895 a Marie, jeho manželka, narozen 18/12. 1895	katolického	evangelického	mužského	ženského	~	5	18	Plk. pleuritického listku č. 706 bronchitida. Pohřbit: Josef 4. lok. kaplan	9
<i>Léta Léta 1916.</i>											
1916. 1. 3. ledna	17	Josef Jirák, manžel, jeho žena, Marie, dceru Josefa Jiráka, narozen 18/12. 1896 a Marie, jeho manželka, narozen 18/12. 1896	katolického	evangelického	mužského	ženského	-	-	1	Plk. pleuritického listku č. 1. plicní, svůj povaz Pohřbit: Jan 4. lok. kaplan	11
1916. 7. 9. ledna	65	Emilie Šilichová, manželka, dceru Janu Šilichovou, narozen 18/12. 1896 a Janu Šilichovou, její manželka, narozen 18/12. 1896	katolického	evangelického	mužského	ženského	3	7	1	Plk. pleuritického listku č. 14 meningitis Pohřbit: Jan 4. lok. kaplan	12
1916. 17. 19. ledna	179	Katolík Jilka, vdovec, její manžel, narozen 18/12. 1896 a Marie, jeho manželka, narozen 18/12. 1896	katolického	evangelického	mužského	ženského	73	2	14	Plk. pleuritického listku č. 32. marasmus Pohřbit: Jan 4. lok. kaplan	13
1916. 1. 3. února	55	Anna Perová, vdovec, její manžel, narozen 18/12. 1896 a Marie, jeho manželka, narozen 18/12. 1896	katolického	evangelického	mužského	ženského	74	-	10	Plk. pleuritického listku č. 52. marasmus Pohřbit: Jan 4. lok. kaplan	14
1916. 4. 6. února	151	Josef Čvorák, pánobchodník, jeho manželka, Marie, dceru Josefa Čvoráka, narozen 18/12. 1896 a Marie, jeho manželka, narozen 18/12. 1896	katolického	evangelického	mužského	ženského	47	7	5	Plk. pleuritického listku č. 55. tuberculosis Pohřbit: Jan 4. lok. kaplan	15
1916. 3. 5. prosince	172	Marie Hájková, choť Josefa Hájka, narozen 18/12. 1896 a Marie, jeho manželka, narozen 18/12. 1896	katolického	evangelického	mužského	ženského	35	8	11	Plk. pleuritického listku č. 123 tuberculosis Pohřbit: Jan 4. lok. kaplan	16

Obrazová příloha č. 4 Ukázka z matrik zemřelých rok 1917

Rok, měsíc a den	Číslo domu	Jména zemřelých	Náboženství		Pohlaví		Stáří			Nemoc a způsob úmrtí dle lékařského listu ze dne čís.	Pochoval neb. zaopatřil a kde?
			katolického	nekatolického	mužského	ženského	rok	měsíc	den		
1917. 26. 28. leden	Děrovice pauze mice	František Barant, zeman, c. 111, narozený 11/10. 1858. Svatce c. 13, bytem v Pardubicích, oddaný s Annou Štárnovou v Janovicích u L. 29. 1882.	katolického	nekatolického	mužského	ženského	58	3	15	Dle oblédačského listu c. 37. carcinoma vesiculosa	zapoř. v Janovicích
1917. 26. 29. leden	Děrovice pauze mice	František Čiprta, zeman, c. 60, narozený 30/3. 1853. v Nové Vsi. Bytem v Pardubicích, oddaný s Kateřinou Čížkovou v Pardubicích 19/10. 1880.	katolického	nekatolického	mužského	ženského	63	9	26	Dle oblédačského listu c. 38. vitium cordis	zapoř. v Janovicích
1917. 30. 2. leden	Děrovice pauze mice	Karel Nadrahal, zeman, c. 10, narozený 24/2. 1869. v Cívčicích. Bytem v Pardubicích, oddaný s Paulinou Záhovnou v Pardubicích 15/8. 1899.	katolického	nekatolického	mužského	ženského	47	11	6	Dle oblédačského listu c. 40. nephritis	zapoř. v Janovicích
1917. 31. 2. leden	Děrovice pauze mice	Tomáš Kránský, zeman, c. 10, narozený 19/10. 1895. v Pardubicích, oddaný s Annou Kránskou v Pardubicích 19/10. 1915.	katolického	nekatolického	mužského	ženského	1	3	21	Dle oblédačského listu c. 41. tuberculosis pulmonum	zapoř. v Janovicích
1917. 1. 3. února	Děrovice pauze mice	Marie Magdalena Remišová, dle františka Remiše, přivoděného slaku v Pardubicích c. 869, narozená 25/9. 1875. v Křehalovicích, oddaná s Josefem Remišem v Křehalovicích 30/1. 1899.	katolického	nekatolického	mužského	ženského	41	4	3	Dle oblédačského listu c. 42. vitium cordis	zapoř. v Janovicích
1917. 2. 4. února	Děrovice pauze mice	František Šrunc, zeman, c. 156, narozený 11/9. 1847. v Janovicích, oddaný s Annou Šruncovou v Janovicích 11/9. 1878. Bytem v Pardubicích, oddaný s Annou Šruncovou v Pardubicích 11/9. 1878.	katolického	nekatolického	mužského	ženského	69	4	22	Dle oblédačského listu c. 44. vitium cordis	zapoř. v Janovicích
1917. 2. 4. února	Děrovice pauze mice	Konrad Ševrinský, zeman, c. 156, narozený 19/6. 1916. v Pardubicích, oddaný s Annou Ševrinskou v Pardubicích 19/6. 1916.	katolického	nekatolického	mužského	ženského	-	7	11	Dle oblédačského listu c. 45. pneumonie	zapoř. v Janovicích
1917. 4. 7. února	Děrovice pauze mice	Františka Svobodová, vdova po Theodoru Svobodovi, zeman, c. 126, narozená 2/2. 1847. v Křehalovicích, oddaná s Theodorou Svobodovou v Křehalovicích 2/2. 1874.	katolického	nekatolického	mužského	ženského	70	-	2	Dle oblédačského listu c. 46. vitium cordis	zapoř. v Janovicích
1917. 4. 6. února	Děrovice pauze mice	Anna Kvalčíková, vdova po Josefu Kvalčíkovi, zeman, c. 39, narozená v Mikulovicích c. 21, bytem v Pardubicích 31/1. 1838.	katolického	nekatolického	mužského	ženského	78	1	1	Dle oblédačského listu c. 47. marasmus	zapoř. v Janovicích
1917. 6. 8. února	Děrovice pauze mice	Josef Hubert, zeman, c. 426, narozený 3/4. 1881. v Kouřimě c. 46, bytem v Pardubicích, oddaný s Uherkou Hubertovou dle 4/1. 1905.	katolického	nekatolického	mužského	ženského	35	5	-	Dle oblédačského listu c. 48. tuberculosis pulmonum	zapoř. v Janovicích

Obrazová příloha č. 5 Vstupní brána do pardubické Karantény

Obrazová příloha č. 6 Celkový pohled na Karanténu

Obrazová příloha č. 7 Požár v petrolejce

